

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM/ ANASANAT DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON PROGRAMI

MİMAR KEMALEDDİN'İN CAMİ-TÜRBELERİ VE
KORUMA SORUNLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OĞUZHAN POYRAZ

İSTANBUL, 2022

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM/ ANASANAT DALI
MİMARİ KORUMA VE RESTORASYON PROGRAMI

**MİMAR KEMALEDDİN'İN CAMİ-TÜRBELERİ VE
KORUMA SORUNLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OĞUZHAN POYRAZ
(190211026)

Danışman
(Dr. Öğr. Üyesi, Ömer Dabanlı)

İSTANBUL, 2022

19/07/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Koruma ve Restorasyon Tezli yüksek lisans programı 190211026 numaralı Oğuzhan POYRAZ'ın hazırladığı "Mimar Kemaleddin'in Cami-Türebeleri ve Koruma Sorunları" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 19/07/2022 Salı günü saat 10:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat da yapılacaktır.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının

şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. Dr. Öğr. Üyesi Ömer DABANLI (Danışman)	Kabul
2. Prof. Dr. İbrahim NUMAN	Kabul
3. Doç. Dr. Aras NEFTÇİ	Kabul

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Oğuzhan POYRAZ

TEŞEKKÜR

Tez çalışmaları boyunca bana destek olan, önerileriyle yol gösteren danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ömer Dabanlı'ya,

Bu süreçte bana destek olan değerli aileme ve bana hiçbir zaman desteğini esirgemeyen sevgili eşime teşekkürü borç bilirim.

Oğuzhan POYRAZ

İmza

MİMAR KEMALEDDİN'İN CAMİ-TÜRBELERİ VE KORUMA SORUNLARI

Oğuzhan Poyraz

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin son dönemi cumhuriyetin ilk yıllarında tüm dünyada gelişmekte olan milliyetçilik akımı Türk mimarisinde Birinci Milli Mimarlık Akımı olarak kendini göstermiştir. Bu akımın önemli temsilcilerinden biri olan Mimar Kemaleddin ölçek olarak önceki dönemlere göre daha küçük ancak kendi dönemini yansıtan önemli dini yapılar projelendirmiştir.

Mimar Kemaleddin'in inşa edilmiş ve proje olarak kalmış çok sayıda cami ve türbesi bulunmaktadır. On dokuz dini yapıdan on ikisi inşa edilmiş yedisi çeşitli sebeplerle inşa edilememiştir. İnşa edilen yapılardan on biri İstanbul'da biri de Balıkesir'de bulunmaktadır. İnşa edilemeyen projeler ise muhtelif yerler için tasarlanmıştır. Çalışma kapsamında inşa edilmiş olan binalar hakkında literatür taraması yapılmış ayrıca sahada gözlemler gerçekleştirilmiştir. Bu yapılar; Yeşilköy Mecidiye Camii, Amine Hatun Camii, Kamer Hatun Camii, Bebek Camii, Yenikapı Mevlevihane Mescidi, Bostancı Kuloğlu Camii, Bandırma Haydar Çavuş Camii, Hasan Hüsnü Paşa Türbesi, Ahmet Cevat Paşa Türbesi, Gazi Osman Paşa Türbesi, Mahmut Şevket Paşa Türbesi ve Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'dir. İnşa edilmeyen yapılar ise arşiv ve ilgili kaynaklardaki bilgi ve belgeler üzerinden araştırılmıştır.

Anahtar kelimeler; Birinci Milli Mimarlık Dönemi, cami, koruma sorunları, Mimar Kemaleddin, restorasyon, türbe

THE MOSQUES AND TOMBS OF ARCHITECT KEMALEDDIN AND CONSERVATION PROBLEMS

Oğuzhan Poyraz

ABSTRACT

The nationalism movement, which was developing all over the world in the last period of the Ottoman Empire and the first years of the republic, showed itself as the First National Architecture Movement in Turkish architecture. Architect Kemaleddin, one of the important representatives of this movement, has designed important religious buildings that are smaller in scale than previous periods but reflect his own period.

Architect Kemaleddin has many mosques and tombs that were built and remained as projects. Twelve of the seventeen religious buildings were built, and seven of them could not be built for various reasons. Eleven of the structures built are in Istanbul and one is in Balıkesir. Projects that cannot be built are designed for various places. A literature review was made about the buildings built within the scope of the study, and observations were made in the field. These structures are; Yeşilköy Mecidiye Mosque, Amine Hatun Mosque, Kamer Hatun Mosque, Bebek Mosque, Yenikapı Mevlevihane Maşjid, Bostancı Kuloğlu Mosque, Bandırma Haydar Çavuş Mosque, Hasan Hüsnü Pasha Tomb, Ahmet Cevat Pasha Tomb, Gazi Osman Pasha Tomb, Mahmut Şevket Pasha Tomb and Sultan V. It is the Tomb of Mehmed Reşad. The unbuilt structures were searched through the information and documents in the archives and related sources.

Keywords; Architect Kemaleddin, conservation problems, First National Architecture Movement, mosque, restoration, tomb

ÖNSÖZ

Milli Mimarlık Akımı temsilcilerinden olan Mimar Kemaleddin'in cami-türbelerinin ve koruma sorunlarının incelendiği tezde, belirli bir dönemde ve üslupta yapılmış olan yapıların mimari özellikleri ve koruma sorunları incelenerek kayıt altına alınması ve yapılacak olan çalışmalara altlık olması amaçlanmıştır. Yazım sürecinde genellikle yapılara giriş sağlanamaması fotoğraflama ve belgeme anlamında güçlük çıkarmıştır.

Bu süreçte bana desteğini esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ömer Dabanlı'ya, çalışma arkadaşlarıma, aileme ve özellikle beni yalnız bırakmayan sevgili eşime teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
TABLO LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR	xvii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
1.GİRİŞ	1
1.1. AMAÇ	1
1.2. KAPSAM	1
1.3. YÖNTEM.....	2
İKİNCİ BÖLÜM	3
2. MİMAR KEMALEDDİN'İN HAYATI, EĞİTİMİ VE MİMARLIĞI.....	3
2.1 HAYATI, EĞİTİMİ VE MİMARLIĞI	3
2.2 BİRİNCİ MİLLİ MİMARLIK DÖNEMİ VE BİÇİMLENME ÖZELLİKLERİ.....	7
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	9
3. MİMAR KEMALEDDİN'İN DİNİ YAPILARI	9
3.1 CAMİLER	9
3.1.1 Yeşilköy Mecidiye Camii.....	10
3.1.1.1 Konum ve Tarihçe	10
3.1.1.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği	11
3.1.1.3 Mevcut Durumu	16
3.1.2 Bostancı Kuloğlu Camii.....	19
3.1.2.1 Konum ve Tarihçe	19
3.1.2.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği	21
3.1.2.3 Mevcut Durumu	25
3.1.3 Bebek Hümayûn-u Âbad Camii	30
3.1.3.1 Konum ve Tarihçe	30
3.1.3.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği	30

3.1.2.3 Mevcut Durumu	36
3.1.4 Kartaltepe Amine Hatun Camii	36
3.1.4.1 Konum ve Tarihçe	36
3.1.4.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği	37
3.1.4.3 Mevcut Durumu	40
3.1.5 Kamer Hatun Camii	43
3.1.5.1 Konum ve Tarihçe	43
3.1.5.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği	45
3.1.5.3 Mevcut Durumu	52
3.1.6 Yenikapı Mevlevihane Mescidi.....	55
3.1.6.1 Konum ve Tarihçe	55
3.1.6.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği	57
3.1.6.3 Mevcut Durumu	61
3.1.7 Bandırma Haydar Çavuş Camii.....	62
3.1.7.1 Konum ve Tarihçe	62
3.1.7.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği	66
3.1.7.3 Mevcut Durumu	67
3.1.8 Model Cami Tasarımı.....	69
3.1.9 Aydın Milli Bankası ve Camii.....	70
3.1.10 Tefenni’de Cami Projesi.....	74
3.1.11 Yenişehir Orhangazi Camii Projesi	75
3.1.12 Karamürsel Camii Projesi	76
3.1.13 Ahmediye Camii.....	76
3.2.TÜRBELER	77
3.2.1 Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi	78
3.2.1.1 Konum ve Tarihçe	78
3.2.1.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği	80
3.2.1.3 Mevcut Durumu	83
3.2.2 Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi.....	85
3.2.2.1 Konum ve Tarihçe	85
3.2.2.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği	86
3.2.2.3 Mevcut Durumu	90
3.2.3 Hasan Hüsnü Paşa Türbesi.....	91
3.2.3.1 Konum ve Tarihçe	91
3.2.3.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği	93

3.2.3.3 Mevcut Durumu	95
3.2.4 Gazi Osman Paşa Türbesi.....	96
3.2.4.1 Konum ve Tarihçe	96
3.2.4.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği	97
3.2.4.3 Mevcut Durumu	101
3.2.5 Mahmut Şevket Paşa Türbesi.....	102
3.2.5.1 Konum ve Tarihçe	102
3.2.5.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği	103
3.2.5.3 Mevcut Durumu	107
3.2.6 Selahaddin Eyyubi Türbesi.....	110
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	112
4. KARŞILAŞTIRMA	112
4.1 CAMİLERİN KARŞILAŞTIRMASI.....	112
4.1.1 Plan Özellikleri.....	112
4.1.2 Taşıyıcı Sistem.....	114
4.1.3 Örtü Sistemi.....	115
4.1.4 Pencere ve Kapılar	116
4.1.5 Bezeme Özellikleri	122
4.2 TÜRBELERİN KARŞILAŞTIRMASI	123
4.2.1 Plan Özellikleri.....	123
4.2.2 Taşıyıcı Sistem.....	124
4.2.3 Örtü Sistemi.....	126
4.2.4 Pencere ve Kapılar	127
4.2.5 Bezeme Özellikleri	130
BEŞİNCİ BÖLÜM	131
5. KORUMA SORUNLARI VE ÖNERİLER	131
5.1 MUHDES NİTELİKSİZ EKLER	131
5.2 TESİSAT SORUNLARI	132
5.3 BİLİNÇSİZ KULLANIM VE MÜDAHALELER.....	132
5.4 NİTELİKSİZ ONARIMLAR	134
5.5 MALZEME BOZULMALARI	134
5.6 TAŞIYICI SİSTEM SORUNLARI	135
5.6.7 RUTUBET VE NEM SORUNLARI	135

SONUÇ	137
KAYNAKÇA	140
EKLER	145
EK. A: Fotoğraf Albümü	145
Ek A.1: Yeşilköy Mecidiye Camii	145
Ek A.2: Bostancı Kuloğlu Camii	145
Ek A.3: Bebek Hümayûn-u Âbad Cami	145
Ek A.4: Kartaltepe Amine Hatun Camii	145
Ek A.5: Kamer Hatun Camii	145
Ek A.6: Yenikapı Mevlevihane Mescidi	145
Ek A.7: Yenikapı Mevlevihane Mescidi (2005-Gürsoy Grup Arşivi)	145
Ek A.8: Bandırma Haydar Çavuş Camii	145
Ek A.9: Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi	145
Ek A.10: Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi	145
Ek A.11: Hasan Hüsnü Paşa Türbesi	145
Ek A.12: Gazi Osman Paşa Türbesi	145
Ek A.13: Mahmut Şevket Paşa Türbesi	145

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Kemaleddin'in Mescid-i Aksa Restorasyonu Cephe Önerisi – AKAA.....	6
Şekil 2.2 : Kemaleddin'in Mescid-i Aksa Restorasyonu Kesit Önerisi - AKAA	6
Şekil 3.1 : Yeşilköy Mecidiye Camii Uydu Görüntüsü (2021) (Url-1)	10
Şekil 3.2 : Yeşilköy Mecidiye Camii Arşiv Fotoğrafı (Url-2).....	10
Şekil 3.3 : Yeşilköy Mecidiye Camii Cephesi (2022).....	11
Şekil 3.4 : Yeşilköy Mecidiye Camii Giriş Cephesi (2022).....	12
Şekil 3.5 : Yeşilköy Mecidiye Camii Kubbe İçten Görünümü (2022)	13
Şekil 3.6 : Yeşilköy Mecidiye Camii Planı (Yavuz, 2009).....	13
Şekil 3.7 : Yeşilköy Mecidiye Camii Harimi (2022).....	14
Şekil 3.8 : Yeşilköy Mecidiye Camii Harimi (2022).....	15
Şekil 3.9 : Kadınlar Mahfili Fotoğrafları (2022).....	16
Şekil 3.10 : Yeşilköy Mecidiye Camii Cephedeki Muhdes Ekler (2022).....	17
Şekil 3.11 : Cephe Bozulmaları (2022).....	17
Şekil 3.12: Son Cemaat Yerinde Muhdes Ekler (2022).....	18
Şekil 3.13: Harimdeki Sıva Kalemışı Bozulmaları (2022).....	18
Şekil 3.14 : Ahşap ve Kalemışı Bezemede Bozulma (2022).....	19
Şekil 3.15 : Bostancı Kuloğlu Camii Uydu Görüntüsü (2021) (Url-3).....	19
Şekil 3.16 : Arşiv Fotoğrafı (Ek Yapı Olmayan Görünüm) (Url-4).....	20
Şekil 3.17 : Hava Fotoğrafında Cami Çevresi Değişimi (2020) (Url-5).....	20
Şekil 3.18 : Hava Fotoğrafında Cami Çevresi Değişimi (1982) (Url-6).....	21
Şekil 3.19 : Bostancı Kuloğlu Camii Görünüşleri (VGM).....	21
Şekil 3.20 : Bostancı Kuloğlu Camii Plan, Kesit ve Detayı (VGM).....	21
Şekil 3.21 : Bostancı Kuloğlu Camii Kitabe (Url-7).....	22
Şekil 3.22 : Bostancı Kuloğlu Camii Doğu Cephesi (2022).....	22
Şekil 3.23 : Bostancı Kuloğlu Camii Batı Cephesi(2022).....	23
Şekil 3.24 : Bostancı Kuloğlu Camii Kubbesi (2022).....	23

Şekil 3.25 : Bostancı Kuloğlu Camii Harimi (2022).....	24
Şekil 3.26 : Bostancı Kuloğlu Camii Kadınlar Mahfili (2022).....	25
Şekil 3.27 : Bostancı Kuloğlu Camii Ön Cephe – 1970 (Yavuz, 2009).....	25
Şekil 3.28 : Bostancı Kuloğlu Cami Ek ve Özgün Yapı Birleşimleri (2022).....	26
Şekil 3.29 : Bostancı Kuloğlu Cami Ek Yapı Görünümü (2022).....	26
Şekil 3.30 : Bostancı Kuloğlu Cami Cephe Bozulmaları ve Muhdes Ekler (2022).....	27
Şekil 3.31 : Bostancı Kuloğlu Cami Cephe Bozulmaları ve Muhdes Ekler (2022).....	28
Şekil 3.32 : Bostancı Kuloğlu Camii Kadınlar Mahfilinde Bozulmalar(2022).....	28
Şekil 3.33 : Bostancı Kuloğlu Cami Ek Yapı İç Mekan Fotoğrafı (2022).....	29
Şekil 3.34 : Bostancı Kuloğlu Cami Ek Yapı Sıva Bozulması (2022).....	29
Şekil 3.35 : Bebek Hümayûn-u Âbad Camii Uydu Görüntüsü (2021) (Url-8).....	30
Şekil 3.36 : Bebek Camii Plan ve Görünüş - 2022 (VGM).....	31
Şekil 3.37 : Mimar Kemaleddin Çizimi Bebek Camii Planı (VGM).....	31
Şekil 3.38 : Bebek Camii Kubbesi (2022).....	32
Şekil 3.39 : Bebek Camii Üst Örtü Detayı (VGM).....	32
Şekil 3.40 : Bebek Camii Kuzeydoğu ve Güneydoğu Cepheleri (2022).....	34
Şekil 3.41 : Bebek Camii Kesiti (VGM).....	34
Şekil 3.42 : Bebek Camii Harimi (2022).....	35
Şekil 3.43 : Bebek Camii Batı Cephesi (2022).....	35
Şekil 3.44 : Son Cemaat Mahali Sütun Kaidelerinde Erozyon (2022)	36
Şekil 3.45 : Kartaltepe Amine Hatun Camii Uydu Görüntüsü (2021) (Url-9)	36
Şekil 3.46 : Kartaltepe Amine Hatun Camii Doğu-Batı Cepheleri (2022).....	38
Şekil 3.47: Kartaltepe Amine Hatun Camii Kuzey-Güney Cepheleri (2022)	38
Şekil 3.48 : Kartaltepe Amine Hatun Camii Arşiv Fotoğrafı (Url-10).....	38
Şekil 3.49 : Kartaltepe Amine Hatun Camii Harim Fotoğrafları (2022)	39
Şekil 3.50 : Kartaltepe Amine Hatun Camii Harim Fotoğrafları (2022).....	40
Şekil 3.51 : Kartaltepe Amine Hatun Camii Harimi (2022).....	40
Şekil 3.52 : Amine Hatun Camii Cephedeki Niteliksiz Ekler (2022)	41
Şekil 3.53 : Amine Hatun Camii Cephe Bozulmaları (2022).....	41
Şekil 3.54 : Amine Hatun Camii Cephe Bozulmaları (2022).....	42
Şekil 3.55 : Harim Muhdes Ekler ve Bozulmalar (2022)	43
Şekil 3.56 : Kamer Hatun Camii Uydu Görüntüsü (2021) (Url-11)	44
Şekil 3.57 : Kamer Hatun Camii (Pervitich, 1922-1924).....	44

Şekil 3.58 : Kamer Hatun Camii (Alman Mavileri, 1909-1911)	45
Şekil 3.59 : Kamer Hatun Camii Plan, Kesit ve Görünüş (VGM)	46
Şekil 3.60 : Kamer Hatun Camii Plan, Kesit ve Görünüş - 2022	47
Şekil 3.61 : Kamer Hatun Camii Doğu Cephesi (2022).....	47
Şekil 3.62 : Kamer Hatun Camii Batı Cephesi (2022).....	48
Şekil 3.63: Kamer Hatun Camii Kuzey Cephesi (2022).....	49
Şekil 3.64 : Kamer Hatun Camii Güney Cephesi (2022).....	50
Şekil 3.65 : Kamer Hatun Camii Harimi (2022)	51
Şekil 3.66 : Kamer Hatun Camii Harimi (2022)	51
Şekil 3.67 : Cephelelerdeki Niteliksiz Ekler ve Müdahaleler (2022)	52
Şekil 3.68 : Kamer Hatun Camii Cephe Bozulmaları (2022) (2022)	53
Şekil 3.69: Harimdeki Muhdes Ekler ve Bozulmalar (2022)	54
Şekil 3.70 : Yenikapı Mevlevihane Mescidi Uydu Görüntüsü (2021) (Url-12).....	55
Şekil 3.71 : Mimar Kemaleddin’e Ait İkinci Dönem Yapı Rölövesi (VGM)	56
Şekil 3.72 : Mimar Kemaleddin’in Uygulanmış Rölövesi (VGM).....	56
Şekil 3.73 : Yenikapı Mevlevihane Mescidi Plan ve Görünüşleri (VGM)	57
Şekil 3.74 : Yenikapı Mevlevihane Mescidi Cepheleleri (2022).....	58
Şekil 3.75: Yenikapı Mevlevihane Mescidi Girişi (2022).....	59
Şekil 3.76 : Yenikapı Mevlevihane Mescidi Harimi (2022).....	59
Şekil 3.77 : Yenikapı Mevlevihane Mescidi Harimi (2022).....	60
Şekil 3.78 : Yenikapı Mevlevihane Mescidi Kubbe Fotoğrafı (2022).....	60
Şekil 3.79 : Yenikapı Mevlevihane Mescidi Cephe Bozulmaları (2022).....	61
Şekil 3.80 : Harim Sıva-Kalemişi Bozulmaları (2022).....	61
Şekil 3.81 : Bandırma Haydar Çavuş Camii Uydu Görüntüsü (2020) (Url-13).....	62
Şekil 3.82 : Bandırma Haydar Çavuş Camii Rölöve Planları (VGM).....	63
Şekil 3.83 : Bandırma Haydar Çavuş Camii Rölöve Kesitleri (VGM).....	63
Şekil 3.84 : Bandırma Haydar Çavuş Cami Öneri Restorasyon Projesi (VGM)	63
Şekil 3.85 : Bandırma Haydar Çavuş Cami Öneri Restorasyon Projesi (VGM)	64
Şekil 3.86 : Balıkesir Zağnos Paşa Camii (Url-14).....	64
Şekil 3.87 : İşgal Sonrası İç ve Dış Mekan (Ekim, 2018).....	65
Şekil 3.88 : Bandırma Haydar Çavuş Camii Batı Cephesi (VGM)	66
Şekil 3.89 : Bandırma Haydar Çavuş Camii Giriş Cephesi (2022).....	67
Şekil 3.90 : Bandırma Haydar Çavuş Camii Son Cemaat Mahali (2022)	68

Şekil 3.91 : Son Cemaat Mahali ve Kadınlar Mahfili Ahşap Strüktürü (2022).....	68
Şekil 3.92 : Bandırma Haydar Çavuş Camii Kubbesi (2022).....	69
Şekil 3.93 : Model Cami Planı (Yavuz, 2009, s.155).....	70
Şekil 3.94 : Milli Aydın Bankası Kültür Merkezi (Url-15).....	71
Şekil 3.95 : Milli Aydın Bankası Bodrum Kat Planı (VGM).....	72
Şekil 3.96 : Milli Aydın Bankası Cephesi (VGM).....	73
Şekil 3.97 : Aydın Milli Bankası ve Camii Kat Planları ve Kesiti (VGM)	74
Şekil 3.98 : Tefenni Cami Giriş Cephesi ve Planı (VGM)	75
Şekil 3.99 : Yenişehir Orhangazi Camii Kat Planları ve Cephesi (VGM).....	75
Şekil 3.100 : Karamürsel Camii Projesi Plan ve Görünüşü (VGM).....	76
Şekil 3.101 : Ahmediye Camii Plan ve Görünüşü (VGM)	77
Şekil 3.102 : Ahmed Cevad Paşa Türbesi Uydu Görüntüsü (2021) (Url-16).....	78
Şekil 3.103 : Alman Mavileri Ahmed Cevad Paşa Türbesi (1913-1914).....	78
Şekil 3.104 : Ahmed Cevad Paşa Türbesi Arşiv Fotoğrafı (SALT) (Url-17).....	79
Şekil 3.105 : Restorasyon Sonrası Ahmed Cevad Paşa Türbesi (2012) (Url-18).....	79
Şekil 3.106 : Ahmed Cevad Paşa Türbesi Planı (Yavuz, 2009)	80
Şekil 3.107 : Ahmed Cevad Paşa Türbesi Giriş Cephesi (2022).....	81
Şekil 3.108 : Ahmed Cevad Paşa Türbesi Güneydoğu Cephesi (2022).....	82
Şekil 3.109 : Ahmed Cevad Paşa Türbesi Güneybatı Cephesi (2022).....	83
Şekil 3.110 : Ahmed Cevad Paşa Türbesi Cephe Bozulmaları (2022)	84
Şekil 3.111 : Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi Uydu Görüntüsü (2021) (Url-19)	85
Şekil 3.112 : : Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi (Alman Mavileri ,1913-1914).....	85
Şekil 3.113 : Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi Giriş Merdiveni (2022).....	86
Şekil 3.114 : Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi Kuzey Cephesi (VGM).....	87
Şekil 3.115 : Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi Girişi (2022).....	88
Şekil 3.116 : Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi Planı (VGM).....	89
Şekil 3.117 : Güneydoğu ve Güneybatı Cepheleri (2022).....	90
Şekil 3.118 : Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi Cephe Bozulmaları (2022).....	91
Şekil 3.119 : Hasan Hüsnü Paşa Türbesi Uydu Fotoğrafı (2021) (URL-20).....	92
Şekil 3.120 : Hasan Hüsnü Paşa Türbesi (Alman Mavileri, 1913-1914).....	92
Şekil 3.121 : Hasan Hüsnü Paşa Türbesi Beybaba Sokak'tan Fotoğrafı (2022).....	93
Şekil 3.122 : Hasan Hüsnü Paşa Türbesi Giriş Cephesi (2022).....	94
Şekil 3.123 : Hasan Hüsnü Paşa Türbesi Arka Cephe Fotoğrafı (Url-21).....	94

Şekil 3.124 : Hasan Hüsnü Paşa Türbesi Cephe Bozulmaları (2022).....	95
Şekil 3.125 : Gazi Osman Paşa Türbesi Uydu Görüntüsü (2021) (URL-22).....	96
Şekil 3.126 : Gazi Osman Paşa Türbesi (Alman Mavileri, 1913-1914).....	96
Şekil 3.127 : Gazi Osman Paşa Türbesi (Pervititch Haritası, 1922-1924)	97
Şekil 3.128 : Gazi Osman Paşa Türbesi İç Mekan (2022).....	97
Şekil 3.129 : Gazi Osman Paşa Türbesi Planı (Yavuz, 2009).....	98
Şekil 3.130 : Gazi Osman Paşa Türbesi Kubbesi (Yavuz, 2009).....	98
Şekil 3.131 : Gazi Osman Paşa Türbe Cephesi (2022).....	99
Şekil 3.132 : Gazi Osman Paşa Türbesi Giriş Cephesi (2022).....	100
Şekil 3.133 : Gazi Osman Paşa Türbesi Cephe Bozulmaları (2022).....	101
Şekil 3.134 : Mahmut Şevket Paşa Türbesi Uydu Görüntüsü (2021) (Url-23).....	102
Şekil 3.135 : Mahmut Şevket Paşa Türbesi Plan ve Kesiti (VGM).....	103
Şekil 3.136 : Mahmut Şevket Paşa Türbesi Güney Cephesi (2022).....	104
Şekil 3.137 : Aksonometrik Kesit ve Görünüş (Bulut, 2013).....	105
Şekil 3.138 : Mahmut Şevket Paşa Türbesi Sanduka Fotoğrafları (2022).....	106
Şekil 3.139 : Mahmut Şevket Paşa Türbesi Siyah Kabuk Oluşumu (2022).....	107
Şekil 3.140 : Mahmut Şevket Paşa Türbesi Siyah Kabuk Oluşumu (2022).....	108
Şekil 3.141 : Mermer Çatlakları, Bakır Oksit ve Korozyon Oluşumu (2022).....	109
Şekil 3.142 : Selahaddin Eyyubi Türbesi Planı (Yavuz, 2009, s.185).....	110
Şekil 3.143 : Selahaddin Eyyubi Türbesi Giriş Cephesi (Yavuz, 2009, s.185).....	111

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Mimar Kemaleddin'in Camileri	9
Tablo 2 : Mimar Kemaleddin'in Türbeleri.....	77
Tablo 3 : Camilerin Plan Özellikleri Karşılaştırma Tablosu.....	113
Tablo 4 : Camilerin Taşıyıcı Sistem Karşılaştırma Tablosu.....	114
Tablo 5 : Camilerin Üst Örtüsü Karşılaştırma Tablosu.....	115
Tablo 6 : Yeşilköy Mecidiye Camii Pencereleeri.....	117
Tablo 7 : Amine Hatun, Mevlevihane Mescidi ve Haydar Çavuş Camii Pencereleeri	118
Tablo 8 : Kamer Hatun Camii Pencereleeri.....	119
Tablo 9 : Bebek Camii ve Bostancı Kuloğlu Camii Pencereleeri	120
Tablo 10 : Cami Kapıları Karşılaştırma Tablosu.....	121
Tablo 11 : Camilerin Bezeme Özellikleri Karşılaştırma Tablosu.....	123
Tablo 12 : Türbe Planları Karşılaştırma Tablosu.....	124
Tablo 13 : Türbelerin Taşıyıcı Sistem Karşılaştırma Tablosu	125
Tablo 14 : Camilerin Üst Örtüsü Karşılaştırma Tablosu.....	126
Tablo 15 : Türbe Kapıları Karşılaştırma Tablosu.....	128
Tablo 16 : Türbe Pencereleeri Karşılaştırma Tablosu.....	129
Tablo 17 : Türbe Bezeme Özellikleri Karşılaştırma Tablosu.....	130
Tablo 18 : Tüm Yapıların Koruma Sorunları Karşılaştırma Tablosu.....	136

KISALTMALAR

m	: metre
cm	: santimetre
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
AKAA	: Aga Khan Awards Archive – Ağa Han Ödülleri Arşivi
SALT	: Salt Araştırma Arşivi
Yy	: Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

1.1. AMAÇ

Çalışmanın amacı, imparatorluktan cumhuriyete geçiş döneminde yaşamış mimarlığın hem teori hem de uygulama alanında eserler veren ayrıca Evkaf Nezareti'nde çalışarak dönemin koruma ve restorasyon uygulamalarına yön veren Mimar Kemaleddin'in cami ve türbelerinin incelenip inşa edilmiş olanların mevcut durumu ve koruma sorunlarının tespit edilmesidir. Ayrıca bu sorunların dönemin karakteristikleriyle ilişkisinin araştırılmasıdır.

Daha önce Mimar Kemaleddin'in cami ve türbelerinin tümünün incelendiği ve dönemin teknikleriyle koruma sorunlarının ilişkisinin araştırıldığı bir çalışma mevcut değildir. Bu çalışma ile Mimar Kemaleddin'in cami ve türbelerinin tarihçesi, mimarisi, malzemesi, yapım tekniği ve mevcut durumu araştırılmıştır.

1.2. KAPSAM

Mimar Kemaleddin'in cami ve türbeleri konusunda Erşan (1998) tarafından 'Mimar Kemaleddin'in Dini Eserleri' isimli sanat tarihi yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Bu çalışmada yedi adet cami ve türbenin özellikleri verilmiş, yazıldığı dönemdeki durumları fotoğraflar ile belgelenmiştir. Yıldırım Yavuz Mimar Kemaleddin ve yapıları konusundaki doktora tezini temele alarak 2009 yılında kaleme aldığı 'İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemalettin 1870-1927' isimli kitabında Mimar Kemaleddin hakkında arşiv belgeleri ve tüm yapılarının mimari ve tipolojik çalışmalarına yer vermiştir. Afife Batur aynı yıl Mimar Kemaleddin'in çizimlerinin bulunduğu 'Mimar Kemaleddin Proje Kataloğu' isimli eseri neşretmiştir. Bu eserde bazı cami ve türbelerinin arşivdeki çizimleri yer almaktadır. Ayrıca Gülser (2000) 'Kamer Hatun Camii ve Çevresi Koruma ve Değerlendirme Önerisi' isimli yüksek lisans tezinde Mimar Kemaleddin'e ait bir cami incelenmiştir. Mustafa Bulut (?)

‘Ölümünün 100. Yılında Mahmut Şevket Paşa’nın Türbesi’ isimli makalesinde tez kapsamında çalıştığımız türbelerden biri olan Mahmut Şevket Paşa Türbesi hakkında çeşitli bilgiler vermiştir. Tez çalışması kapsamında Mimar Kemaleddin’in inşa edilmiş ve edilmemiş tüm dini yapıları incelenmiştir.

1.3. YÖNTEM

Tezin ilk bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı ve çalışma yöntemi açıklanmıştır.

İkinci bölümde mimarın yaşamının ve yaşadığı dönemin tasarladığı yapılar üzerindeki etkilerini irdeleyebilmek adına Mimar Kemaleddin’in hayatına yer verilmiştir. Bu bölümde kaynak taraması yapılmış ve elde edilen veriler işlenmiştir.

Üçüncü bölümde mimarın inşa edilmiş olan on iki adet cami ve türbesinin tarihçesi, mimarisi, malzemesi, yapım tekniği ve mevcut durumunun tespit edilebilmesi için saha araştırması ve arşiv taraması yapılmıştır. Yapı elemanlarının ölçüleri alınmış fotoğraf ile belgelenmiş, imkân dahilinde olan yapılarda insansız hava aracı ile fotoğraflama yapılarak ortofoto fotoğrafları hazırlanmıştır. İnşa edilmemiş yapılar ise arşiv taraması yapılarak mimari özellikleri ve gerçekleştirilememesi sebepleri araştırılmıştır.

Dördüncü bölümde camiler ve türbelerin plan özellikleri, taşıyıcı sistemleri, örtü sistemleri, pencere ve kapıları ve bezeme özellikleri karşılaştırılmış ve tablolar oluşturulmuştur.

Beşinci bölümde tespit edilen koruma sorunlarına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Genel olarak, Kemaleddin Bey’in cami ve türbeleri tarihçe, mimari, malzeme, yapım tekniği ve mevcut durumu incelenmiş, tipolojik olarak karşılaştırılmış, mevcut durumları ve yapısal sorunları tespit edilmeye çalışılmış, koruma ve restorasyona yönelik öneriler geliştirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MİMAR KEMALEDDİN'İN HAYATI, EĞİTİMİ VE MİMARLIĞI

2.1 HAYATI, EĞİTİMİ VE MİMARLIĞI

1870 yılında İstanbul'un, Kadıköy ilçesindeki Acıbadem mahallesinde dünyaya gelen Mimar Kemaleddin, Osmanlı'da orta sınıf bir ailenin çocuğudur. 19. yy. Avrupa için önemli olayların gerçekleştiği bir yüzyıldır. Ulusçuluk ve milliyetçilik kavramları bu dönemde ortaya çıkmışlardır. Daha sonra Osmanlı İmparatorluğu'nda görülecek olan bu fikirlerin doğuşu Mimar Kemaleddin'in doğduğu döneme denk gelmektedir (Yavuz, 2009, s.21).

İlk eğitimini mahalle mektebi olan İbrahim Paşa Sıbyan Mektebi'nde almıştır (Gövsa, 1964, s.214). Asker olan babasının tayininden dolayı Girit'te subay çocukları içi açılan okula devam etmiştir. Burada Fransızca, riyaziye (hesap ilmi), coğrafya, hıfzıssıhha (sağlık ilmi) ve Arapça dersleri almıştır (Ali, 1927, s.23). Rüştîye (orta öğrenim) eğitimini Şehzadebaşı'nda bulunan Şems'ül Maarifte, idadi (lise) eğitimini ise İstanbul Nümûne-i Terakki'de tamamlamıştır.

1887 yılında Hendese-i Mülkiye mektebinin kurulması ile Osmanlı aydın sınıfı daha önce ilgisini kaybettiği teknik mesleklere tekrar ilgi duymaya başlamış ve Mimar Kemaleddin mühendislik eğitimini bu okulda almıştır (Yavuz, 2009, s.22). O tarihlerde tasarım dersini Alman Prof. Jasmund¹ vermektedir ve Kemaleddin'in bu derslere özel bir ilgi duyduğu bilinmektedir. Osmanlı mimarisini tetkik etmek için gönderilen Jasmund daha sonra Hendese-i Mülkiye'de hocalık yapmaya başlamış ayrıca Sirkeci Garı (1889-1890) yapımı için görevlendirilmiştir. Bu dönemde yüksek öğrenimini bitiren Mimar Kemalettin 1891 yılında Prof. Jasmund'un asistanı olmuştur ve bir süre gar yapımında çalıştığı düşünülmektedir (Çetintaş, 1944, s.5). Hendese-i Mülkiye'den mezun olduğunda Jasmund'un asistanı olan Kemaleddin Bey aynı

¹ August Carl Friedrich Jasmund, 1888-1907 arasında Osmanlı Devleti hizmetinde çalışmış olan Prusyalı mimardır. (Yavuz, 2004)

zamanda büro açarak okul dışında mesleki pratiğini yapmaya da başlamıştır (Gövs, 1964, s.214).

1895 yılında Mimar Kemaleddin yaşamının dönüm noktalarından biri sayılabilecek Berlin ziyaretini gerçekleştirmiştir. Hocası Jasmund ve yapılarını tasarladığı devlet büyüklerinin yardımıyla mimari bilgisini geliştirmek için gittiği Berlin’de, şimdiki adı Berlin Teknik Üniversitesi eski adı ‘Charlottenburg Technische Hochschule’ olan üniversitede iki yıl mimarlık eğitimi almıştır. Daha sonra Almanya’da iki buçuk yıl çeşitli mimarlık ofislerinde çalışmıştır. Aynı zamanda Osmanlı Devlet Mimarı unvanı ile İstanbul’da bir cezaevi tasarlamıştır ve kendisinden bir hastane projesi istendiği de bilinmektedir (Yavuz, 2009, s.25).

1900’ün ortalarında memlekete dönen Kemaleddin Bey Hendese-i Mülkiye’deki asistanlık görevine yeniden başlamıştır. 25 Kânunusani 1316 (1901) yılında Harbiye Nezâreti Ebniye-i Askeriye (Askeri Yapılar) mimarlığına atanmıştır (Anonim, 1927, s.3).

Mimar Kemaleddin bu yıllarda milli mimarlık düşüncesini geliştirmeye başlamıştır. Tüm dünyada kendini gösteren ulusalcılık fikri Osmanlının son dönemlerinde kendini Türkçülük adı altında göstermeye başlamıştır. II. Meşrutiyet’in (1908) ilanı ile başlayan 1930’lu yıllarda bittiği kabul edilen bu dönem mimarlık tarihimizde I. Milli Mimarlık Dönemi olarak adlandırılır. Avrupa’da Fransa önderliğinde başlayan ulusçuluk hareketi I. Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa haritasını değiştirmiş ve II. Meşrutiyet’in ilanı ile birlikte II. Abdülhamid tahttan indirilmiş, böylece ulusalcılık fikri yayılmak için daha verimli bir ortam bulmuştur. Bu dönemde Batılılaşma ve çağdaşlaşma adı altında tüm devlet kurumlarında düzenlemeye gidilmiştir (Anonim, 1927, s.3).

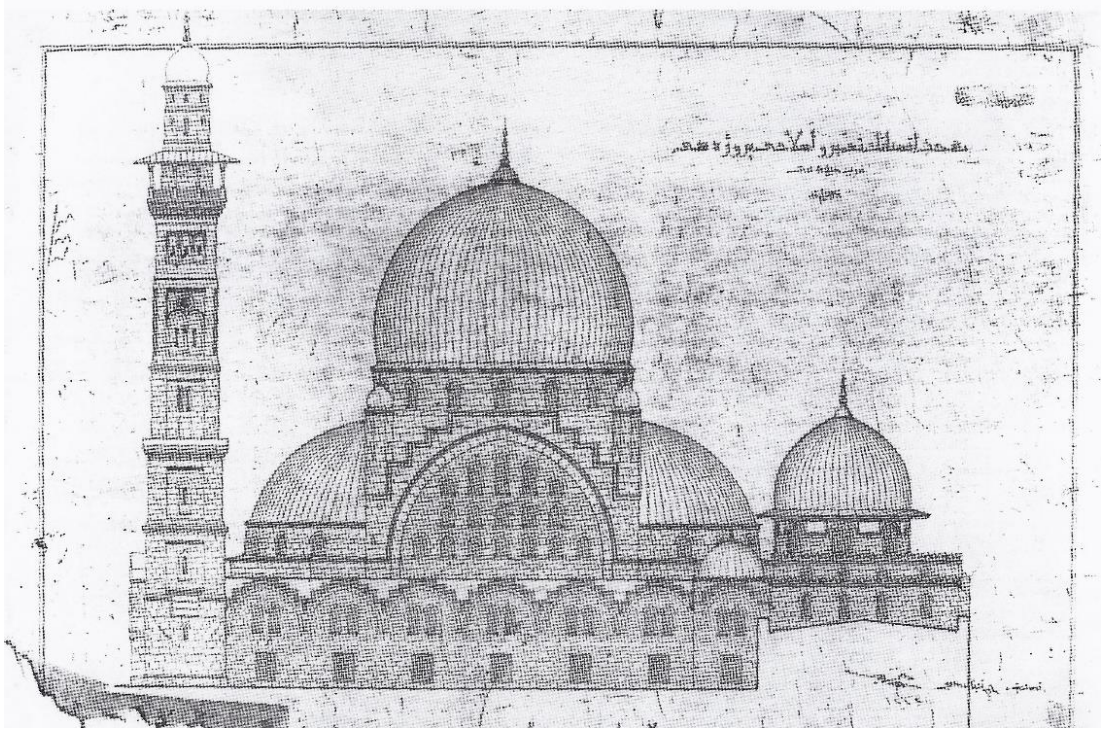
Yapılan düzenleme ile Halil Hamdi Bey Evkaf Nezareti’nin başına geçmiş ve yeni bir birim olan ve vakıf yapılarının tamiriyle ilgilenecek olan İnşaat ve Tamirat Müdürlüğünü kurmuş, başına da 1909’da Mimar Kemaleddin atanmıştır. Bu atamada Mimar Kemaleddin’in İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin ileri gelenleri ile yakın dostluğunun payı büyüktür. Daha sonra Evkaf Nazırlığına Ürgüplü Hayri Efendi’nin atanmasıyla, Kemaleddin Bey’in önerisi doğrultusunda ‘İnşaat ve Tamirat Heyet-i

Fenniyesi'nin kadrosu genişletilmiş ve çeşitli uzmanlar heyete dahil edilmiştir (Kemal, 1919). Birinci Milli Mimarlık Akımının kaynağı olarak gösterilebilecek bu kurum daha sonra bu akımı devam ettirecek kişilerin de yetişmesini sağlamıştır (Yavuz, 2009, s.29). Mimar Kemaleddin'in başka bir girişimi ise günümüzdeki Mimar ve Mühendis Odası'nın muadili olarak gösterilebilecek 'Osmanlı Mimar ve Mühendis Cemiyeti' adındaki birliği kurmasıdır (Anonim,1908, s.4).

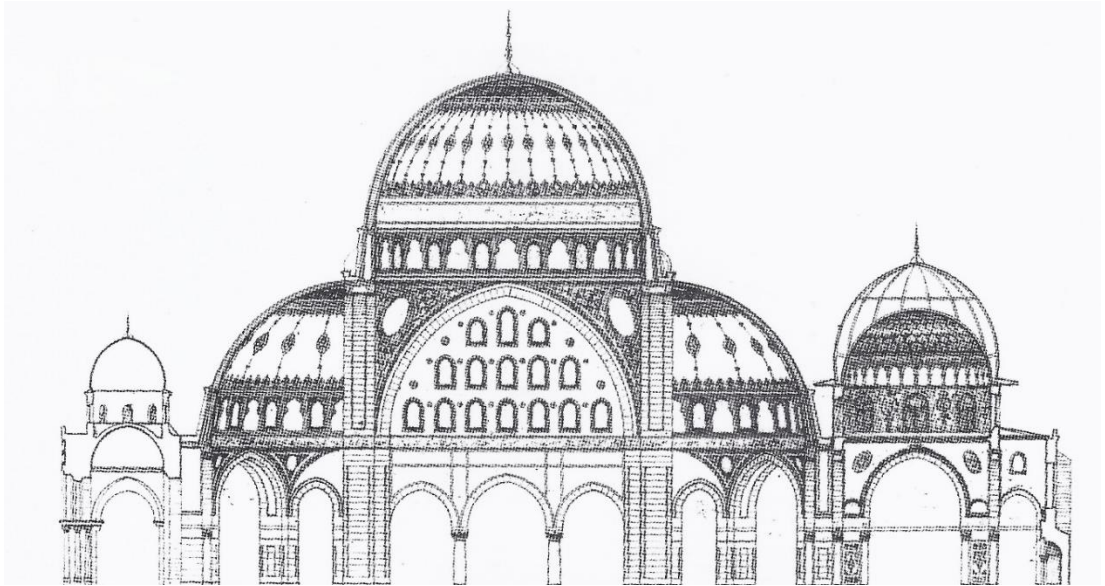
Mimar Kemaleddin 1910-1911 yıllarında yeni eser yapımından ziyade bazı onarımlar yapmış ayrıca sadece İstanbul'da değil memleketin çeşitli yerlerinde de kamu binaları tasarlamıştır ve tasarladığı çoğu yapı I. Dünya Savaşı'nın getirdiği maddi imkansızlıklar nedeniyle gerçekleştirilemeyip 1919 yılında Evkaf Nezareti'ndeki işine son verilmesiyle 1923'e kadar hayatının en bunalımlı yıllarını geçiren mimar bu yıllarda bile büyük yangın sonrası evlerini kaybeden dar gelirli insanlar için Laleli'de Harikzedegân Evleri'ni tasarlamıştır (Yavuz, 2009, s.31). Bu evler günümüzde niteliğini koruyan özgün eserler arasında yer almaktadır.

1919 yılında Kudüs İngiliz yönetimine geçmiştir ve Kudüs müftülüğü Mescid-i Aksa'nın restorasyonu için Müslüman bir mimar görevlendirmek istemiştir. Yaşanan ulusçuluk akımının Arap vilayetlerinde de görülmesi nedeniyle bu vilayetlerde Arap milletin güvenini kazanmak için tasarlanacak olan yapılar Mimar Kemaleddin tarafından tasarlanmıştır ve mimar bu vilayetlerde tanınmaktadır. Bu sebeple Mimar Kemaleddin görev için uygun görülmüştür. Kudüs'teki kutsal yapılara ilgisinin olduğunu bizzat kendi makalesinden öğrendiğimiz Mimar Kemaleddin görevi kabul etmiştir (Kemaleddin, 1912, s.51).

1922-27 yılları arasında yapılan restorasyon çalışmalarında yapıda görünüşü etkileyecek değişiklikler yapılmamış sadece güçlendirme yapılmış olduğundan binanın restorasyon tarihinde çok bilinmemektedir fakat yapılan çalışmalara baktığımızda bu restorasyonun, yapı tarihinde ilk bilimsel restorasyon olduğu ve çizimlerle belgelendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca bu çalışmada Mimar Kemaleddin'in ülkesinde kazandığı restorasyon tecrübesinin etkisi de görülmektedir. (Şekil 2.1 ve Şekil 2.2) (Yavuz, 2009, s.32).

Şekil 2.1 : Kemaleddin'in Mescid-i Aksa Restorasyonu Cephe Önerisi-AKAA

Şekil 2.2 : Kemaleddin'in Mescid-i Aksa Restorasyonu Kesit Önerisi - AKAA

Kudüs' teki başarılı uygulamaların dolayı RIBA İngiliz Kraliyet Mimarlar Akademisi'ne (RIBA) seçilmiştir (Gövs, 1964, s.214).

Cumhuriyet kurulduktan sonra yeni başkent Ankara'da ve yeni binalar yapılması planlanmıştır. Milli mimarlığın önemli isimlerinden Vedat (Tek) Bey daha

sonra Büyük Millet Meclisi olarak kullanılacak eski Halk Partisi Genel Merkezi binasını tamamlamış fakat Ankara Palas'ın yapımında çıkan anlaşmazlıklar sebebiyle Mimar Kemaleddin Ankara'ya çağırılmıştır. Bu sırada eski Nezâret-i Evkaf-ı Hümayûn bünyesindeki 'Türkiye Cumhuriyeti Evkaf Müdüriyet-i Umûmiyesi' kurulmuştur. Fakat eski Heyet-i Fenniye tekrar açılmadığından inşaatların yürütülmesinde problemler yaşanmış, zamanın genel müdürü Rüştü Bey Başvekil İsmet Paşa'ya mektup yazarak Mimar Kemaleddin'in Evkaf Müdüriyet-i İnşaat ve Tamirat Müdürlüğü'ne atanmasını sağlamıştır (Mesih, 1927, s.1476). Bu süreçte Ankara Palas'ın inşa süreci devam ederken Mimar Kemaleddin Ankara'da başka tasarımlar da yapmaya devam etmiştir (Yavuz, 2009, s.39).

Mimar Kemaleddin 1926 yılında Sanayi-i Nefise Encümeni (Güzel Sanatlar Kurulu) üyeliğine, daha sonra aynı encümenin başkanlığına atanmıştır (Mesih, 1927, s.1475). Aynı yıl içinde, Kudüs'te devam eden onarımları denetlemek için başkentten ayrılmış 1927 yılında Gazi İlk ve Orta Muallim Mektebi (Gazi Eğitim Enstitüsü)'nü tasarlamak için tekrar başkente dönmüş bu dönemde başkentten daha modern bir görünüme sahip olması gerektiğini düşünenler tarafından çok fazla eleştirildiğinden Gazi İlk ve Orta Muallim Mektebi Birinci Milli Mimarlık döneminin son yapısıdır ve 1930 yılında tamamlanabilmiştir. Bundan sonra ülkenin mimari akıbeti yurtdışından gelen mimarlar tarafından belirlenmiştir (Yavuz, 2009, s.42).

Mimar Kemaleddin, 13 Temmuz 1927 yılında Ankara'da beyin kanaması sonucu vefat etmiş 17 Temmuz 1927'de İstanbul'a getirilen naaşı Karacaahmet Nuh kuyusu yakınlarına defnedilmiştir (Anonim, 1927, s.1). 1997 yılında mimarın naaşı Beyazıt Cami haziresine taşınmış ve 13 Temmuz 2007 tarihinde mezarının tasarımı için yarışma düzenlenmiştir (Yavuz, 2009, s.43).

2.2 BİRİNCİ MİLLÎ MİMARLIK DÖNEMİ VE BİÇİMLENME ÖZELLİKLERİ

Birinci Milli Mimarlık Dönemi, Neoklasik Türk Üslubu, Milli Mimari Rönesansı olarak adlandırılan bu dönem 1908-1930 yılları arasını kapsar. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ana fikri olan Türkçülük düşüncesinin mimari alanda karşılığı olarak ortaya çıkan akımın amacı mimaride batılılaşıma eğilimine karşı durmak ve mimarinin yabancı etkilerden arındırılması sağlamaktır. Fakat yine de kütle çalışması

olarak batı kopyalanmış sadece yüzey süslemesi olarak Osmanlı mimarisi taklit edilmiştir. Arseven konu hakkında ‘‘Betonarme inşaat düz yüzeyler kullanılmasını emrettiği halde mimarlar hiçbir teknik zorunluluğa dayanmayan kemerlerle, kubbelerle bina yapmaktaydılar. Bu eserler modern milli bir üslubun ifadesi olmaktan uzaktı. Aksine bu unsurlar, bir yapı zorunluluğu yüzünden değil sırf eski abideleri taklit endişesi yüzünden kullanılmakta rasyonel olmayan karışık bir mimari meydana getirmiş oldu.’’ demiştir (1970, s.182).

Akımı ortaya çıkaran sebepler araştırıldığında ilk olarak Osmanlı aydınlarının çağdaşlaşmayı Batılılaşma olarak algılamaları ve imparatorlukta çağdaşlaşma çalışmalarına Avrupa’nın öncülük etmesi; ikincil olarak ise bu dönemde yetişen teknik personellerin hemen hepsinin Avrupa kaynaklı eğitim almasıdır. Üçüncü sebep bu dönemde kentlerdeki sosyal yapının değişmiş olması ve bununla birlikte çok katlı ticari yapılar, bankalar, oteller, postaneler ve istasyonların yapılmasının günlük ihtiyaç haline gelmiş olmasıdır. Bu tarz yapılar Osmanlı mimarisine bu dönemde girmiş, şehrin ölçek ve biçimlenme anlayışını değiştirmiştir. Son olarak çelik, cam, betonarme gibi yapı malzemeleri Avrupa ile Osmanlı arasındaki gelişen ticari ilişkiler ile Osmanlı topraklarına giriş yapmıştır.

Yavuz, bu dönemdeki ortak biçimlenme ilkelerini şu şekilde sıralar;

Arsanın elverdiği ölçüde yapıların orta aksa göre simetrik olarak tasarlanması, arsa elverişli değilse bile giriş cephesinin simetrik olarak tasarlanması ve sokaktan görülen cephelerde görkemli bir bezeme yapılması, diğer cephelerin görülen cepheler kadar önemsenmemesi, simetriyi vurgulamak amacıyla orta doğrultuya veya köşelere gelen odaların yapı yüzeyinden dışarı taşan cumbalar veya köşe kuleleri olarak tasarlanması ve tarihi bir görünüm vermek veya yapının çevresine uyum sağlaması için yapım sistemine bakmaksızın cephelerde kesme taş kaplanması veya sıvaya kesme taş şeklinde derz yapılması, cami ile türbe harici yapılarda cephelerin rönesans mimarisinde olduğu gibi taş kuşaklar ile yatay yönde üç ana bölüme ayrılması ve her bölümün kendi içinde düzenlenmesi, kütsel çözüm olarak batı mimarisinin kullanılması fakat yüzey düzenlemeleri için kullanılan öğelerin Osmanlı mimarisinin en özgün çağı olan 15. ve 16.yy’dan seçilmesi özel durumlarda 17. ve 18. yy barok ve rokoko biçimlerinin kullanılmasıdır (2009).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MİMAR KEMALEDDİN'İN DİNİ YAPILARI

Mimar Kemaleddin İstanbul'da 6 cami 5 türbe yapısı Balıkesir'de bir cami yapısı tasarlamış ve inşa etmiştir. Belgelerden öğrendiğimize göre imparatorluğun çeşitli yerlerinde gerçekleştirmek üzere tasarladığı bir cami tasarımı bulunmaktadır (Yavuz,2009). Aydın Milli Bankası Camii, Burdur'da Tefenni Camii, Bursa'da Yenişehir Orhangazi Camii, Kocaeli'nde Karamürsel Camii ve İstanbul'da Ahmediye Camii ise tasarlanmış fakat gerçekleştirilememiş yapılardır. Ayrıca Şam'da Selahaddin Eyyubi Türbesi Mimar Kemaleddin tarafından tasarlanmış fakat gerçekleştirilememiştir (Yavuz, 2009, s.133-185) (Tablo 1).

3.1 CAMİLER

Tablo 1: Mimar Kemaleddin'in Camileri

YAPI	YIL	İNŞA DURUMU	KONUMU
Yeşilköy Mecidiye Camii	1909	İnşa edilmiştir.	İstanbul - Bakırköy
Kartaltepe Amine Hatun Camii	1910	İnşa edilmiştir.	İstanbul - Bakırköy
Kamer Hatun Camii	1911	İnşa edilmiştir.	İstanbul - Beyoğlu
Yenikapı Mevlevihane Mescidi	1911	İnşa edilmiştir.	İstanbul - Zeytinburnu
Bebek Camii	1913	İnşa edilmiştir.	İstanbul - Beşiktaş
Bostancı Kuloğlu Camii	1913	İnşa edilmiştir.	İstanbul - Kadıköy
Aydın Milli Bankası ve Camii	1913	İnşa edilememiştir.	Aydın - Merkez
Yenişehir Orhangazi Camii	1926	İnşa edilememiştir.	Yenişehir - Bursa
Tefenni Camii	1926	İnşa edilememiştir.	Burdur - Tefenni
Bandırma Haydar Çavuş Camii	1927	İnşa edilmiştir.	Balıkesir - Bandırma
Karamürsel'de Cami	-	İnşa edilememiştir.	Kocaeli - Karamürsel
Ahmediye Camii	-	İnşa edilememiştir.	İstanbul - Beykoz

3.1.1 Yeşilköy Mecidiye Camii

3.1.1.1 Konum ve Tarihçe

Cami İstanbul ili, Bakırköy İlçesi, Yeşilköy Mahallesi, Gazi Evrenos Caddesi ile Anafartalar Sokak kesişiminde 319 ada 1 parselde bulunmaktadır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1: Yeşilköy Mecidiye Camii Uydu Görüntüsü (2021) (Url-1)

V. Mehmed Reşad tarafından babası Abdülmecid adına yaptırılan caminin giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre Öz, yapım yılını 1909 olarak vermiştir (1962, s.156) ve bu bilgiyi Aslanapa da desteklemektedir (1986, s.468). Yavuz’a göre ise yapı bu tarihte bitirilememiştir (2009, s.133). Karal inşaatın 1909’da başladığını fakat daha sonra tamamlanabildiğini belirtir (1942, s.55) (Şekil 3.2).

Şekil 3.2: Yeşilköy Mecidiye Camii Arşiv Fotoğrafı (Url-2)

3.1.1.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği

Kesme küfeki taşı ile inşa edilen cami avlusuna kuzeybatıdan girilmektedir. Avlunun doğusunda meşrutalar batısında şadırvan ve tuvaletler bulunmaktadır. Avlu duvarları harpuştalı kesme küfeki taşından yapılmıştır ve demir parmaklıklıdır. Ayrıca giriş kapısının iki yanında sekizgen küfeki taşı sütunlar bulunmaktadır (Şekil 3.3).

Şekil 3.3 : Yeşilköy Mecidiye Camii Cephesi (2022)

Cephe pencereleri son cemaat yerinde iki sıra diğer cephelerde tek sıra olarak düzenlenmiştir. At nalı ve sivri kemer olmak üzere iki çeşit kemer biçimi kullanılmıştır (Şekil 3.4). Doğu ve batı cephelerinde sivri kemerli 2,32x4,47 m boyutlarında pencereler cepheyi ortalamıştır. Mihrap çıkıntısının bulunduğu güney cephede çıkıntının iki yanında 3,85x1,45 m ölçülerinde sivri kemerli pencereler bulunur. Tüm pencereler demir doğramalı ve lokmalı parmaklıklıdır. İki sıra düzenlenen pencerelerin üst sırası at nalı, alt sırası sivri kemerlidir. Son cemaat yerinin ön cephesindeki pencereler dikdörtgen çerçeve içinde ve kilit taşları dışa çıkıntılıdır. Alt ve üst sıra pencereleri arasına tek parça dikdörtgen pano şeklinde taşlar konulmuştur. Son cemaat yeri giriş kısmı öne çıkarılarak ve saçak seviyesinde üzerine tepelik

eklenerek vurgulanmıştır. Ahşap çift kanatlı 3x2,5 m ölçülerindeki kapıdan son cemaat yerine girilmektedir. Kapı üzerinde 1,95x0,85 m boyutlarında sivri kemerli pencere bulunur (Şekil 3.4).

Kesme küfeki taşından yapılmış, tek şerefeli minare son cemaat yerinin batı köşesinde, kadınlar mahfiline çıkan merdivenin yanına konumlanmıştır ve girişi kadınlar mahfiline çıkan merdivenin yanındadır. Gövdeden şerefeye geçiş üç sıra mukarnas ile sağlanmıştır ve minare külâhı kurşun kaplanmıştır.

Şekil 3.4 : Yeşilköy Mecidiye Camii Giriş Cephesi (2022)

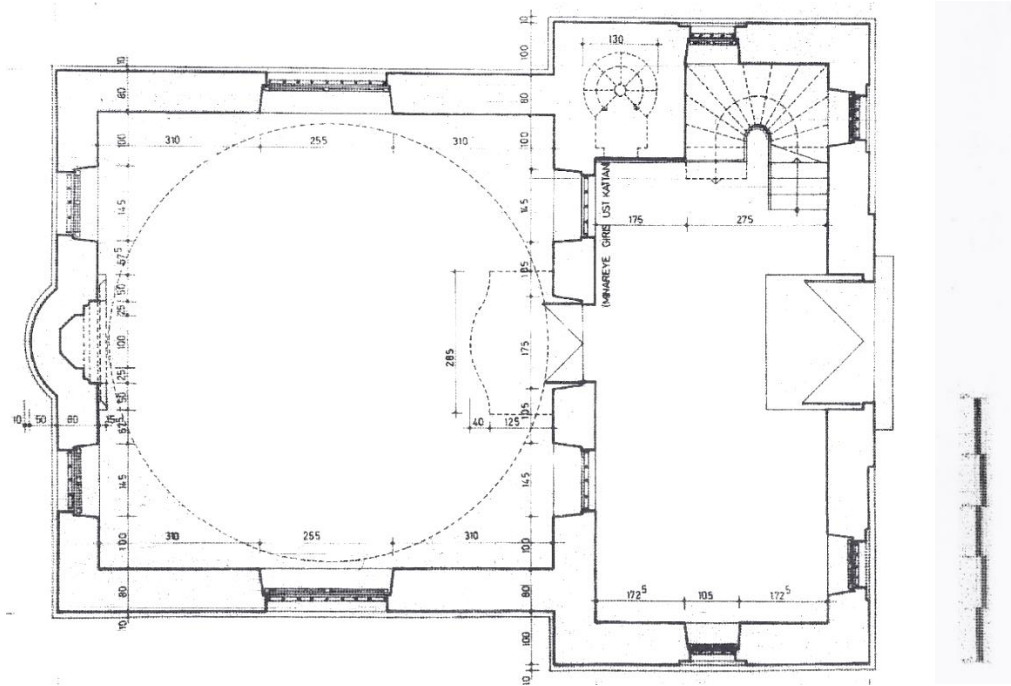
Cami beden duvarlarından kubbeye geçiş aynı düzlemde yapılmış olan üçgenlerle sağlanmıştır. Sekizgen kubbe kasnağı bu şekilde kare planlı harim duvarlarına oturmaktadır. 2,9 m yüksekliğinde olan sekizgen kubbe kasnağının her yüzeyinde sivri kemerli pencereler bulunmaktadır (Ek A.1). Kubbe kasnağındaki bu pencereler mimarın diğer yapılarından farklı olarak alçı demir şebekelidir. Son cemaat yeri kırma çatılıdır ve betonarmeden yapılmıştır. Tüm cami yapılarında betonarme kullanımı sadece bu camide görülür. Kubbenin orta kısmında İhlas Suresi 1-2-3-4

ayetleri bulunmaktadır (Şekil 3.5). Kubbe ve son cemaat çatısının üzeri kurşun kaplıdır.

Şekil 3.5 : Yeşilköy Mecidiye Camii Kubbe İçten Görünümü (2022)

Harim bölümü 10,35x10,35 m'dir ve giriş doğrultusuna göre simetrik olarak düzenlenmiştir. Son cemaat yeri 12,35x5,30 m ölçülerindedir (Şekil 3.6).

Şekil 3.6 : Yeşilköy Mecidiye Camii Planı (Yavuz, 2009)

Harim girişi son cemaat yeri girişi ile aynı akstadır. Basık kemerli açıklıktan giriş yapılmaktadır. Girişin iki yanında 1,65x1,87 m boyutlarında iki adet sivri kemerli pencere vardır. Harim bölümü duvarları kalem işi bezemelidir (Şekil 3.7).

Şekil 3.7 : Yeşilköy Mecidiye Camii Harimi (2022)

Mihrap beyaz Marmara mermerinden yapılmıştır ve güneybatı cephesinde yer alır. Mihrap nişi üç kademelidir ve mihrap nişinden yüzeye geçiş mukarnaslardır. Mimar Kemaleddin'in tasarladığı diğer camilerde gördüğümüz mihrap gülçeleri burada yerini yuvarlak madalyonlara bırakmıştır. Mermer üzerine işlenmiş ve altın varak ile boyanmış olan mihrap kitabesinde Al-i İmran Suresi 37. ayet yer almaktadır. Kitabe üzerinde bir sıra silme bulunur. Mihrap yüzeyinden tepeliğe bir sıra mukarnas ile geçilmiştir. Tepeliğin ortasında mihrap nişinin iki yanında bulunan yuvarlak boşluklu madalyon yer alır. Ahşap minber sivri külahlı son bulmaktadır (Şekil 3.8).

Şekil 3.8 : Yeşilköy Mecidiye Camii Harimi (2022)

Son cemaat yerinin üst katında kadınlar mahfili bulunur ve girişin sağında bulunan merdivenlerle ulaşılmaktadır. Kadınlar mahfilinden harime bakan üç adet açıklık bulunmaktadır. Bu açıklıklar aynı yüksekliktedir ve sivri kemerlidir. Ortadaki açıklıktan harime doğru bir ahşap korkuluklu çıkmaya ulaşılır. Kemer içleri kalem işi bezemelidir (Şekil 3.9).

Şekil 3.9 : Kadınlar Mahfili Fotoğrafları (2022)

3.1.1.3 Mevcut Durumu

Yeşilköy Mecidiye Cami genel olarak iyi durumdadır ve aktif olarak kullanılmaktadır. Son cemaat mahalinin önüne alüminyum doğramalı rüzgarlık eklenmiştir. Bu rüzgarlık giriş cephesi görünümünü bozmaktadır. Girişte bulunan taç kapının tepeliğinde ve profilli silmelerdeki kararmalar çok fazla olmakla birlikte tüm cephelerde taş yüzeylerde kararmalar bulunmaktadır. Cami tabanının zemin ile

birleştigi yerde tüm cephelerde yosunlaşma gözlenmektedir. Tüm cephelerde hoparlör, kamera, elektrik ve tesisat kabloları taşlara tespit edilmiştir (Şekil 3.10 ve 3.11).

Şekil 3.10 : Cephelerdeki Muhdes Ekler (2022)

Şekil 3.11 : Cephe Bozulmaları (2022)

İç mekânda hoparlör, kamera, levha, radyatör, elektrik ve mekanik tesisat kabloları yapı beden duvarlarına tespit edilmiştir. Doğu ve batı cephelerde bulunan pencere nişlerinin içine kitaplık ve klima yerleştirilmiştir. Harim bölümünün güneydoğu köşesine müezzin mahfili alanı oluşturmak için ahşap küpeşte ve korkuluklar eklenmiştir. İç mekân beden duvarlarının kubbe kasnağı ile birleştiği yerde bulunan kalem işi bezemelerde bozulmalar görülmektedir. Son cemaat yerinde ise muhdes ekler bulunmaktadır (Şekil 3.12 ve 3.13).

Şekil 3.12 : Son Cemaat Yerinde Muhdes Ekler (2022)

Şekil 3.13 : Harimdeki Sıva-Kalemişi Bozulmaları (2022)

Kadınlar mahfili ahşap tavanında çatıdan gelen su ahşap tavanda bozulmalara neden olmuştur. Buradaki kalem işi bezemelerde de dökülmeler gözlenmektedir (Şekil 3.14). Kadınlar mahfilinden harim bölümüne doğru yapılmış olan çıkmanın özgün olduğu düşünülen ahşap korkuluk ve küpeşterleri yağlı boya ile boyanmıştır. Bu

bölümün ahşap taşıyıcılarının dönemini yansıtmadığı ve muhdes olduğu anlaşılmaktadır.

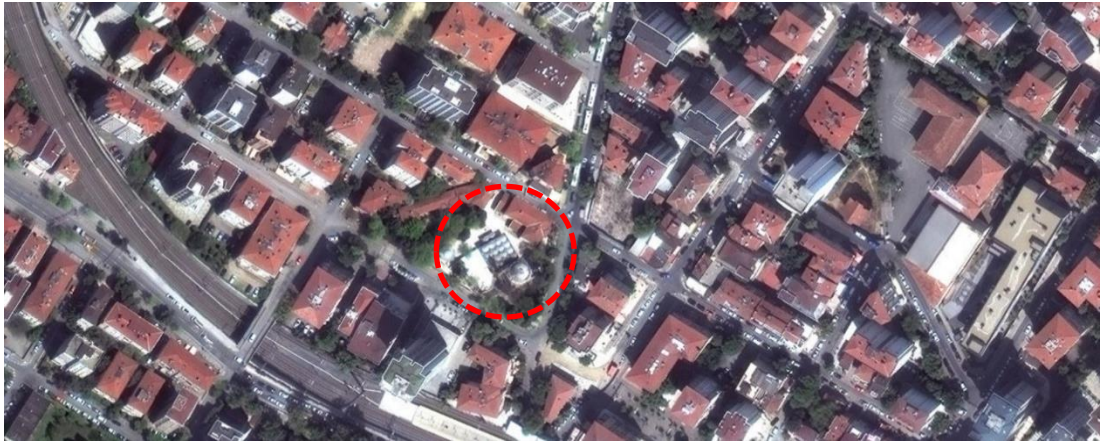

Şekil 3.14 : Ahşap ve Kalemîşi Bezemede Bozulma (2022)

3.1.2 Bostancı Kuloğlu Camii

3.1.2.1 Konum ve Tarihçe

Cami İstanbul ili, Kadıköy İlçesi, Bostancı Mahallesi, Vukela Caddesi 699 ada 1. parselde bulunmaktadır (Şekil 3.15).

Şekil 3.15 : Bostancı Kuloğlu Camii Uydu Görüntüsü (2021) (Url-3)

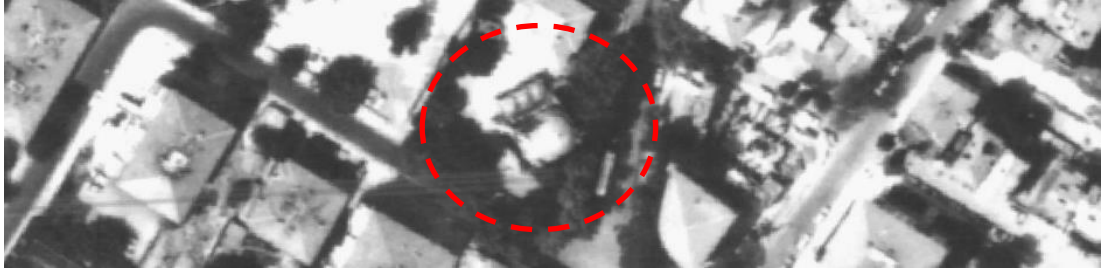
17.yy'da sarayda çamaşırcı başı olarak görev yapan Kuloğlu Mustafa Bey Bostancı deresi etrafındaki topraklarını Beyoğlu'nda yaptırmış olduğu camiye vakfetmiştir (Göktürk,1963). Beyoğlu'ndaki harap olan cami 20.yy'da yıkılmış, vakfetmiş olduğu toprakların üzerine Evkaf Nezareti tarafından Beyoğlu Kuloğlu Camii ve bir ilkokul yaptırılmıştır (Ayyıldız, 1960, s.2973-2976). Yavuz'a göre projeler 1911'de tamamlanmıştır (2005, s.137) fakat cami girişindeki mermer levha üzerinde 1913 (H.1331) tarihi yazılıdır. Camini tamamlandığı tarihi 1912 (Öz, 1965) ve 1914 (Göktürk, 1963) olarak belirtenler de vardır. 1990 yılında son cemaat yerinin önüne ek yapı eklenmiştir (Şekil 3.16-3.17 ve 3.18).

Şekil 3.16 : Arşiv Fotoğrafi (Ek Yapı Olmayan Görünüm) (Url-4)

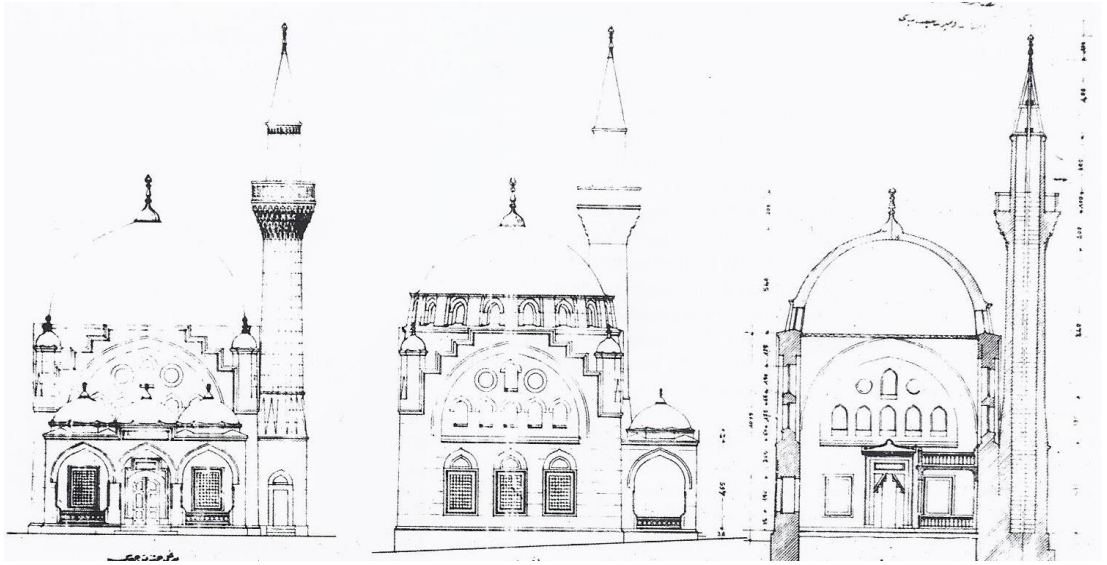
Şekil 3.17 : Hava Fotoğrafında Cami Çevresi Değişimi (2020) (Url-5)

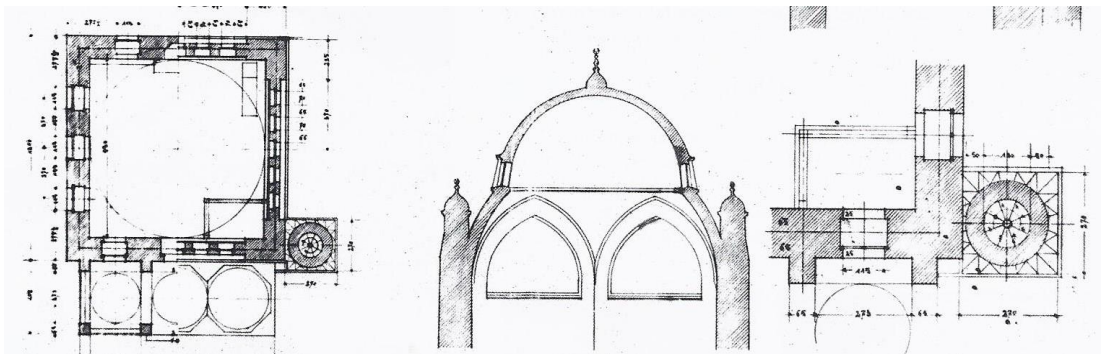
Şekil 3.18: Hava Fotoğrafında Cami Çevresi Değişimi (1982) (Url-6)

3.1.2.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği

Tümüyle kesme küfeki taşından yapılmış olduğu anlaşılan cami için Ayverdi lefke taşından yapıldığını belirtmektedir (1985, s.190). Özgün yapı tek kubbeli, simetrik dikdörtgen planlı ve üç gözlü son cemaat yerinden oluşmaktadır (Şekil 3.19 ve Şekil 3.20).

Şekil 3.19 : Bostancı Kuloğlu Camii Görünüşleri (VGM)

Şekil 3.20 : Bostancı Kuloğlu Camii Plan, Kesit ve Detayı (VGM)

Camide iki adet kitabe bulunur. Bunlardan birincisi ek yapının girişindedir ve Ali İmran Suresi 39. ayet yazılıdır (Şekil 3.21). İkinci kitabe özgün yapı harim girişinde olup Bakara Suresi 115. ayet yazılıdır. İki kitabe de koyu yeşil zemin üzerine altın varak ile yazılmıştır.

Şekil 3.21 : Bostancı Kuloğlu Camii Kitabe (Url-7)

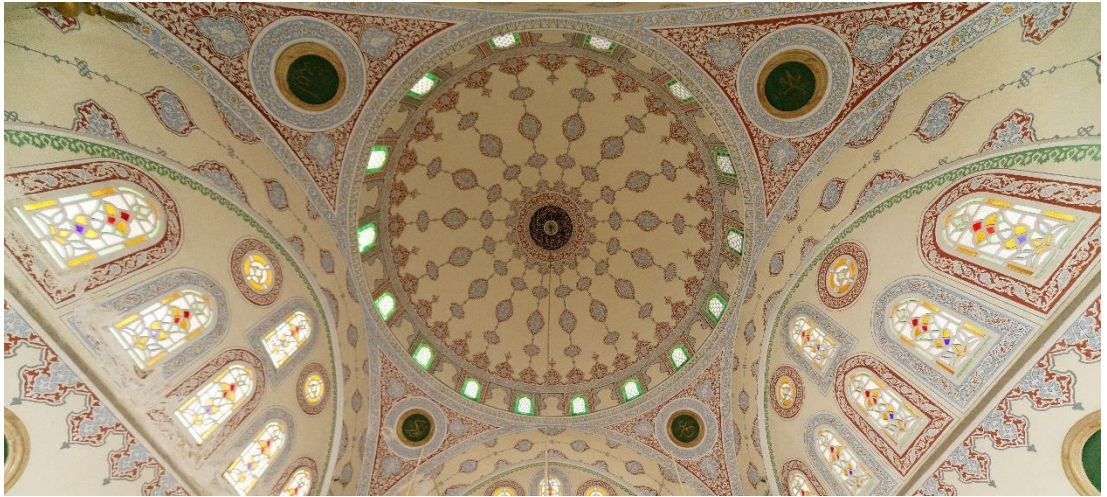
Şekil 3.22 : Bostancı Kuloğlu Camii Doğu Cephesi (2022)

Harim alt bölümünde kuzey ve güney cephelerde üç adet mihrap duvarında iki adet 1,15x1,95 m boyutlarında dikdörtgen pencere bulunur. Üst bölümde her cephede tekrar eden, kubbeyi taşıyan kemerlerin içinde pencere düzeni bulunmaktadır. Bu düzende üst sırada ortada penci kemerli 1,45x0,75 m ve iki yanında 0,75m çapında yuvarlak pencere, alt sırada ise penci kemerli 1,45x0,75 m beş pencere bulunur. Caminin dört köşesinde sekizgen formda her köşesi turkuaz çiniler ile bezeli dört adet ağırlık kulesi bulunmaktadır (Şekil 3.23).

Şekil 3.23 : Bostancı Kuloğlu Camii Batı Cephesi (2022)

Kurşun kaplı kubbe 1,15x0,60 m boyutlarında on altı adet penci kemerli fil gözü dışlığa sahip penceresi olan kubbe kasnağına oturmuştur. Mimar Kemaleddin'in diğer kubbeli camilerinde olduğu gibi kubbe kasnağındaki pencere araları dışa çıkıntı yaparak cephede hareketlilik sağlamaktadır. Dikdörtgen planlı harimden kubbeye geçiş pandantifleridir (Şekil 3.24).

Şekil 3.24 : Bostancı Kuloğlu Camii Kubbesi (2022)

Özgün son cemaat yeri girişinde bulunan dört adet dikme üzerindeki sivri kemerler üst örtüde bulunan üç adet kubbeyi taşımaktadır. Kesme küfeki taşı ile yapılan dikdörtgen kaideli tek şerefeli minare batı cephesi cami beden duvarları ile son cemaat yeri duvarı birleşiminde yer almaktadır. Minareden şerefeye dört sıra mukarnas

ile geçiş yapılmıştır. Minare şebekesinde turkuaz renkli çiniler kullanılmıştır ve külahı kurşun kaplıdır.

Harim bölümüne giriş orta akstaki 1,5x2,56 m boyutlarında basık kemerli taş kapıdan yapılmaktadır. Mermer mihrap 2,16x3,76 m boyutlarındadır ve mihrap nişinden mihrap yüzeyine geçiş üç sıra mukarnas ile sağlanmaktadır. Mukarnasın bittiği yüksekliğin iki yanında altın varaklı gülçe motifleri bulunmaktadır. Mihrap kitabesinde mermer üzerinde Bakara Suresi 2/114 ayeti bulunmaktadır. Kitabe üzerinde iki sıra mukarnas bulunur. Bu mukarnaslar mihrap yüzeyinden rumi motifli tepeliğe geçiş için kullanılmıştır (şekil 3.25). Minber ahşaptır ve aynalığı rumi motiflerle süslenmiştir. Arlı, ahşap kürsünün özgün olmadığını ve yenilendiğini belirtmiştir (1994, s.305).

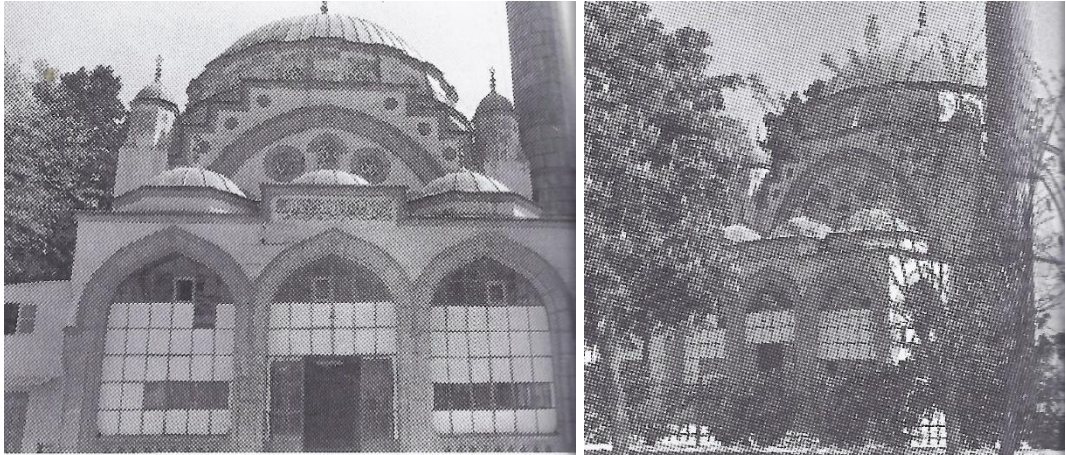
şekil 3.25 : Bostancı Kuloğlu Camii Harimi (2022)

Ahşap strüktürlü kadınlar mahfili iki katlıdır. Harim girişinin üstünde bulunmaktadır ve ahşap merdivenlerle ulaşılmaktadır (şekil 3.26).

Şekil 3.26 : Bostancı Kuloğlu Camii Kadınlar Mahfili (2022)

Yavuz'un 1970 yılında çektiği fotoğraftan anlaşıldığına göre son cemaat yeri cam ile kapatılmıştır (2009, s.137) (Şekil 3.27). Son cemaat yerine ilave edilen ek yapı 1990 yılında yapılmıştır (Arlı, 1994, s.304) ve iki katlıdır. On iki kolon üzerindeki sivri kemerlerin üstü on iki kubbeyle örtülmüştür. Kadınlara ayrılan kısma merdivenlerle ulaşılmaktadır. İlave kısmın girişinde ilave son cemaat yeri denilebilecek rüzgarlık yapılmıştır ve girişinde iki, sağ ve sol yanında birer kapı bulunmaktadır. Üst örtüsü iki adet kurşun kaplı kubbedir.

Şekil 3.27 : Bostancı Kuloğlu Camii Ön Cephe – 1970 (Yavuz, 2009)

3.1.2.3 Mevcut Durumu

Cami genel olarak iyi durumdadır ve günümüzde aktif olarak kullanılmaktadır. Yapıdaki en büyük sorun özgün son cemaat mahali önüne eklenen niteliksiz yapıdır.

Taşıyıcısı betonarme olan bu ek taş kaplıdır ve son cemaat mahali beden duvarlarına bitişik olarak yapılan bu ekin çimento bağlayıcılı bir malzemeyle sıvandığı da görülmüştür (Şekil 3.28 ve 3.29).

Şekil 3.28 : Bostancı Kuloğlu Cami Ek ve Özgün Yapı Birleşimleri (2022)

Şekil 3.29 : Bostancı Kuloğlu Cami Ek Yapı Görünümü (2022)

Ek yapı ile gölgelenen özgün son cemaat yerinin doğu cephesi ek yapıya dahil edilmiş batı cephesi açıklığı ise demir parmaklıklar ile kapatılmıştır (Şekil 3.30).

Tümüyle taş kaplı olan ilave son cemaat yerindeki taşlarda içinde bulunan betonarme strüktürden dolayı yüksek oranda tuzlanma görülmektedir. İlave yapının çörlenleri ihtiyacı karşılamadığı için uçlarına plastik yağmur iniş boruları yapılmıştır ve bunlar taş cephe üzerine tespit edilmişlerdir. Görüntü açısından uygun olmamakla birlikte borulardan sızan yağmur suyu taş kaplamaya zarar vermektedir. İlave yapının

önüne yapılan rüzgarlığın zeminle birleştiği yerde yosunlaşma bulunmaktadır. Üst kısımdaki kamera, tabela, aydınlatma elemanları, elektrik tesisat kabloları, hoparlör ek yapının cephesinde tespit edilmiştir. Özgün yapının zemine yakın kısımlarında yosunlaşma bulunmaktadır. Ek yapı üzerinde görülen tesisat kablolarının cepheye tespiti özgün yapıda da görülmektedir. Cephe aydınlatma elemanları ve klima üniteleri demir kafes içine alınmış ve özgün yapının güney cephesinde klima kabloları pencerelerde delik açılarak dışarı çıkartılmıştır (Şekil 3.30).

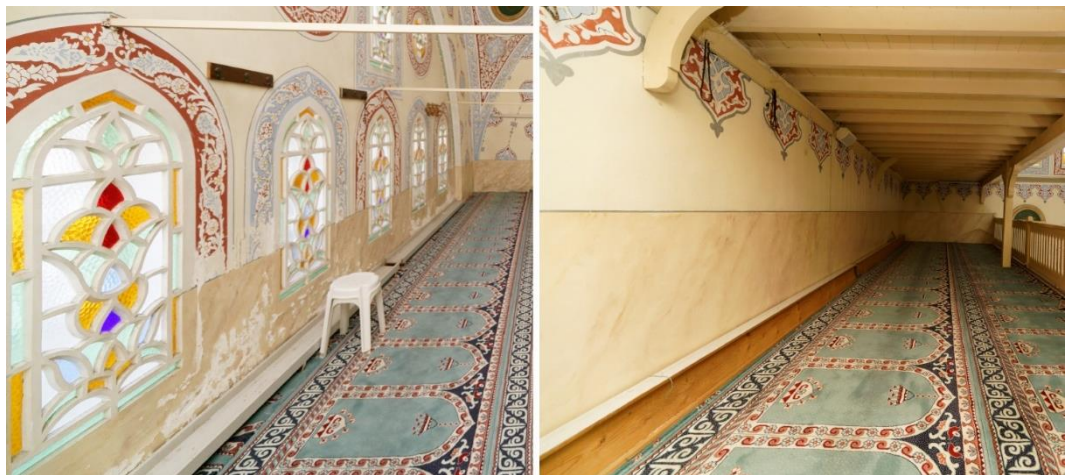
Kubbe içlerinde bulunan kalem işi bezemelerde çimento esaslı sıva üzerine dökülmeler bulunmaktadır. Özgün son harim girişinde tabela, kamera ve bazı mobilyalar taş üzerine tespit edilmiştir. Bu kapının iki yanındaki özgün durumda pencere olarak kullanılan açıklıklar ek yapıyla birlikte kapı olarak kullanılmaya başlamıştır. Sağdaki açıklık harim kısmına giriş için kapatılmıştır ve ek yapıdan kadınlar mahalline çıkış olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3.30 : Bostancı Kuloğlu Cami Cephe Bozulmaları ve Muhdes Ekler (2022)

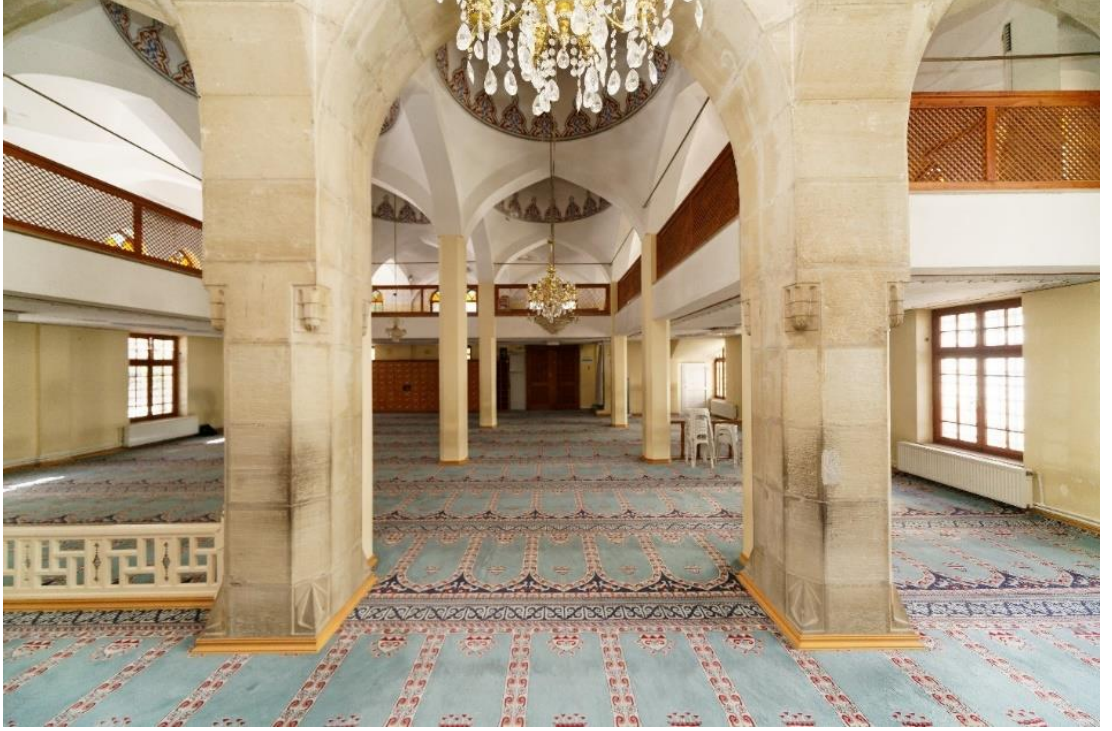

Şekil 3.31 : Bostancı Kuloğlu Cami Cephe Bozulmaları ve Muhdes Ekler (2022)

Şekil 3.32 : Bostancı Kuloğlu Camii Kadınlar Mahfilinde Bozulmalar (2022)

Mihrabın iki yanındaki pencere nişlerine klimalar yerleştirilmiştir. Beden duvarları ve kubbelerdeki kalem işi bezemelerde dökülmeler bulunmaktadır. Tümüyle ahşap malzemeden iki katlı olarak inşa edilen kadınlar mahfili ahşapları yağlı boya ile boyanmıştır ve bu bölgede kalem işi bezemelerde büyük oranda bozulma görülmektedir (Şekil 3.33 ve Şekil 3.34).

Şekil 3.33 : Bostancı Kuloğlu Cami Ek Yapı İç Mekan Fotoğrafı (2022)

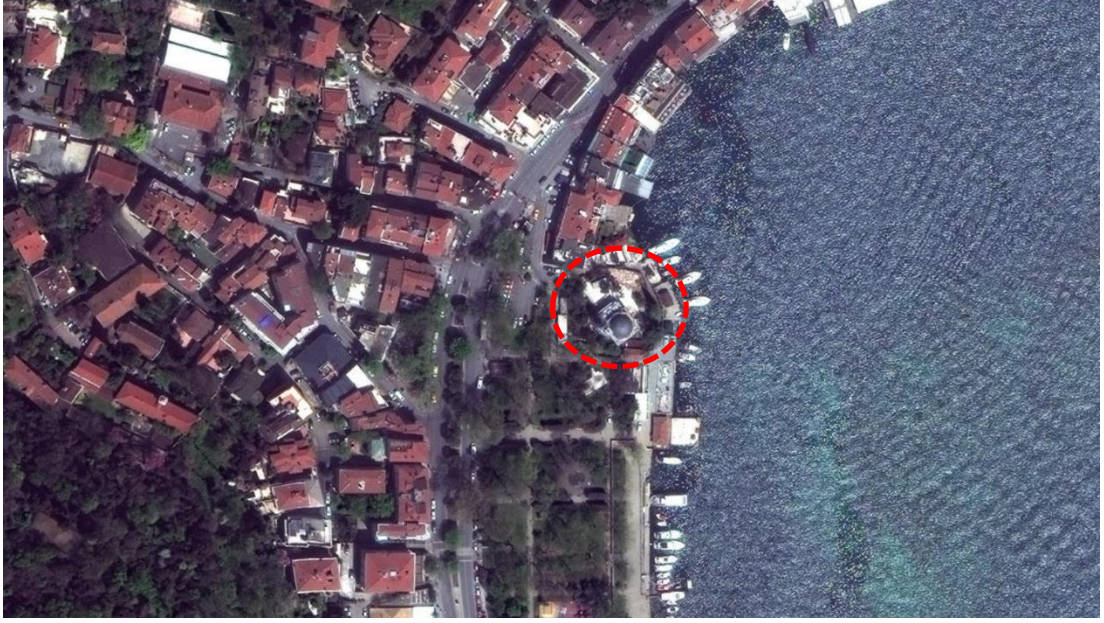

Şekil 3.34 : Bostancı Kuloğlu Cami Ek Yapı Sıva Bozulması (2022)

3.1.3 Bebek Hümayûn-u Âbad Camii

3.1.3.1 Konum ve Tarihçe

İstanbul ili, Beşiktaş İlçesi, Bebek Mahallesi, Cevdetpaşa Caddesi 144 ada 1 parselde bulunmaktadır. Doğusunda Bebek Gümrük Muhafaza Karakolu, güney doğusunda Bebek Şehir Hatları İskelesi ve Bebek Parkı bulunmaktadır (Şekil 3.35).

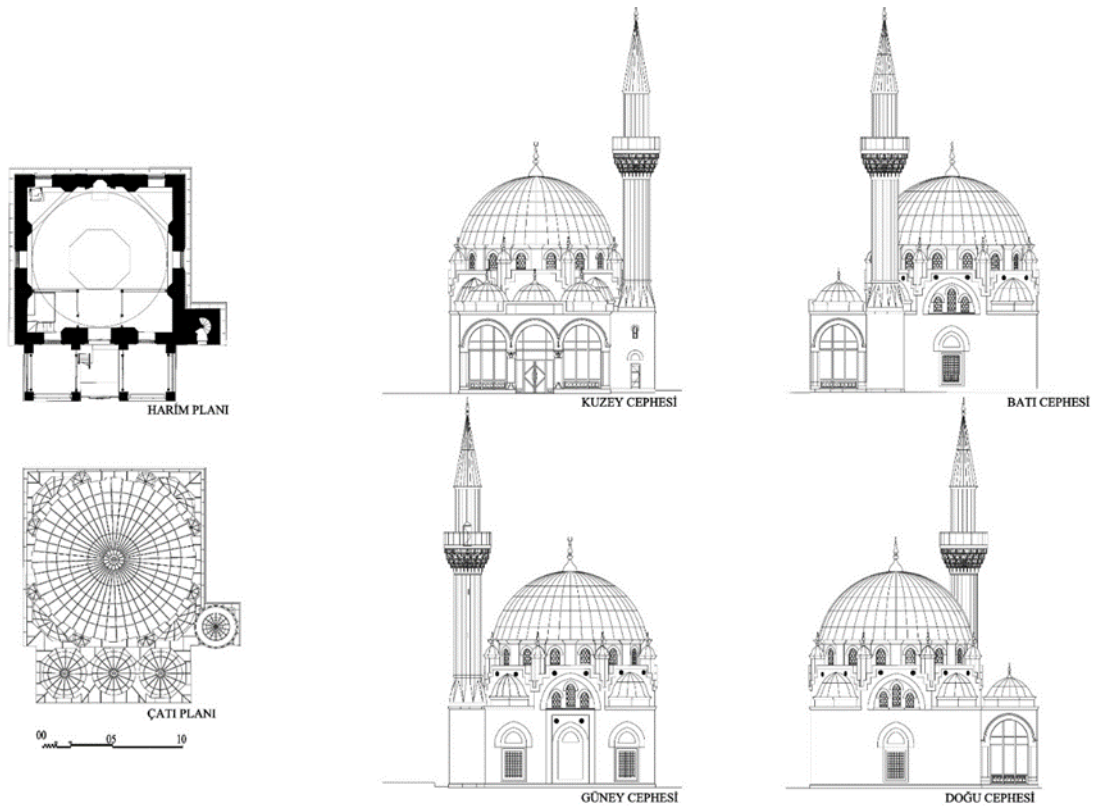

Şekil 3.35: Bebek Hümayûn-u Âbad Camii Uydu Görüntüsü (2021) (Url-8)

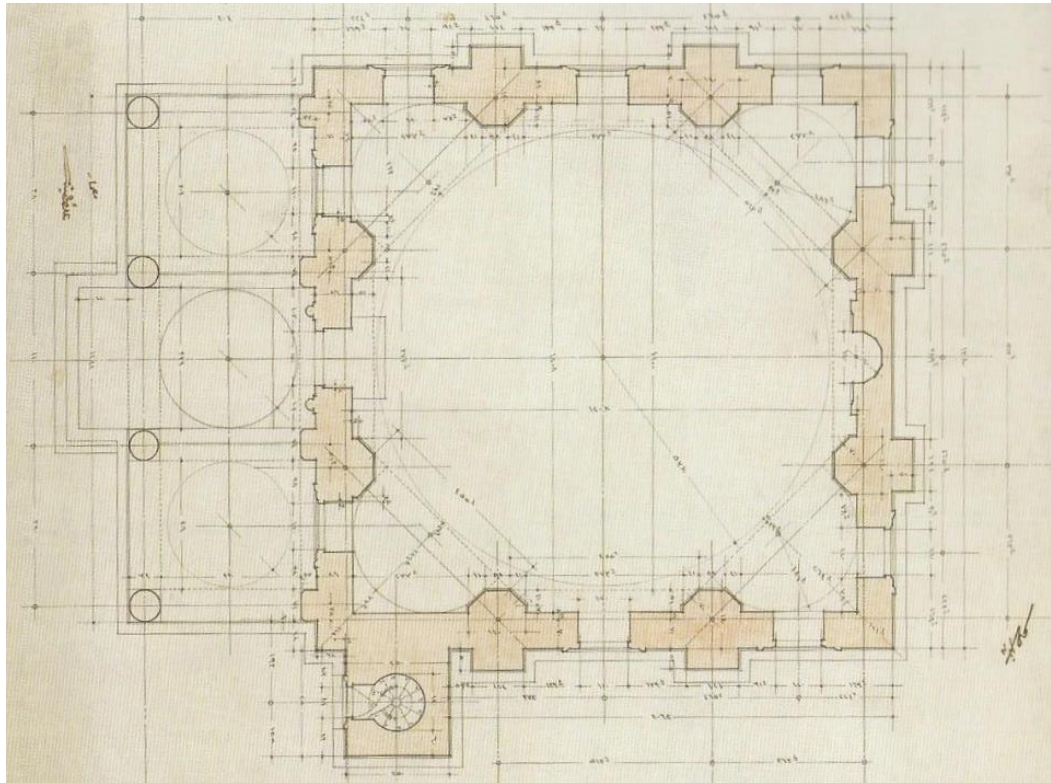
1700'li yılların başında saray ve çevresi için sayfiye alanı olarak düzenlenen Hümayûn-u Abad Kasrı'nın yanına (1725-26) yıllarında bir cami yapılmıştır (Yavuz, 2009, s.141). Sultan Ahmed Cami olarak bilinen bu yapı zamanla eskidiği için yerine 1913 yılında Bebek Camii yapılması kararlaştırılmıştır (Germiyanoğlu, 1960, s.2326). Yapım yılı ile ilgili çeşitli rivayetler bulunmakla birlikte, Öz (1965, s.235) ve Sözen (1975, s.339) 1912 olarak, Göktürk (1960, s.2996) ise 1913 olarak belirtmiştir. Giriş kapısı üzerindeki yazıtta H.1331 (M.1913) tarihi görülmektedir.

3.1.3.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği

Cami tek kubbeli ve kare planlı 10,4x10,4 boyutlarındaki harim, üç açıklıklı ve üç kubbeli son cemaat yerinden oluşmaktadır. Yapı ile birleşik olan minare güneybatı cephesindedir (Şekil 3.36 ve 3.37). Taşıyıcı sistemi kagir olan camide kum taşı kullanılmıştır.

Şekil 3.36 : Bebek Camii Plan ve Görünüş (VGM)

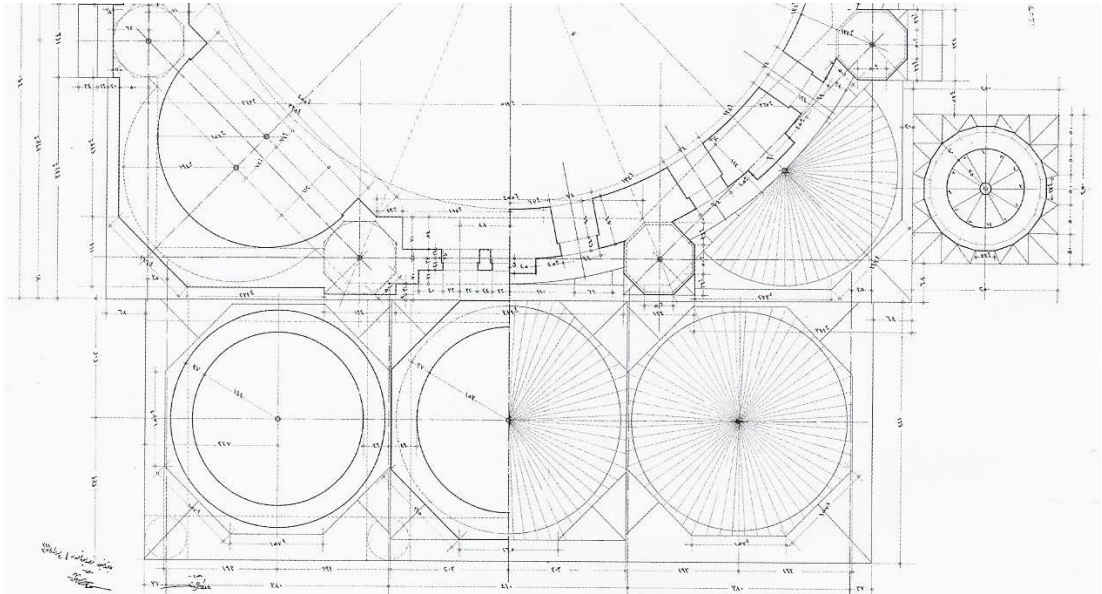

Şekil 3.37: Mimar Kemaleddin Çizimi Bebek Camii Planı (VGM)

Kurşun kaplı kubbe 1,1x0,65 m boyutlarında on iki alçı şebekeli pencereli kubbe kasnağına oturmaktadır. Pencereler fil gözü şebekelidir ve pencereler arasındaki boşluklar dışa çıkıntı yaparak cepheye hareket kazandırmaktadır (Şekil 3.38 ve 3.39).

Şekil 3.38 : Bebek Camii Kubbesi (2022)

Şekil 3.39 : Bebek Camii Üst Örtü Detayı (VGM)

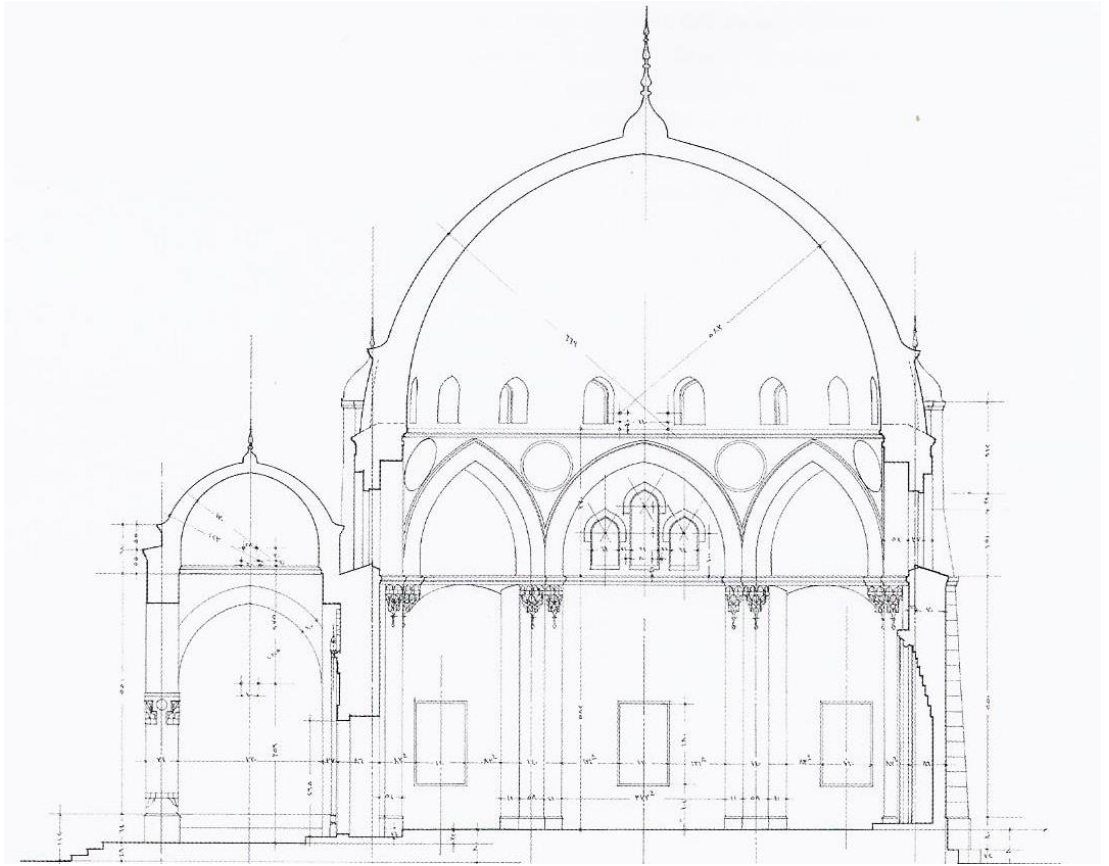
Kare plandan dairesel kubbeye pandantifler ile geçilmiştir. Cephede sekiz köşede ağırlık kuleleri bulunmaktadır (Şekil 3.40).

Cephedeki iki sıra pencerelerden alttakiler pencereler çift kanatlı ve demir korkuluklu, dikdörtgen biçimli, 1,2x1,9 m boyutlarındadır. Hemen üzerinde ise iki adet iç içe geçmiş sivri hafifletme kemerleri bulunmaktadır. Üst sıradaki pencereler üç adettir ve fil gözü şebekelidir. Tümü bir sivri kemerin içine yerleşmiş ve ortadaki 1,6x0,6 m iki yanında 1,1x0,6 m olan iki pencere bulunur (Şekil 3.40).

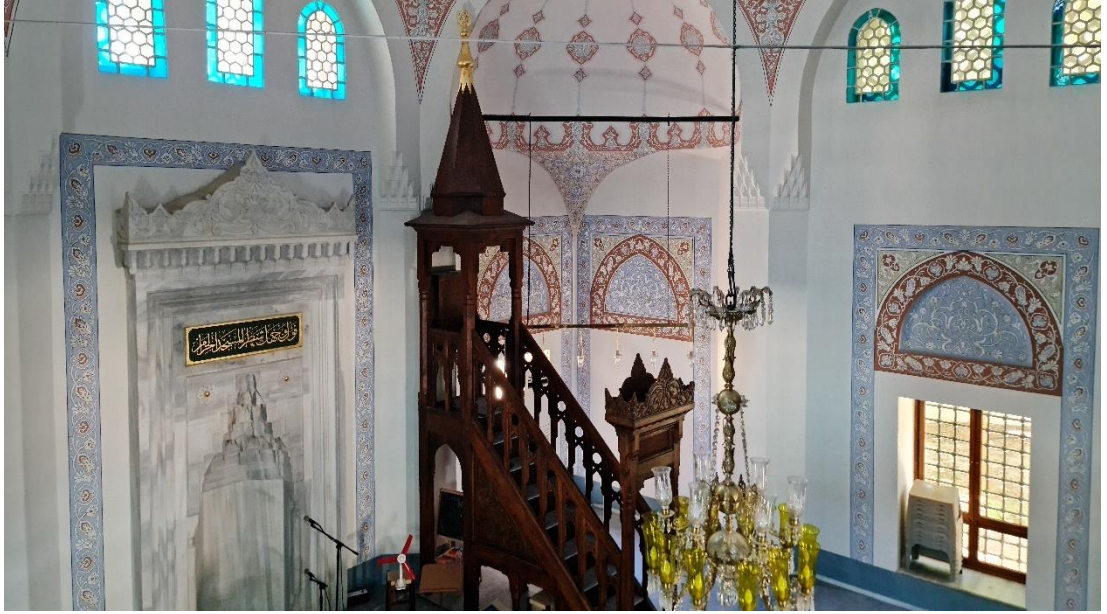
Şekil 3.40 : Bebek Camii Kuzeydoğu ve Güneydoğu Cepheleeri (2022)

Cephe taşa oyulmuş iki adet gülçe ile tamamlanmaktadır. Bu kompozisyon tüm cephelerde tekrar eder fakat kible cephesinde mihrap giriş cephesinde ise kapı, alt pencerelerin yerini almaktadır. Kible ve giriş cephelerindeki ışık problemini çözebilmek için giriş kapısı ve mihrabın iki tarafında 1,15x2,5 m boyutlarında iki adet pencere yapılmıştır. Mihrap cephesinde gülçe sayısı dörde çıkmaktadır. Harim girişi yanında ahşap korkuluklarla müezzin mahfili oluşturulmuştur. Sekiz adet yarım sekizgen kolon sivri kemerleri bu kemerler ise kubbeyi taşımaktadır (Şekil 3.41).

Şekil 3.41 : Bebek Camii Kesiti (VGM)

Mermer mihrap 2,13x3,75 m boyutlarındadır. Ortasında mukarnaslı mihrap nişi iki yanında mermere oyulmuş gülçeler bulunmaktadır. Mihrap üzerinde yeşil zemin üstüne altın varaklı Bakara Suresi 144. ayetin yer aldığı kitabe bulunmaktadır. Ahşap minberin aynalığında rumi motifler bulunmaktadır. Kubbe içinde, pencere çevrelerinde, yarım sekizgen taşıyıcı sütunlarda ve kubbe kasnağındaki pencere kenarlarında kalem işi süslemeler ayrıca yarım sekizgen taşıyıcıların üst kısmında ve kubbe kasnağında alçı mukarnaslar bulunmaktadır (Şekil 3.42).

Şekil 3.42 : Babek Camii Harimi (2022)

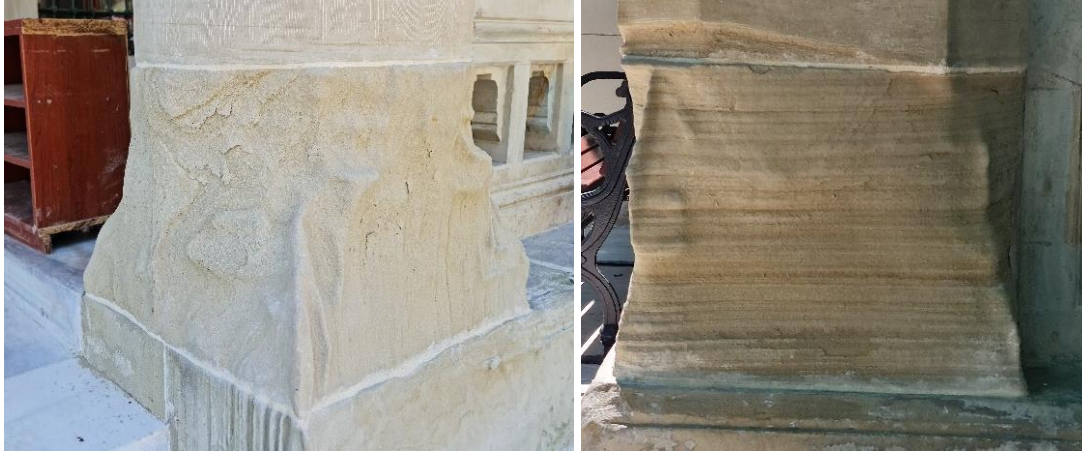
Üç adet sekizgen kasnak üzerine oturan kubbe ile örtülü son cemaat mahali 10,75x4,04 m boyutlarındadır. Beş adet sivri kemer ile çevrelenmiş olan son cemaat mahali giriş cephesinde dört adet dairesel sütun ile taşınmaktadır. Güneybatı beden duvarına bitişik olan minare 3,16x2,50 m boyutlarında dikdörtgen kaide üzerine oturmuştur ve tek şerefelidir (Şekil 3.43). Uzunluğu 26,55 m olan minarenin gövdeden şerefeye geçişinde üç sıra mukarnas bulunur. Korkulukları şebekelidir ve külahı kurşun ile kaplanmıştır.

Şekil 3.43: Babek Camii Batı Cephe (2022)

3.1.2.3 Mevcut Durumu

Camide 2022 yılı haziran ayında bir restorasyon tamamlanmıştır. Son cemaat yeri sütun kaidelerinde erozyon görülmektedir (Şekil 3.44). Harim bölümünde mihrabın iki yanında pencere nişlerine klimalar yerleştirilmiştir. Yakın tarihteki onarım dolayısıyla çok fazla bozulma görülmemektedir.

Şekil 3.44 : Son Cemaat Mahali Sütun Kaidelerinde Erozyon (2022)

3.1.4 Kartaltepe Amine Hatun Camii

3.1.4.1 Konum ve Tarihçe

İstanbul ili, Bakırköy İlçesi, Kartaltepe Mahallesi, General Şükrü Kanatlı Caddesi 132 ada 2. parselde bulunmaktadır (Şekil 3.45).

Şekil 3.45 : Kartaltepe Amine Hatun Camii Uydu Görüntüsü (2021) (Url-9)

Bir Rum köyü olan Bakırköy ilk kez 17.yy'da Türkler tarafından mesken edinilmiş, köydeki ilk cami 1688 (H.1099) yılında Kocamustafapaşalı Derviş Ahmet Efendi tarafından yaptırılmıştır (Ayyıldız, 1960, s.1893). Daha sonra Evkaf Nezareti tarafından artan Müslüman nüfusun gereksinimi karşılamak için Amine Hatun Camii yaptırılmıştır. 1910 yılında yapımına başlanan caminin bitiş tarihi kesin değildir. Ayyıldız'a (1960, s.1893) göre 1914, Öz'e (1962, s.94) göre ise 1924'te bitirilmiştir. Çetintaş, Mimar Kemaleddin'in not defterinden anlaşıldığına göre 1922 yılında cami inşaatının henüz bitirilemediğini söyler (1944, s.170). Yavuz ise savaş nedeniyle caminin bitirilemediğini fakat 1924'te inşa sürecinin tamamlanmış olduğunu kabul eder (2009, s.147).

3.1.4.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği

Kubbeli, kare planlı ve üç açıklıklı son cemaat yerinden oluşan cami simetrik olarak tasarlanmıştır ve Bebek Camii ile eş planlıdır. Caminin beden duvarları kubbe kotuna kadar, minare ise şerefe kotuna kadar kesme taştan yapılmıştır. Kubbe ve kubbe kasnağı tuğladan, minare şerefe üzeri kesme küfeki taşından fakat Bebek Camii'nden farklı bir örme şekliyle yapılmıştır (Yavuz, 2009, s.147).

Kare planlı camide kare formun üzerine yerleştirilen sivri kemerlerle kubbe üst yapı formu sekizgene dönüşmektedir. Kare üzerine oturan sekizgen formun açıklıklarını yarım kubbeler kapatır. Bu yarım kubbeler yarım sekizgen planlı kasnaklara oturur. Bu sekizgen planın her köşesinde, kubbe kasnağı seviyesinde sekizgen planlı ağırlık kuleleri bulunur. Kubbe diğer camilere göre geniş ve basıktır. Zeminden bir basamak yükseklikte bulunan son cemaat yerinin üzeri kurşun kaplı kubbelidir (Şekil 3.46). Kubbeler sekizgen kasnak üzerine oturtulmuşlardır. Bebek Camii'nde olduğu gibi giriş cephesindeki sivri kemerler ortada iki adet sütun ve yanlarda sekizgen taşıyıcılarla taşınmaktadır. Sekizgen taşıyıcı ve sütunlar mukarnaslı kaidelere oturur. Son cemaat sütunları arasında mermer korkuluklar bulunmaktadır. Arşiv fotoğrafında görüldüğü üzere son cemaat mahali kare pencere boşluklu demir doğramalarla kapatılmıştır. Girişte aynı malzeme ve formda rüzgarlık bulunmaktadır. Günümüzde PVC doğramalı bir rüzgarlık bulunur (Şekil 3.47).

Şekil 3.46 : Kartaltepe Amine Hatun Camii Doğu-Batı Cepheleri (2022)

Şekil 3.47 : Kartaltepe Amine Hatun Camii Kuzey-Güney Cepheleri (2022)

Şekil 3.48 : Kartaltepe Amine Hatun Camii Arşiv Fotoğrafı (Url-10)

Cami pencereleri iki sıra şeklindedir. Ahşap ve lokmalı parmaklıklı zemin kat pencereleri 1,25x1,93 m boyutlarında profilli taş sövelidir ve hemen üstlerinde kademeli sivri kemerli alınlıklar vardır. Pencereler doğu ve batı cephelerinde duvar ortasında birer adet, kuzey ve güney cephelerinde harim giriş kapısı ve mihrabı orta aks kabul edecek şekilde iki adet simetrik olarak yerleştirilmiştir. Alçı şebekeli üst sıra pencereleri doğu ve batı cephesinde sivri kemer içindedir ve ortadaki iki yandaki pencerelere göre büyüktür. Kubbe kasnağında alçı şebekeli on altı adet 1,16x0,65 m sivri kemer formunda pencereler bulunmaktadır. Minare caminin batı duvarına bitişiktir. Dikdörtgen kaide üzerine oturmaktadır. Minare gövdesinden şerefeye mukarnaslar ile geçilmektedir. Minare külâhı kurşun ile kaplanmıştır.

Harim bölümüne sivri kemer içine yapılmış basık kemerli bir açıklıktan girilmektedir. Kemer mukarnaslı sütun başlıklarına oturmaktadır. Sütun başlıklarında gülçeler bulunmaktadır. Girişte iki kanatlı tablalı 2,5x1,5 m boyutlarında ahşap kapı bulunmaktadır. Mihrap alçıdan yapılmıştır ve altın varaklıdır. Mihrap nişi dört köşelidir ve altı sıra mukarnasla duvarla birleşmektedir. Gülçeler mukarnas bitiminin sağında ve solunda bulunmaktadır. Mihrap kitabesinde Bakara Suresi 144. ayet bulunmaktadır. Ahşap minber beyaz boyalıdır. Minberin aynalık kısmında rumi motifler bulunmaktadır. Minber külâhı sekizgen biçimlidir ve sekizgen kasnağa oturtulmuştur. Vaaz kürsüsü mihrabın solundadır (Şekil 3.49 ve Şekil 3.50).

Şekil 3.49 : Kartaltepe Amine Hatun Camii Harim Fotoğrafları (2022)

Şekil 3.50 : Kartaltepe Amine Hatun Camii Harim Fotoğrafları (2022)

Cami harim kısmında pencere çevresinde, kemerlerin iç ve dış yüzeylerinde, yarım kubbelerde, kubbe kasnak pencereleri arasında kalem işi bezemeler bulunmaktadır (Şekil 3.51).

Şekil 3.51 : Kartaltepe Amine Hatun Camii Harimi (2022)

3.1.4.3 Mevcut Durumu

Günümüzde aktif olarak kullanılan cami strüktürel olarak iyi olmakla birlikte kullanıcı kaynaklı muhdes ekler bulunmaktadır. Son cemaat yeri ahşap doğramalar ile kapatılıp önüne PVC malzemeden camlı bir rüzgarlık yapılmıştır (Şekil3.52).

Şekil 3.52 : Amine Hatun Camii Cephedeki Niteliksiz Ekler (2022)

Ahşap doğramalar ve rüzgarlık yapı girişinin aydınlanmasını engellemiş ayrıca hava sirkülasyonu olmamasından dolayı son cemaat mahalinde rutubet gözlenmiştir. Muhdes rüzgarlık giriş cephesinin önemli bir kısmını kapatmıştır ve bu bölüme merdiven eklenerek üst kat kadınlar mahfili olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Hoparlörler ve güvenlik kameraları cami cephelerinde direkt olarak taş üzerine tespit edilmişlerdir. Cami giriş kitabesi üzerinde cephe görünümünü bozan aydınlatma elemanları yer almaktadır. Güney cephede klima üniteleri taş cephe üzerine tespit edilmiştir. Dış cephe duvarlarında elektrik tesisat kabloları ve mekanik tesisat boruları taş üzerine tespit edilmişlerdir (Şekil 3.53). Zemine yakın yerlerde yosunlaşma, doğal taş yüzeylerde erozyon ve siyah kabuk oluşumu gözlenmektedir (Şekil 3.53 ve Şekil 3.54).

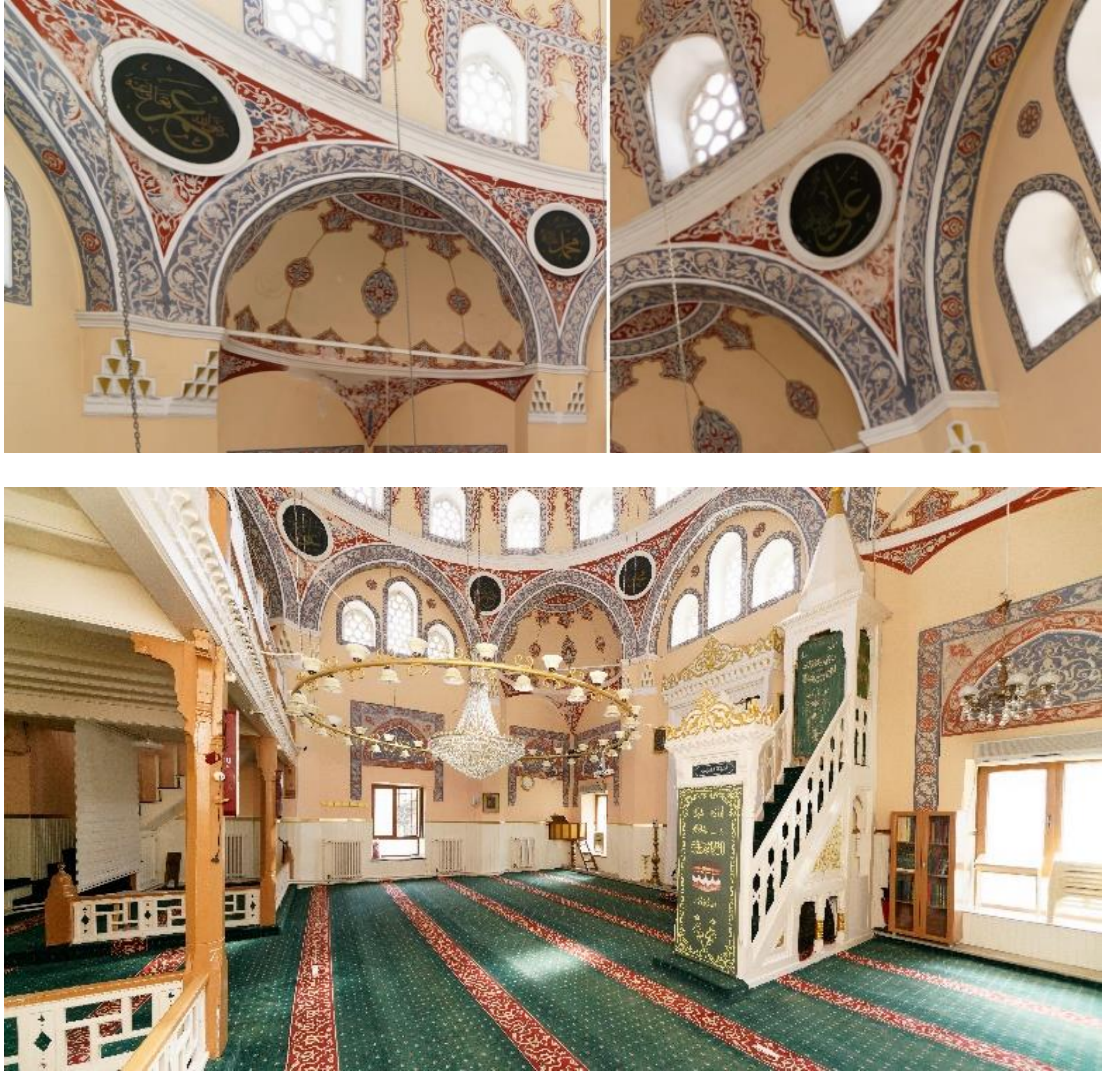

Şekil 3.53 : Amine Hatun Camii Cephe Bozulmaları (2022)

Şekil 3.54 : Amine Hatun Camii Cephe Bozulmaları (2022)

İç mekânda rutubetten dolayı kalem işi bezemelerde bozulmalar gözlenmektedir. Dış cephede olduğu gibi iç mekân beden duvarlarında da hoparlörler ve klimalar duvara gelişigüzel tespit edilmişlerdir. Duvarlarda alt sıra pencerelerinin ortalarına kadar ahşap kaplama bulunmaktadır. Aydınlatma ve iklimlendirme elemanları tarihi yapı ile uyumlu değildir. Kadınlar mahfilinde mahremiyeti sağlamak için yapılan perde ve korniş tarihi yapıya uyumsuz görünmektedir (Şekil 3.55).

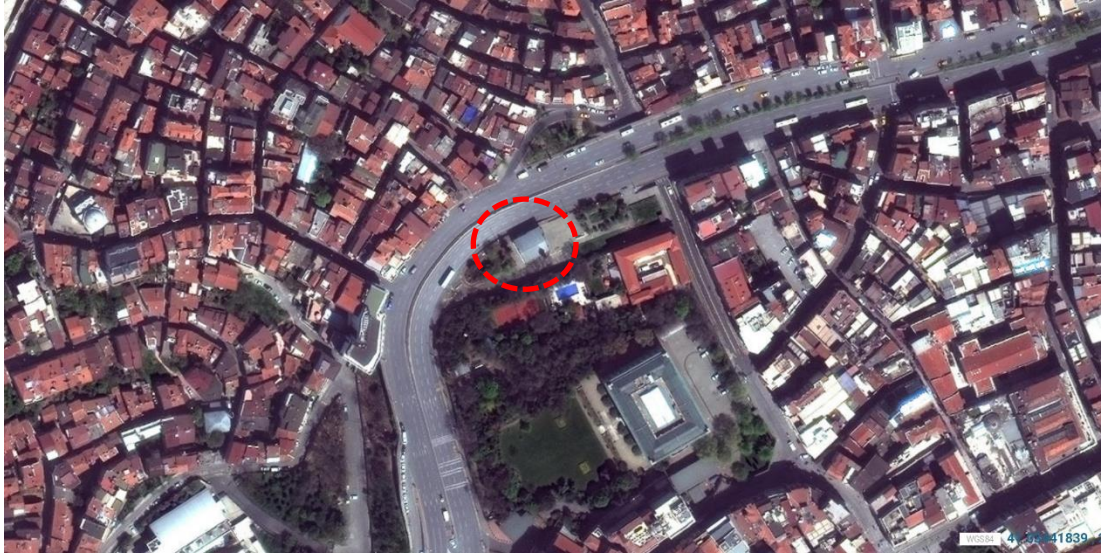

Şekil 3.55 : Harim Muhdes Ekler ve Bozulmalar (2022)

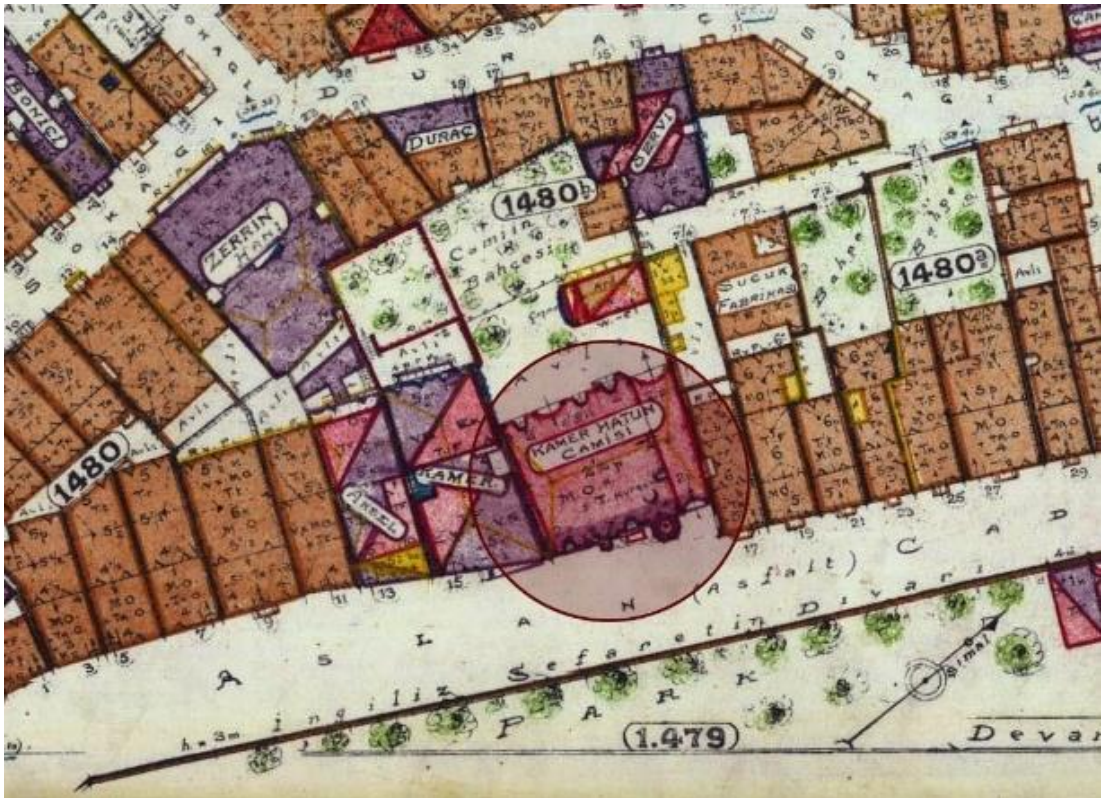
3.1.5 Kamer Hatun Camii

3.1.5.1 Konum ve Tarihçe

İstanbul ili, Beyoğlu İlçesi, Kamerhatun Mahallesi, Arslan Sokak 428 ada 44 parselde bulunmaktadır. Güneydoğusunda İngiltere İstanbul Başkonsolosluğu kuzeyinde Tarlabası Bulvarı bulunmaktadır (Şekil 3.56-3.57-3.58).

Şekil 3.56 : Kamer Hatun Camii Uydu Görüntüsü (2021) (Url-11)

Şekil 3.57 : Kamer Hatun Camii (Pervitich, 1922-1924)

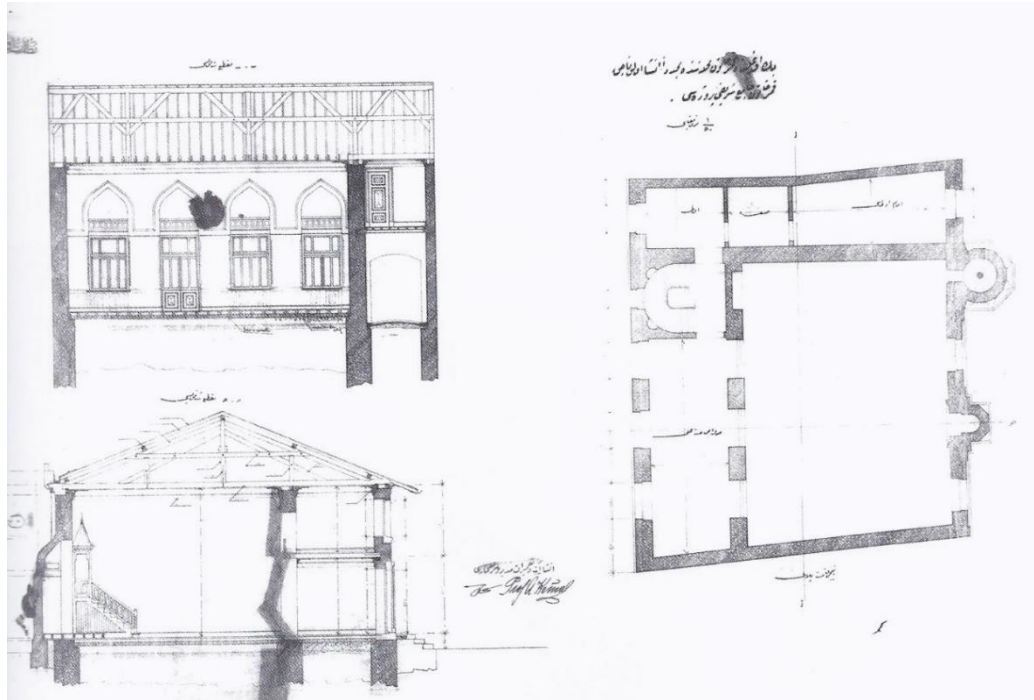
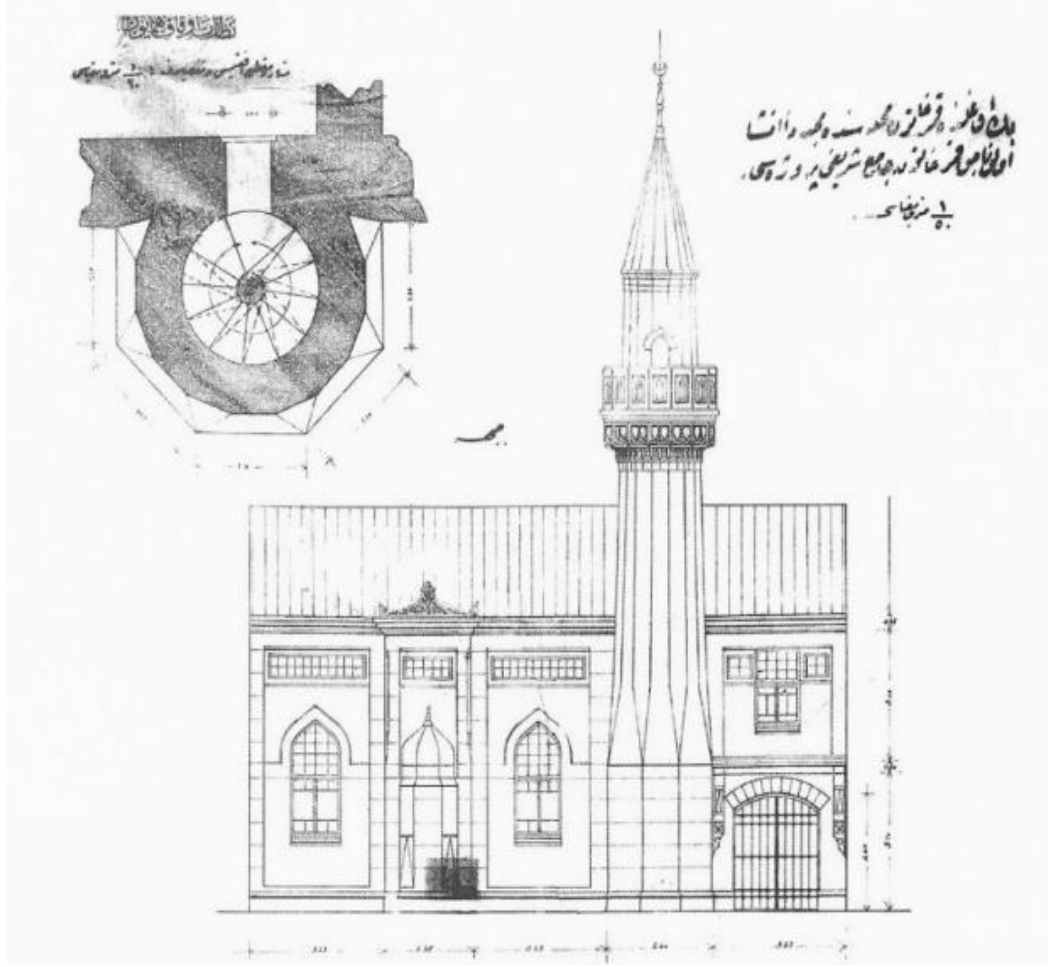
Şekil 3.58 : Kamer Hatun Camii (Alman Mavileri, 1909-1911)

Evkaf Nezareti tarafından daha önce aynı yerde aynı isimde bulunan fakat yok olan caminin yerine 1911 yılında Mimar Kemaleddin'e yaptırılmıştır. Caminin banisi Kamer Hatun III. Selim'in süt annesidir ve cami mihrabının önünde medfundur (Oransay, 1969, s.34). Ayvansarayı, Gürcü İsmail Paşa tarafından yapılmış fakat yerinde olmayan bir çeşme olduğunu belirtmektedir (1864, s.8).

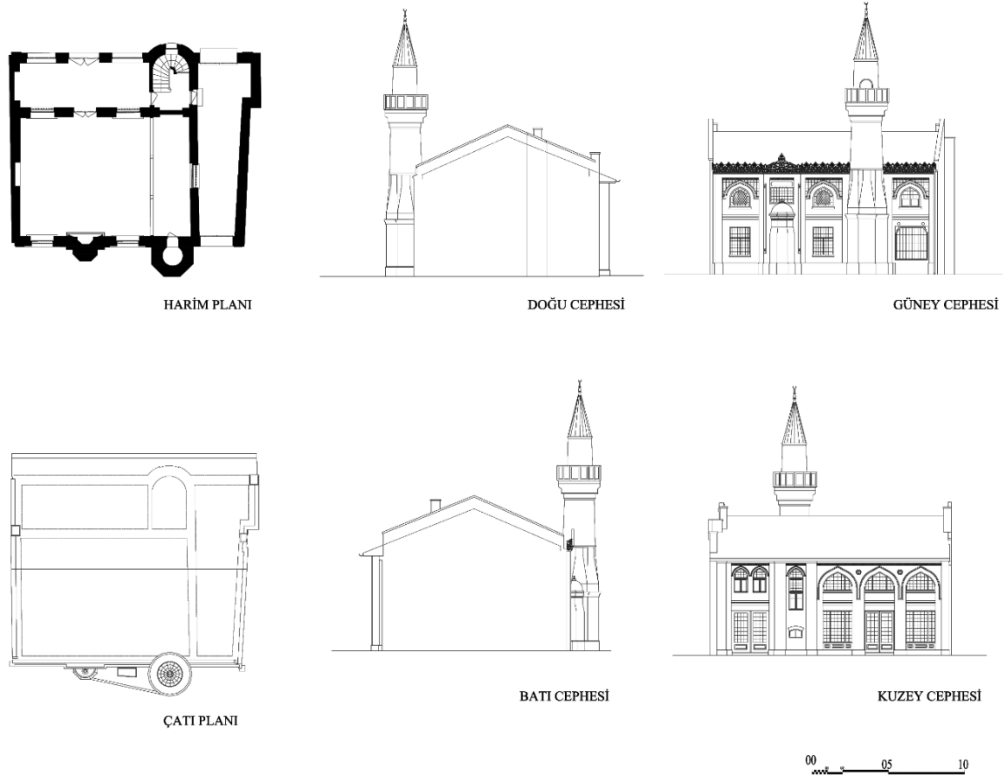
Tarlabası Bulvarı'nın açılması için bu bölgedeki bitişik nizamlı evler yıkılmıştır. Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Tahsin Öz başkanlığında bu yapının yıkılmaması gerektiğine karar vermiştir (Erşan, 1998, s.34). Yıkımdan sonra Beşir Fuat Sokak tarafı otopark, Hamalbaş Caddesi tarafı ise park olarak kullanılmaya başlamıştır.

3.1.5.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği

Kamer Hatun Camii dikdörtgen planlı ve kırma çatılıdır. 13,07x9,25 m ölçülerindedir ve avlusu bulunmamaktadır. Bitişik nizamlı olarak yapıldığı dönemde ana cadde güneyde bulunduğundan doğu cepheden camiye giriş yapabilmek için üstü kapalı bir geçit yapılmıştır (Şekil 3.59 ve 3.60). Kuzey ve güney cephelerde pencereler bulunmaktadır. Doğu ve batı cepheleri bitiş nizam olarak tasarlandığı için sağır duvar şeklindedir (Şekil 3.61 ve 3.62).

Şekil 3.59 : Kamer Hatun Camii Plan, Kesit ve Görünüş (VGM)

Şekil 3.60 : Kamer Hatun Camii Plan, Kesit ve Görünüş

Şekil 3.61 : Kamer Hatun Camii Doğu Cephesi (2022)

Şekil 3.62 : Kamer Hatun Camii Batı Cephesi (2022)

Kuzey cephede iki sıra pencere bulunmaktadır. Alt ve üst sıralar profilli kat silmeleri ile ayrılmıştır. Kuzey cephede bulunan sokaklar arası geçit kapısı cephedeki orta kısma göre simetrik pencere düzenini bozmaktadır. Cephenin alt katının ortasında giriş kapısı bulunmaktadır. Giriş kapısının yanlarında 2x2,7 m boyutlarında dikdörtgen pencereler bulunmaktadır.

Geçit kısmı saçağa kadar yükselen ve cephe yüzeyinden içe girinti yapan dikdörtgen bir çerçeve içindedir. Bu çerçeveler cephede hareketi sağlamaktadır. Dikdörtgen çerçeve içinde altta kapı üstte ise iki adet sivri kemerli pencere bulunur. Sivri kemerli pencerelerin üzerinde profilli silmeler bulunmaktadır. Geçit kapısı tablalı ahşap kapıdır. Geçit kısmı ile son cemaat yeri arasında merdiven kovası yer alır. Bu kısımda uzun ince sivri kemerli bir pencere bulunur. Hemen altında ise basık kemerli bir havalandırma penceresi bulunur (Şekil 3.63).

Şekil 3.63: Kamer Hatun Camii Kuzey Cephesi (2022)

Güney cephe de alt ve üst sıra olarak ayrılır. Minarenin sol kısmında mihrap nişi simetri ekseni kabul edilerek sağına ve soluna pencereler yerleştirilmiştir. Üstte sivri kemerli alçı şebekeli iki adet pencere bulunmaktadır. Geçit kısmının alt katında kapatılmış olduğu anlaşılan dikdörtgen pencere üst kısmında ise güney cephe üst kat pencerelerinin aynısı bulunmaktadır. Cepheden dışa çıkıntı yapan mihrap evi yarım sekizgen olarak tasarlanmıştır ve üzeri yarım kubbe ile örtülüdür. Bu cephede mihrap nişi ve üst kat sivri kemerli pencerelerin üstünde lacivert çerçeveli turkuaz renkli çiniler kullanılmıştır. Yıkım yapılmadan evvel güney cephenin dıştan görülebilen tek cephe olması sebebiyle en çok özen bu cephede gösterilmiştir (Yavuz, 2009, s.151) (Şekil 3.64).

Ahşap kırma çatı kuzey cephede saçak güney cephede alçı çatı eteği ile biter. Motiflerle süslü bu etek mihrap doğrultusunda üçgen bir alınlığa dönüşüp cepheye hareketlilik katar. Güney ve kuzey cephenin yapım sistemi ve malzemeleri de farklıdır. Kuzey cephe tuğla üzeri sıvalıdır. Güney cephe kesme küfeki taşı ile yapılmıştır.

Şekil 3.64: Kamer Hatun Camii Güney Cephesi (2022)

Kuzey cephede merdiven kovanının bulunduğu bölümün güney cephedeki karşılığı minaredir. Cami beden duvarına bitişik olan minare kaidesi sekizgen planlıdır. Minare gövdesinden şerefeye geçiş dört sıra mukarnasla yapılmıştır. Şerefe korkulukları şebekelidir ve külahı kurşun kaplıdır.

Son cemaat yeri cami kütesinin içinde bulunur ve iki katlıdır. Sonradan yapılan rüzgarlıktan son cemaat alanına giriş sağlanmaktadır. Son cemaat yerinden dikdörtgen bir açıklıkla harime ulaşılmaktadır. Alçı malzemeden yapılmış olan mihrap güney cephede bulunan pencereleri ortalamaktadır. Üç kademeli olan mihrap nişinden mihrap yüzeyine beş sıra mukarnas ile geçiş yapılmıştır. Mimar Kemaleddin'in diğer camilerindeki mihrapla çok benzerlik gösteren bu mihrapta mukarnas bitiminin sağında ve solunda iki adet gülçe bulunmaktadır. Mihrap kitabesi 48,5x121 cm boyutlarındadır ve Bakara Suresi 144. ayet yazılıdır. Mihrap kitabeden sonra yükselerek bir sıra mukarnas ve üzerinde rumi motifli bir tepelikle son bulur. Mihrabın sağında yer alan minber ahşaptır ve ahşap külahlıdır (Şekil 3.66).

Şekil 3.65 : Kamer Hatun Camii Harimi (2022)

Şekil 3.66 : Kamer Hatun Camii Harimi (2022)

Kadınlar mahfili son cemaat yerinin üst katında yer almaktadır. Harimde beyaz renkli ve profilli pencere süsleri hariç tüm yüzeyler kalem işi ile bezenmiştir (Şekil 3.66). Bazı bölümlerde sıva dökülmeleri sonucu özgün olabilecek kalem işi desenler görülmektedir.

3.1.5.3 Mevcut Durumu

Kamer Hatun Camii strüktürel olarak iyi durumdadır ve aktif olarak kullanılmaktadır. Yapının kuzey cephe girişine demir doğramalı bir rüzgarlık eklenmiştir. Sıvalı olan kuzey cephede çok miktarda kılcal sıva çatlakları bulunmaktadır ve cephe yüzeyine hoparlör, elektrik kabloları ve alarm sistemi kutusu tespit edilmiştir. Saçak altı ahşap kaplamada parça kayıpları ve bozulmalar gözlenmektedir. Çinkodan yapılmış olan yağmur deresi PVC yağmur iniş borusuna bağlanmaktadır. Doğu ve batı cepheleri çimento esaslı sıva ile sıvanmıştır ve üzerlerine doğu cephede hoparlör, batı cephede tente tespit edilmiştir. Güney cephe önu demir parmaklık ve üzeri dikenli tel ile kapatılmıştır (Şekil 3.67).

Şekil 3.67 : Cephelerdeki Niteliksiz Ekler ve Müdahaleler (2022)

Cephede bulunan taşlarda kararma, tuzlanma, erozyon ve parça kayıpları gözlenmektedir. Bazı doğal taşlarda çimentolu sıva ile onarım yapılmıştır. Pencere ve mihrap nişi üstünde bulunan profilli taş silmelerde parça kaybı görülmektedir. Çatı

üzerindeki bezemeli tepeliğin üzeri kurşun kaplanmıştır. Tepeliğin sağ tarafı kırılıp çatıda bulunan suyu tahliye etmek için PVC yağmur iniş borusu tespit edilmiştir. Mihrap nişi ve üst sıra pencereleri üzerinde bulunan çinilerde renk değişimi, parça kaybı ve niteliksiz bütünlemeler yapılmıştır. Mihrap nişi üzerindeki mermer kitabe de yoğun siyah kabuk oluşumu görülmektedir. Klima dış üniteleri mihrap nişi önünde zemine tespit edilmiştir ve demir kafes içine alınmıştır.

Minarenin yanındaki pencerenin şebekesi yok olmuş, ortaya çıkan açıklık demir parmaklık ile kapatılmıştır. Minare yüzeyindeki taşlarda ve minare gövdesinden şerefeye geçişte bulunan mukarnasta parça kopmaları ve siyah kabuk oluşumu görülmektedir. Minare şerefesi korkuluklarına aydınlatma elemanları tespit edilmiştir (Şekil 3.68).

Şekil 3.68 : Kamer Hatun Camii Cephe Bozulmaları (2022)

İç mekânda bulunan kalem işi bezemelerde rutubetten dolayı dökülmeler görülmektedir (Şekil 3.69). Ahşap tavanda çatıdan gelen su nedeniyle sehimler oluşmuştur. Harimde bulunan ahşap elemanların çoğunluğunda ve kadınlar mahfili çıkmasında bulunan demir elemanlarda yağlı boya uygulaması görülmektedir. Klima üniteleri mihrap yanında bulunan pencere nişlerine yerleştirilmiş, elektrik, ses sistemi ve kamera kabloları, panolar iç mekânda duvar yüzeylerine düzensizce tespit edilmişlerdir (Şekil 3.69).

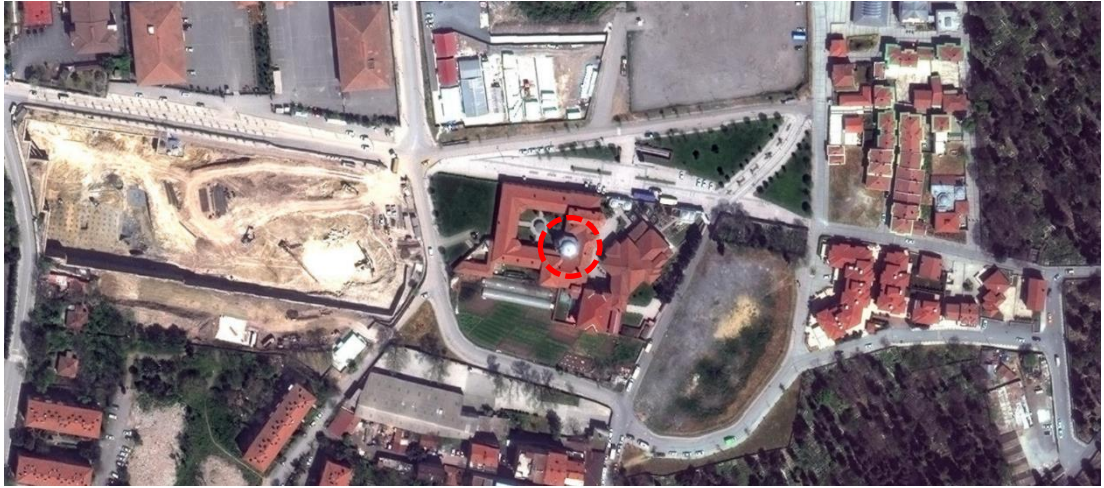

Şekil 3.69 : Harimdeki Muhdes Ekler ve Bozulmalar (2022)

3.1.6 Yenikapı Mevlevihane Mescidi

3.1.6.1 Konum ve Tarihçe

İstanbul ili, Zeytinburnu İlçesi, Merkezefendi Mahallesi, Mevlevihane Caddesi 2965 ada 50 parselde bulunmaktadır. Kuzeydoğusunda Merkezefendi Camii bulunmaktadır (Şekil 3.70).

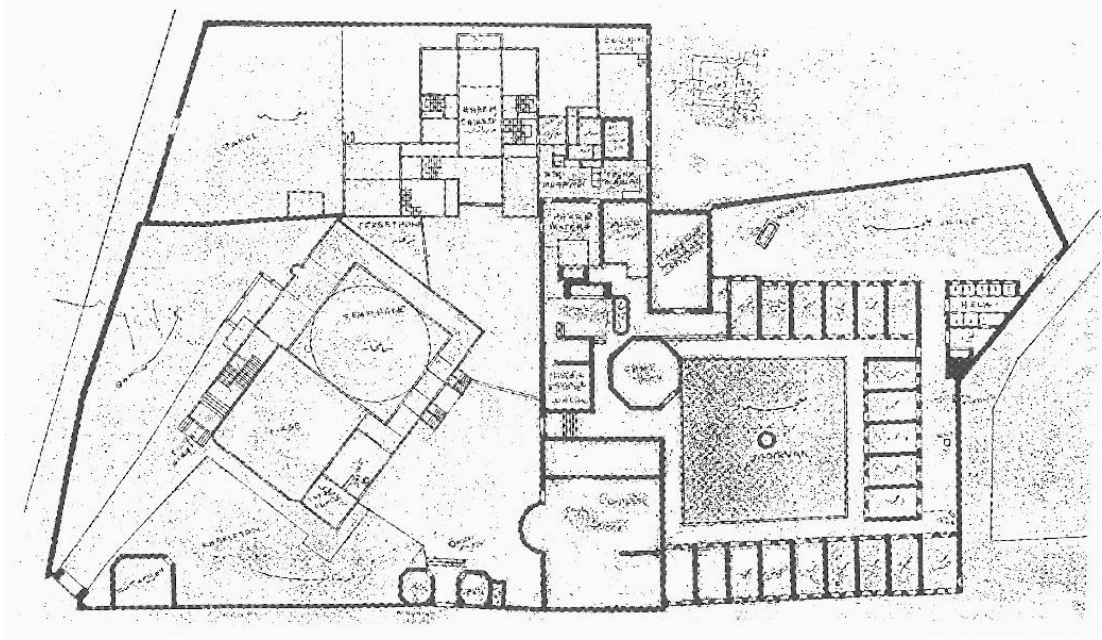

Şekil 3.70 : Yenikapı Mevlevihane Mescidi Uydu Görüntüsü (2021) (Url-12)

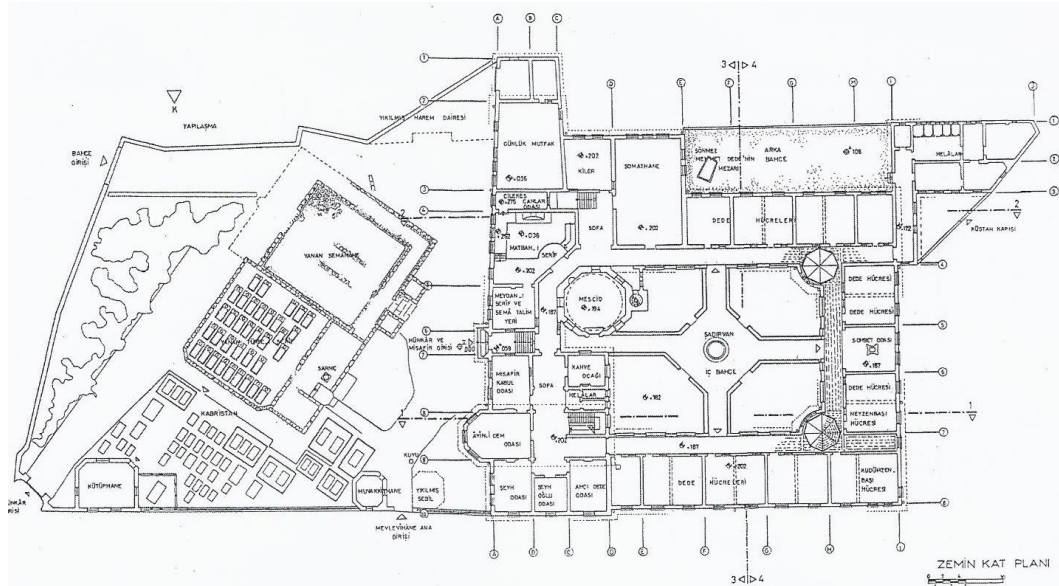
Yenikapı Mevlevihanesi 1597-98 yılında yapılmıştır. Yapıldığında içerisinde mescit olduğu bilinmektedir (Tanman, 2015, s.16). Mevlevihane günümüze kadar birçok yangın geçirmiş ve çeşitli eklemeler yapılmıştır. Genel olarak üç inşaa dönemi vardır; bunlardan birincisi 1597-1598 yılındaki ilk inşasından 1864-1865 yılındaki büyük onarıma kadar olan dönemdir. İkincisi 1864-1865 yılındaki büyük onarımdan Mimar Kemaleddin'in tasarımıyla yeniden inşaa edildiği 1911-1912 yılına kadar olan dönemdir. Üçüncüsü ise 1911-12 yılından günümüze kadar olan dönemdir (Olgun, 2005, s.137).

1906 yılında dedegan hücreleri, mescit ve selamlık kısmının yok olduğu yangın gerçekleşmiştir. 1909 yılında dönemin şehzadelerinden Mehmed Reşad öncülüğünde Evkaf Nezareti Ser mimarı Mimar Kemaleddin'in de yer aldığı törenle ihya çalışmaları başlamıştır. Tanman, Yavuz'un Yenikapı Mevlevihanesi'ni Kemaleddin eserleri arasında zikretmemesine karşılık yapının Mimar Kemaleddin eseri olduğunu (2015, s.25), Batur ise Mimar Kemaleddin'in çizmiş olduğu rölövenin yangından önceki

tespit olduğu, uygulanan projenin rölöveden farklı olduğunu belirtir (2015, s.84) (Şekil 3.71-3.72).

Şekil 3.71 : Mimar Kemaleddin'e Ait İkinci Dönem Yapı Rölövesi (VGM)

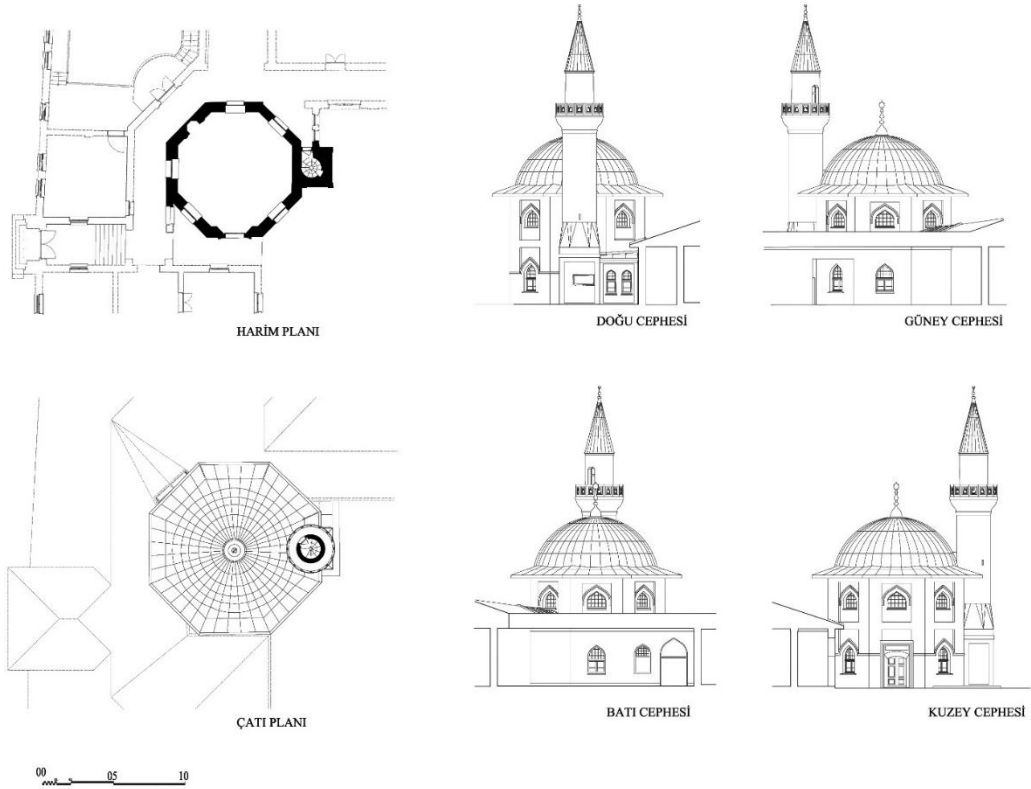
Şekil 3.72 : Mimar Kemaleddin'in Uygulanmış Rölövesi (VGM)

Günümüze ulaşan yapı 1911-1912 yılında Mimar Kemaleddin tarafından tasarlanmıştır. 2005-2010 yılları arasında yapılan restorasyon çalışmasında kagir kubbenin kurşun görünümlü betonla kaplandığı ve büyük oranda hasar gördüğü, bu

sebepten kubbe iç yüzeyindeki sıvalarda da hasar olduğu belirtilmiştir (Ek A.7). Zemin döşemesinin önceki restorasyonlarda çimento esaslı şap tabakasıyla kaplandığı, minare peteğinde yapısal çatlaklar olduğu ve şerefe korkuluklarının önceki onarım sırasında betonarmeden yapıldığı bilinmektedir. Restorasyon sürecinde kubbedeki şap sökülmüş yerine kurşun kaplanmıştır. Mescit ve minare duvarındaki çimento esaslı sıvalar raspa edilmiş, hidrolik kireç bağlayıcılı sıva uygulanmıştır. Betonarme olan şerefe korkulukları taşla değiştirilmiştir (Olgun, 2015, s.149).

3.1.6.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği

Mescit tek kubbeli ve sekizgen planlıdır (Şekil 3.73). Yapı ile birleşik olan minare batı cephesindedir. Cami taşıyıcı duvarları taş, minare tuğla ile yapılmıştır. Mevlevihanenin selamlık bölümünde bulunan mescit, somathane ve dedegan hücreleri denilen odalarla çevrilmiştir.

Şekil 3.73 : Yenikapı Mevlevihane Mescidi Plan ve Görünüşleri (VGM)

Tuğladan yapılmış kubbenin üzeri kurşun kaplıdır. Saçaklar altları ahşap kaplanmıştır. Kubbe üzerinde 241 cm uzunluğunda altın varaklı bakır alem

bulunmaktadır. Sekizgen plandan dairesel kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmaktadır.

Pencereler cephede iki sıralıdır. Altta beş ve üstte yedi adet pencere bulunmaktadır. Pencereler ahşap, denizlikleri taştır. Alt katta sivri kemerle geçilmiş pencerelerin alt kısmı açılır üst kısmı sabittir. Üst kattaki yedi adet pencere ise tamamen sabittir ve üstlerinde sivri kemerli alın bulunmaktadır. Cephedeki hareket pencere kenarlarında sıva işi silmeler ile sağlanmıştır. Batı cephesindeki minare 2,84 x2,19 m boyutlarında 5,6 m yüksekliğinde dikdörtgen planlı, mermer kitabeli kaide üzerinde yükselmektedir. Horasan sıvalıdır. Gövdeden şerefeye geçişte profiller bulunmaktadır. Şerefe korkulukları taştır. 22,58 m uzunluğunda olan minarenin külâhı kurşun kaplıdır ve bakır alem ile sonlanmaktadır (Şekil 3.74).

Şekil 3.74 : Yenikapı Mevlevihane Mescidi Cepheleeri (2022)

Camiye giriş güney cephesindeki kemerli girişten yapılmaktadır. Giriş kapısı 1,38x2,1 m boyutlarında, tablalı ve ahşaptır (Şekil 3.75).

Şekil 3.75 : Yenikapı Mevlevihane Mescidi Girişi (2022)

Harim son derece sade düzenlenmiştir. Pencere kenarları, kubbe ve mihrap çevresinde kalem işi tezyinat bulunmaktadır. Alçı mihrap 3,28x1,84 m boyutlarındadır (Şekil 3.76-3.77-3.78).

Şekil 3.76 : Yenikapı Mevlevihane Mescidi Harimi (2022)

Şekil 3.77 : Yenikapı Mevlevihane Mescidi Harimi (2022)

Şekil 3.78 : Yenikapı Mevlevihane Mescidi Kubbe Fotoğrafı (2022)

3.1.6.3 Mevcut Durumu

Yenikapı Mevlevihane Mescidi genel olarak iyi durumdadır ve aktif olarak kullanılmaktadır. Yapı 2005-2011 yılları arasında restorasyon geçirmiştir. Cephedeki sıvalarda nem kaynaklı bozulmalar görülmektedir (Şekil 3.79). Restorasyon uygulamaları tamamlandıktan sonra eklendiği anlaşılan giriş kapısı üzerindeki demir strüktürlü sundurma yağmur suyunu cami içine yönlendirmiştir. Bu sebepten giriş kapısında ve iç mekân kapı nişinde bulunan taşlarda su kaynaklı bozulmalar olmuştur. (Şekil 3.80). Zemin seviyesinde kılcallık etkisi ile yapı içine giren su kalem işi bezemelerde bozulmalara neden olmuştur (Şekil 3.80).

Şekil 3.79 : Yenikapı Mevlevihane Mescidi Cephe Bozulmaları (2022)

Şekil 3.80 : Harim Sıva-Kalemişi Bozulmaları (2022)

Harimde restorasyon sonrası montajının yapıldığı belli olan radyatörler ve mekanik tesisat boruları duvarlara tespit edilmiştir. Mevlevihane hali hazırda eğitim kurumu olarak kullanıldığı için mescidin kullanımı yoğun değildir ve kısmın de bakımsızlıktan dolayı bozulmalar gözlenmektedir.

3.1.7 Bandırma Haydar Çavuş Camii

3.1.7.1 Konum ve Tarihçe

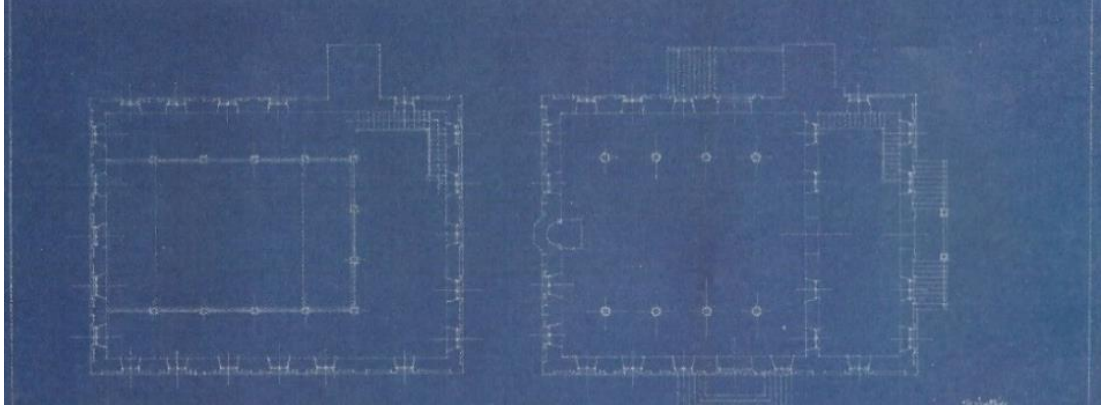
Balıkesir ili, Bandırma ilçesi, 119 ada, 1 parselde bulunmaktadır. (Şekil 3.81)

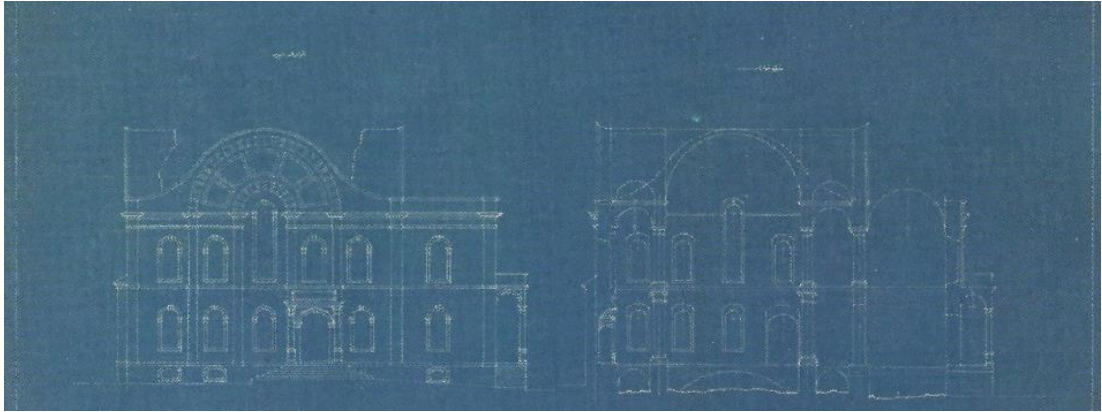
Şekil 3.81 : Bandırma Haydar Çavuş Camii Uydu Görüntüsü (2020) (Url-13)

Haydar Çavuş Sultan II. Selim mabeyin çavuşlarındandır ve 16.yy'da saraydan Bandırma'ya gönderilmiş, geldiği dönemde vakıf kurarak mektep, cami, hamam, ev ve dükkân yaptırmış Bandırma'nın gelişimine önemli katkı sağlamıştır (Ekim, 2018, s.470). Yavuz (2009), yapı hakkında kiliseden bozma ifadesini (s.160) kullanmışsa da 1591 yılındaki vakfiyede belirtilen yapı grubunda cami, medrese, ev, hamam ve dükkân yapılarının bulunması külliye olarak inşa edildiğine işaret eder (Ekim, 2018, s.471) ve kiliseden bozma olmadığını kanıtlar niteliktedir. Ekim, camiyi yapısını mimari açıdan üç döneme ayırmaktadır. Bu dönemler 1874'ten önceki dönem, 1885-1922 dönemi ve cumhuriyet dönemidir (2018, s.475). 1874'ten evvelki cami hakkındaki tek bilgi ahşap olarak inşa edildiğidir, 1885-1922 arasındaki dönem için ise 1922 yılında çekilmiş iç ve dış mekân fotoğrafları yapı hakkında bilgi vermektedir. 1922 yılındaki Yunan işgali sırasında cami içine patlayıcılar yerleştirilerek yok edilmek istenmiş ve günümüze sadece minaresi ulaşmıştır (Ekim, 2018, s.473). Mimar

Kemaleddin yıkılan yapı için rölöve ve öneri restorasyon projeleri hazırlamıştır. (Şekil 3.82 ve 3.83) 1926 yılında onarım için yapılan öneri çizimlerinde ilkinde üst açıklık oturtma çatı ile örtülmüştür (Şekil 3.84). İkinci öneri yıkılmış olan caminin beden duvarlarının kullanılıp üzerine kubbe konularak inşasıdır (Şekil 3.85).

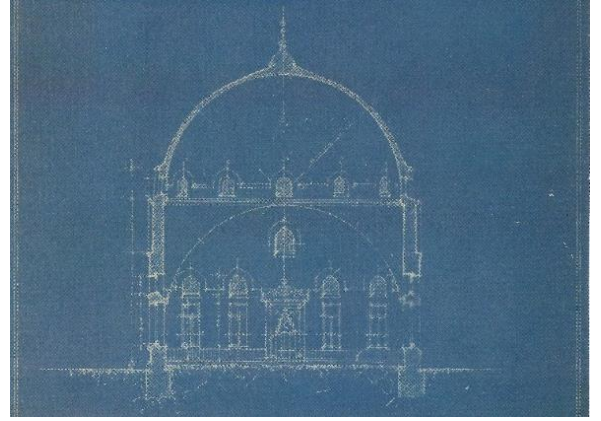
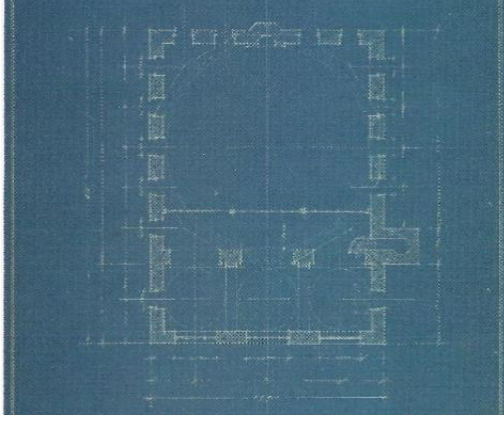
Şekil 3.82 : Bandırma Haydar Çavuş Camii Rölöve Planları (VGM)

Şekil 3.83 : Bandırma Haydar Çavuş Camii Rölöve Kesitleri (VGM)

Şekil 3.84: Bandırma Haydar Çavuş Cami Öneri Restorasyon Projesi (VGM)

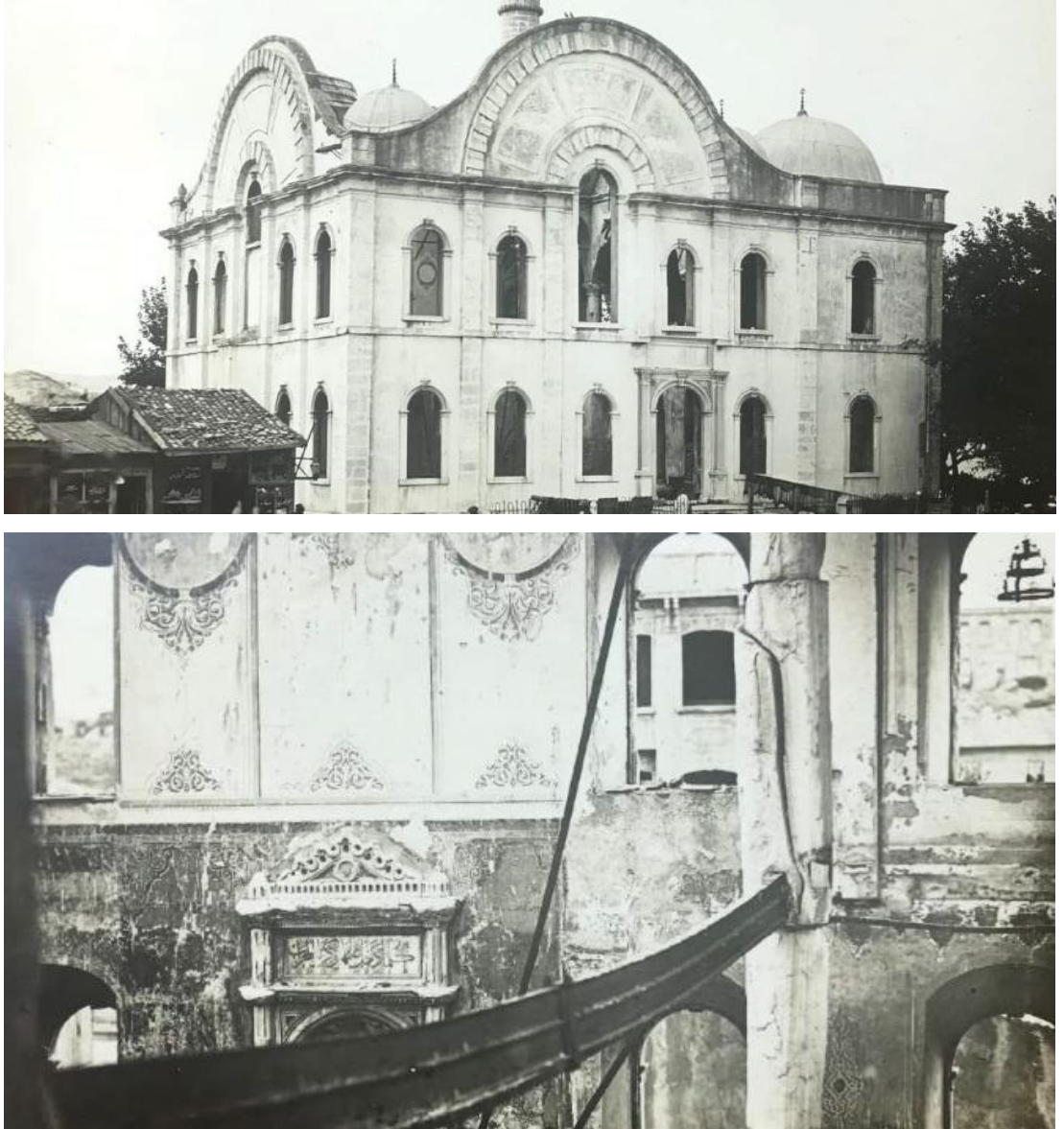
Şekil 3.85: Bandırma Haydar Çavuş Cami Öneri Restorasyon Projesi (VGM)

1922 yılında çekilmiş fotoğraflar ve Mimar Kemaleddin'in çizdiği rölöve ve restorasyon paftaları 1922 yılında üst örtüsü yok olan ve zarar gören caminin mimarisi hakkında bilgi vermektedir (Şekil 3.87). Merkezde ve dört köşede olmak üzere toplam beş adet kurşun kaplı kubbe bulunmaktadır. Köşe kubbeleri arasına yarım daire şeklinde tonozlar yerleştirilmiştir. Bu açıdan Balıkesir Zağanos Paşa Camii'ne benzemektedir (Şekil 3.86).

Şekil 3.86: Balıkesir Zağanos Paşa Camii (Url-14)

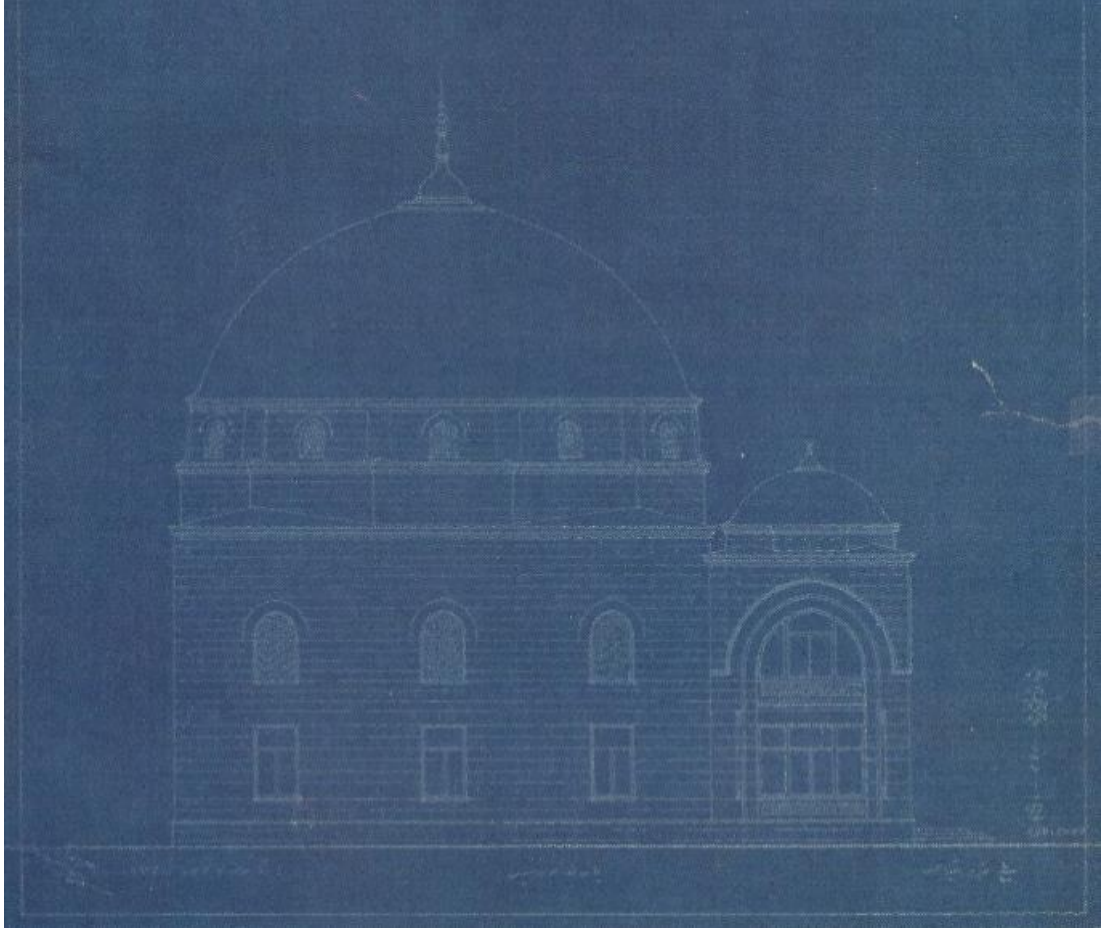
Fotoğrafa göre caminin üç girişi bulunmaktadır. Zemin kat ve mahfil kat pencereleri yuvarlak kemerlidir ve üzengi seviyesinde ve kilit taşlarında pilastrlar bulunmaktadır. Cephelerde tonozların merkezine denk gelen pencereler diğerlerine göre uzundur. Kat ve pencere aralarında silmeler bulunmaktadır. Bu silmeler köşelerde bulunan taşlarla birlikte cepheyi hareketlendirir. İç mekân fotoğrafında mihrap, levha ve dikmeler arası gergi demirleri görülmektedir. Pencere ve mihrap üstünde kalem işi ve geometrik alçı bezemeler bulunmaktadır (Şekil 3.87). Cumhuriyet döneminde tekrar yapılan caminin Mimar Kemaleddin'in tasarımına göre Alman bir şirket tarafından 1927 yılında yaptırıldığı bilinmektedir (Ekim, 2018, s.475).

Şekil 3.87: İşgal Sonrası İç ve Dış Mekan(Ekim, 2018)

3.1.7.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği

Ekim, cami yapılırken mevcut duvarların kullanıldığını belirtse de (2018, s.476) günümüzde inşa edilmiş yapı ile Mimar Kemaleddin'in 1927 yılındaki yeni yapılacak duvarların üzerine kubbe konulmuş olan yapı çizimi önerisi uyushmaktadır (Şekil 3.88). Tek kubbeli, kare planlı ve son cemaat yerinden oluşan yeni tasarımın son cemaat bölümü üst örtüsü üç kubbe ile örtülüdür. Beden duvarlarındaki iki sıra pencere açıklığının üst kısmı sivri kemerli, alt kısmı dikdörtgendir. Mihrap evi cephede çıkıntı yapmıştır. Son cemaat yerinde bulunan pencereler sivri kemer şeklinde niş içine yerleştirilmişlerdir. Kemerin üzengi seviyesinde bulunan lento ile iki kısma ayrılır. Altta dikdörtgen üstte sivri kemerli açıklıklar bulunmaktadır.

Şekil 3.88: Bandırma Haydar Çavuş Camii Batı Cephesi (VGM)

3.1.7.3 Mevcut Durumu

Cami strüktürel olarak iyi durumdadır ve restorasyon çalışmaları devam etmektedir. Cami tümüyle çimentolu sıvalıdır. Yapılan raspa çalışmaları sonrası yapıdaki özgün taş örgü ortaya çıkmıştır (Ek A.8). Son cemaat mahalli ahşap pencerelerinde bozulmalar gözlenmektedir. Cepheye tabelalar tespit edilmiştir. Son cemaat mahali önüne çelik sundurma yapılmıştır (Şekil 3.89).

Harim duvarlarında ve kubbede kalem işi bezemelerde bozulmalar görülmektedir. Son cemaat mahaline bölücü duvarlar eklenmiştir. Harimde pencere hizasına kadar ahşap kaplama bulunmaktadır. Muhdes olduğu anlaşılan kadınlar mahfili ahşap strüktüründe bozulmalar gözlenmektedir (Şekil 3.90-3.91-3.92).

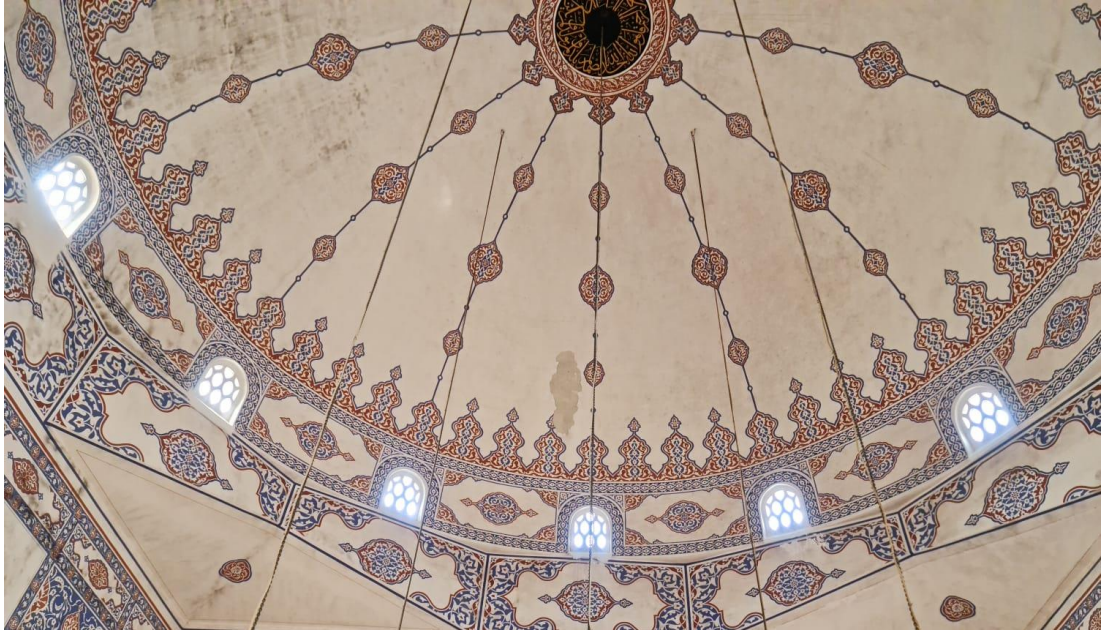
Şekil 3.89: Bandırma Haydar Çavuş Camii Giriş Cephesi (2022)

Şekil 3.90: Bandırma Haydar Çavuş Camii Son Cemaat Mahali (2022)

Şekil 3.91: Son Cemaat Mahali ve Kadınlar Mahfili Ahşap Strüktürü (2022)

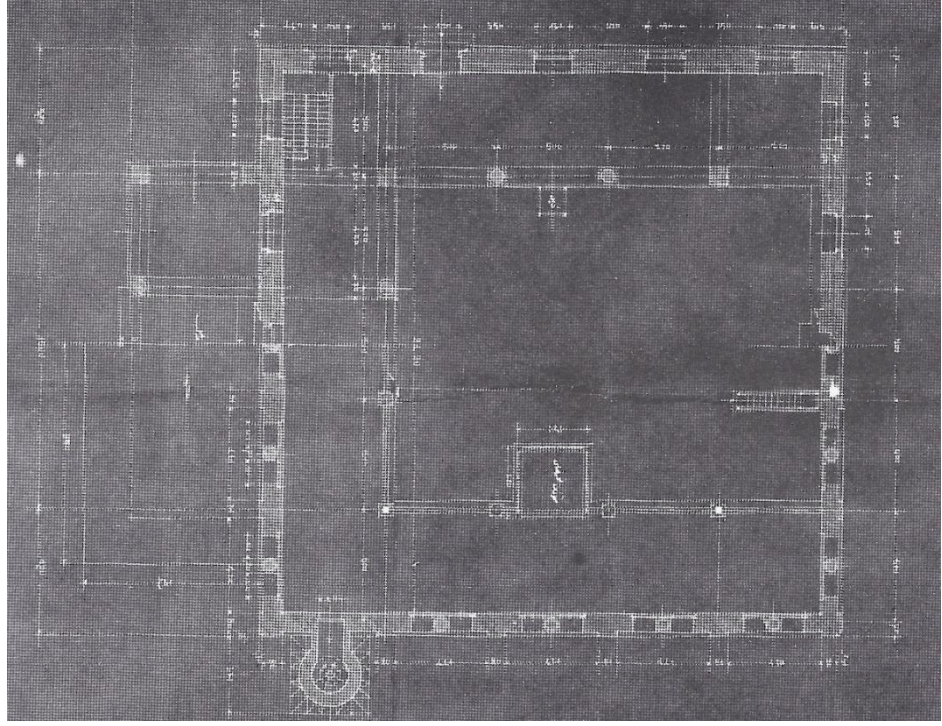

Şekil 3.92: Bandırma Haydar Çavuş Camii Kubbesi (2022)

3.1.8 Model Cami Tasarımı

Savaş sonrası memleketin muhtelif yerlerinde yapılmak üzere tasarlanan genel cami tasarımının çizim tarihi belli değildir, özgün çizim paftası üzerindeki ‘Nezaret-i Evkaf-ı Humayun’ ibaresinden tasarımın Mimar Kemaleddin’in Evkaf Nezaretinde görev yaptığı 1909-1919 yıllarında yapıldığı anlaşılmaktadır. Pafta başlığında ‘...’de İnşa Olunacak Cami Şerif Projesi’ yazılıdır. Buradan caminin muhtelif yerlerde gerçekleştirilmesinin planlandığı anlaşılmaktadır (Yavuz, 2009, s.155). Planın sağ üstünde ‘ikinci kat pencereleri istikametinden planı, sol üstünde ise ‘birinci kat pencereleri istikametinden planı’ yazmaktadır. Buradan da anlaşılabileceği üzere tek bir paftada iki kat planı çözümlenmiştir. Cami tasarımı kare planlı harim ve üç açıklıklı son cemaat yerinden oluşmaktadır. Minare girişin sağında cepheye bitişiktir. 1,1 m kalınlığındaki duvar kalınlığı yığma tuğla veya taş ile inşa edileceği izlenimi vermektedir. Üst örtüsü için kubbe veya çatı izdüşümleri bulunmadığı için yorum yapılamamaktadır. Giriş doğrultusuna göre simetrik olarak tasarlanan caminin harimi, zeminden bir basamak yüksekteki seki ile çevrilmiştir. Harim katı üzerinde kadınlar mahfili bulunur. Kadınlar mahfilinin sağ kanadında zemin kat düzeyinde müezzin mahfili sol kanadında ise kürsü bulunmaktadır. Kadınlar mahfili merdiveni cami girişinin solundadır. Minare kapısı ise kadınlar mahfili kotundadır. Zemin kat

pencereleri 1,5 m boyunda tek, kadınlar mahfili pencereleri iki parça olarak tasarlanmıştır (Şekil 3. 93).

Şekil 3.93: Model Cami Planı (Yavuz, 2009, s.155)

3.1.9 Aydın Milli Bankası ve Camii

Projenin Aydın kent merkezinde yapılması planlanmış fakat gerçekleştirilememiştir. Aydın 1850’li yıllardan sonra bölgesel bir tarım, üretim ve ticaret kenti olmaya başlamıştır (Kurmuş, 1974, s.54-74). Osmanlı Bankası’nın Aydın şubesi 1863’te (Silier,1975, s.523) Ziraat Bankası’nın Aydın şubesi 1889’da (Aydın İl Yıllığı, 1973, s.270) açılmıştır. Yabancı anapara ile açılan bahsi geçen bankalardan sonra ilk yerli sermaye ile açılan üçüncü bankanın Milli Aydın Bankası olduğu bilinmektedir (İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi, 1952, s.263).

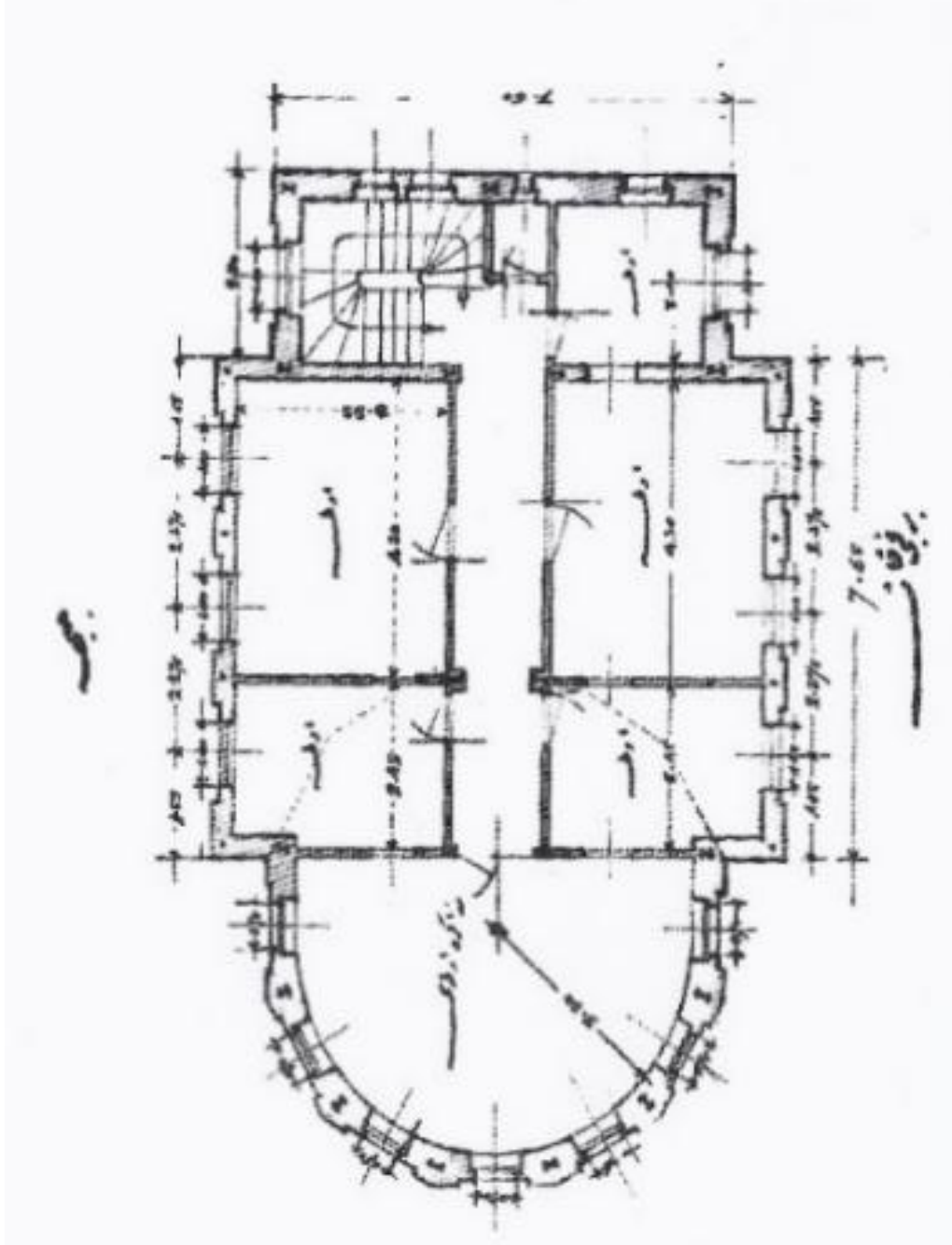
Proje tasarımı Evkaf Nezareti’ne dönemin Ulusal Meclis Başkanlığı’nı yapan Halil Menteş tarafından yaptırılmıştır. 1913 yılındaki maddi imkansızlıktan dolayı Mimar Kemaleddin tasarımı olan proje gerçekleştirilememiştir. Bugünkü banka yapısı 1928-29 yılları arasında, milli mimarlık üslubu ile ancak Mimar Kemaleddin’in tasarımından farklı olarak gerçekleştirilmiştir (Yavuz, 2009, s.157) (Şekil 3.94).

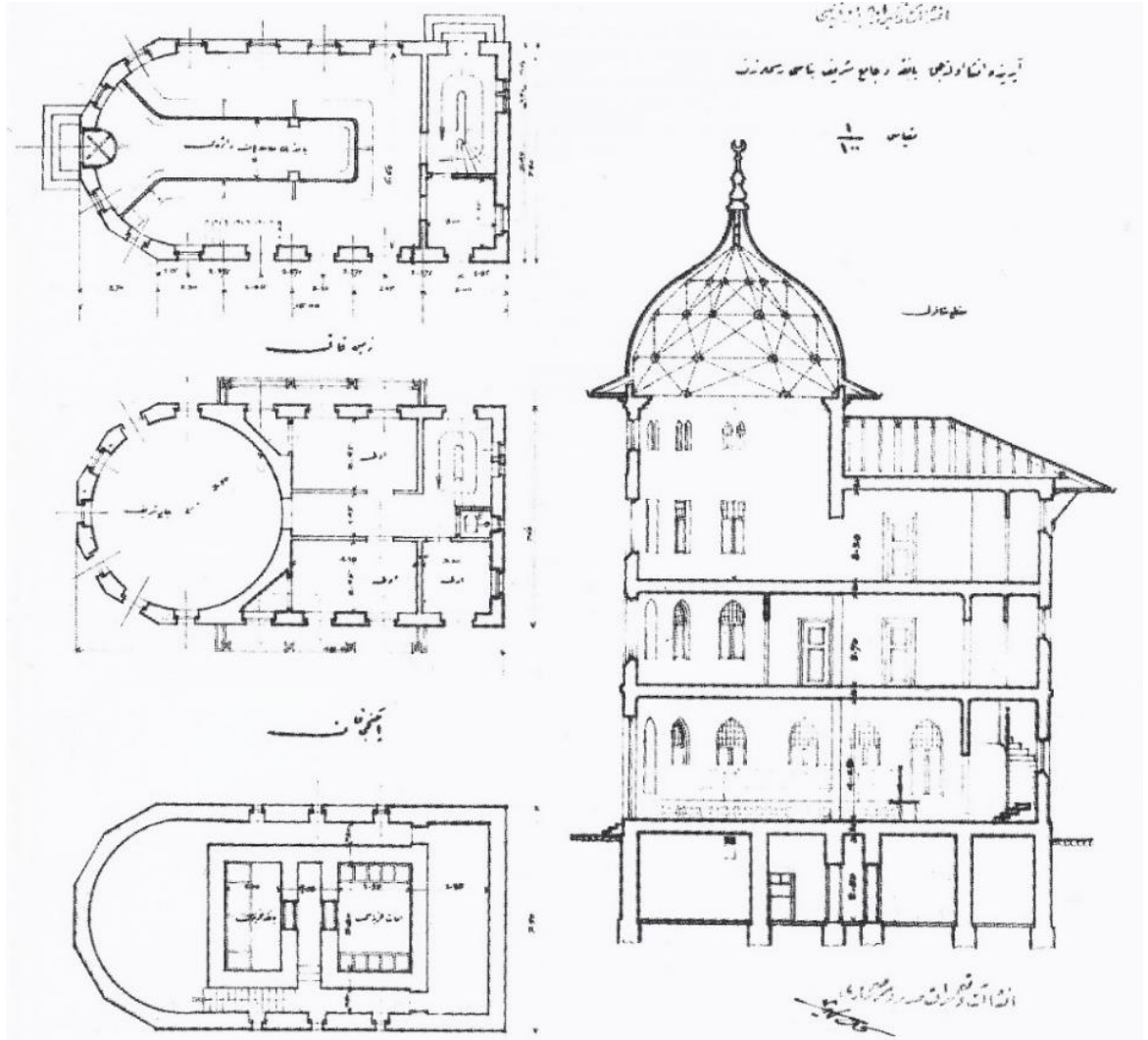
Şekil 3.94: Aydın Milli Bankası Kültür Merkezi (Url-15)

Bodrum üstü üç katlı ve dikdörtgen planlı tasarlanmıştır. Dikdörtgenin kısa kenarlarından birinin ucuna yarım onikigen bir alan tasarlanıp bu alanın üzerine çatı kotunu aşan yarım onikigeni tamamlayacak şekilde üzeri kubbeli ve saçaklı bir kule eklenmiştir (Şekil 3.97). Mescit kulenin üçüncü katında bulunmaktadır. Taşıyıcı strüktürün çelik iskelet sistemi, duvarların ise taş veya tuğla ile yapılması planlanmıştır. (Yavuz, 2009, s.154) (Şekil 3.97). Mescit üzerinin kubbe ile kalan bölümlerin ise kırma çatı ile örtülmesi ve mescidin içinden algılanabilen kubbenin uzay kafes çelikle yapılması ve üzerinin ahşap ve kurşunla örtülmesi planlanmıştır (Yavuz, 2009, s.154). Giriş aksına göre simetrik olarak tasarlanan yapının bodrum katında kasa odası, zemin katında hol, birinci katında ofisler yer almaktadır (Şekil 3.95). Merdiven dikdörtgen planın kule olmayan kısa kenarındadır. Birinci ve ikinci kat pencereleri sivri kemerli, üçüncü kat pencereleri ise dikdörtgen olarak tasarlanmıştır. Mescit bölümünde ve kubbe saçığının altında yedi adet eş boyutta sivri

kemerli ikiz pencereler bulunmaktadır. Birinci katta üzeri balkon olarak kullanılmak üzere tasarlanan cumba bulunur. Cumba payandalarla desteklenmiş ve bu payandalar mukarnaslar ile bezenmiştir. Birinci kattaki sivri kemerli pencerelerin köşeleri gülçe motifli üzerleri ise mukarnaslı silmelidir. Zemin kat pencerelerinin üzerinde bulunan silmeler üzengi seviyesinde birbirleriyle bağlanarak süreklilik oluşturmaktadırlar.

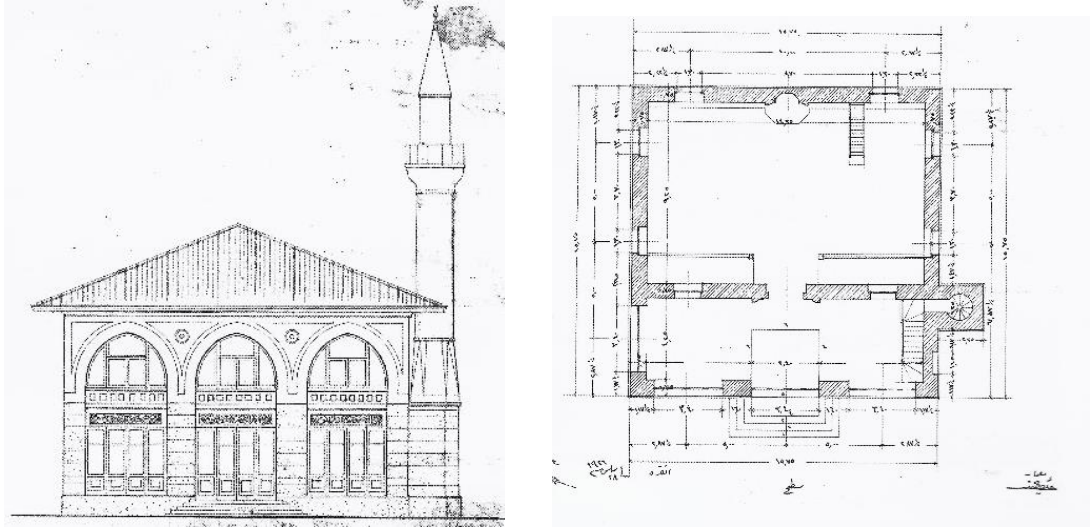
Şekil 3.95: Aydın Milli Bankası Bodrum Kat Planı (VGM)

Şekil 3.97: Aydın Milli Bankası ve Camii Kat Planları ve Kesiti (VGM)

3.1.10 Tefenni’de Cami Projesi

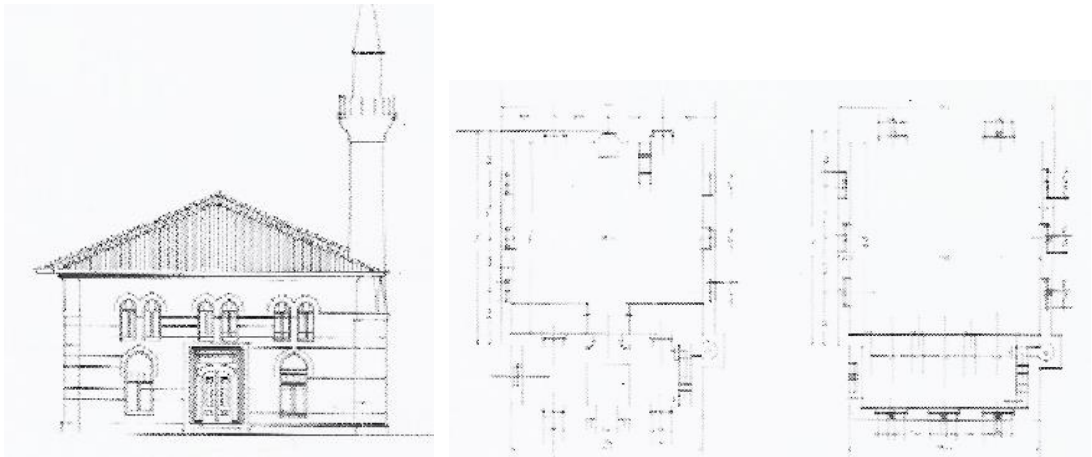
Burdur’un Tefenni ilçesinde yapılması planlanmış fakat gerçekleştirilememiştir. Tasarı çizimde giriş cephesi ve zemin kat planı bulunmaktadır. Çizimlerden anlaşıldığı kadarı ile kırma çatılı, yapı beden duvarlarına yapışık olarak tasarlanan tek şerefeli bir minaresi olan, 15x15 m boyutlarında kare planlıdır. Son cemaat yeri üç açıklıklı ve kapalıdır (Şekil 3.98).

Şekil 3.98: Tefenni Cami Giriş Cephesi ve Planı (VGM)

3.1.11 Yenişehir Orhangazi Camii Projesi

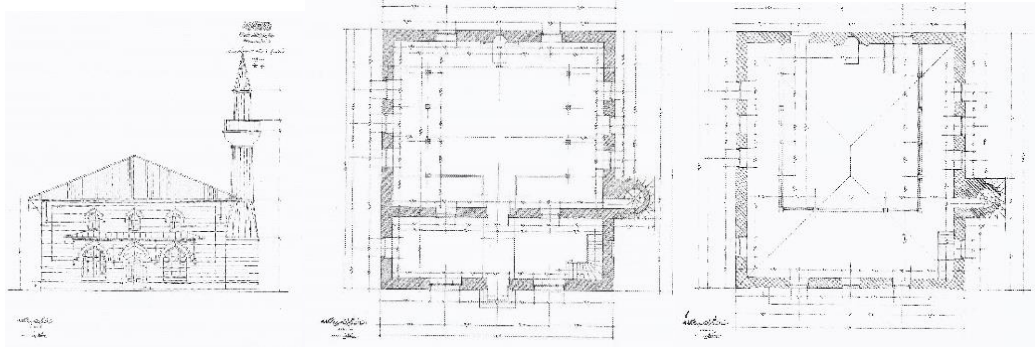
Bursa, Yenişehir’de yapılması planlanmış fakat gerçekleştirilememiştir. Tasarı çizimlerde zemin kat, birinci kat planı ve giriş cephesi bulunmaktadır. 15x15 m boyutlarında kare planlı bir harim ve dikdörtgen planlı son cemaat yerinden oluşmaktadır. Giriş bölümü üzerindeki kadınlar mahfiline girişin yanındaki merdivenden çıkılır. Harimin arkasında çift taraflı maksure bulunmaktadır (Yavuz, 2009, s.165). Ön cephede taç kapı şeklinde giriş kapısının iki yanında sivri kemerli pencereler bulunmaktadır. Giriş kapısı üzeri basık kemerlidir. Altta katta bulunan üçlü düzenin üzerinde çift sıra sivri kemerli pencereler bulunmaktadır. Çizimler diğer yapı çizimlerine nispeten net değildir (Şekil 3.99).

Şekil 3.99: Yenişehir Orhangazi Camii Kat Planları ve Cephesi (VGM)

3.1.12 Karamürsel Camii Projesi

Kocaeli, Karamürsel’de yapılması planlanmış fakat gerçekleştirilememiştir. Projede giriş cephesi, zemin kat ve birinci kat planları bulunmaktadır. 15,7x17,7 m ölçülerinde oturma alanına sahip yapı, harim ve son cemaat yerinden oluşmaktadır. Zeminden üç basamakla harim kotuna ulaşılmaktadır. Yapı beden duvarlarına yapışık olan minare tek şerefelidir. Caminin örtüsü kırma çatıdır, cephede eli böğründeler mevcuttur. Son cemaat yerinde alt katta üç adet sivri kemerli açıklık bulunur. Giriş ortadaki sivri kemerin altında bulunan basık kemerden yapılmaktadır. Bu sivri kemerin sağında ve solunda sivri kemerli iki açıklık daha bulunur. Alt kat ve üst kat pencereleri arasında kurşun örtülü saçak vardır. Üst kat sivri kemerli pencereleri ile alt kat sivri kemerli açıklıklar aynı doğrultudadır. Üst katta son cemaat mahalinden ulaşılan kadınlar mahfili bulunur. Mahfili sağda ve solda harime doğru bir galeri şeklinde uzamaktadır (Şekil 3.100). Yavuz, projenin savaşta yıkılan bir caminin yerine tasarlanmış olabileceğini belirtir (2009, s.167).

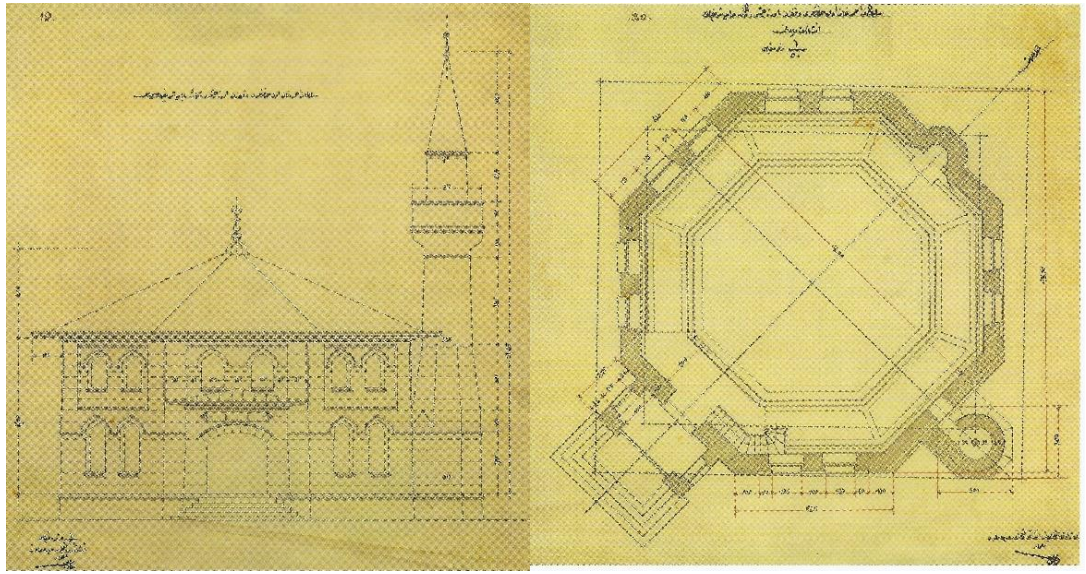

Şekil 3.100: Karamürsel Camii Projesi Plan ve Görünüşü (VGM)

3.1.13 Ahmediye Camii

Tasarı çizimlerinde zemin kat planı ve giriş cephesi çizimleri bulunmaktadır (Şekil 3.101). Ayrıca ‘Sultan Ahmed Han-ı Evvel Hazretleri Vakfından Orta Çeşme’deki Cami Şerif’in İnşaat Planı’ başlığı bulunmaktadır. Buradan yapının Beykoz Ortaçeşme Mahallesi’nde yapılmasının planlandığı düşünülebilir. Yavuz, Sultan Birinci Ahmed tarafından yaptırılmış fakat zaman içinde yok olmuş caminin yerine yapılmasının planlandığını belirtir (2009, s.168).

Projede sekizgen bir harim planına sahip yapının giriş cephesinde kırma çatılı bir rüzgarlık bulunmaktadır (Şekil 3.101). Harim kotuna zeminden beş basamakla ulaşılmaktadır. Giriş açıklığı basık kemerlidir. Giriş, mihrap ve minarenin bitişiğindeki cephe duvarları hariç alt ve üst olmak üzere iki sıra pencere düzeni bulunmaktadır. Üst sıra pencereleri dikdörtgen nişler içerisinde tasarlanmıştır. Tüm pencereler sivri kemer formunda olup üzerlerinde profilli silmeler bulunmaktadır. Harim girişinin hemen sağındaki merdivenden üst kata ulaşılmaktadır (Şekil 3.101).

Şekil 3.101: Ahmediye Camii Plan ve Görünüşü (VGM)

3.2.TÜRBELER

Tablo 2: Mimar Kemaleddin'in Türbeleri

YAPI	YIL	İNŞA DURUMU	KONUMU
Sadrazam Ahmet Cevad Paşa Türbesi	1901	İnşa edilmiştir.	İstanbul - Fatih
Gazi Osman Paşa Türbesi	1901	İnşa edilmiştir.	İstanbul - Fatih
Hasan Hüsnü Paşa Türbesi	1904	İnşa edilmiştir.	İstanbul - Eyüp
Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi	1911	İnşa edilmiştir.	İstanbul - Eyüp
Mahmut Şevket Paşa Türbesi	1911	İnşa edilmiştir.	İstanbul - Şişli
Selahaddin Eyyubi Türbesi	-	İnşa edilememiştir.	Suriye - Şam

3.2.1 Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi

3.2.1.1 Konum ve Tarihçe

İstanbul ili, Fatih ilçesi, Akşemseddin Mahallesi, Emir Buhari Sokağı, Emir Buhari Camii'nin yanında, 2047 ada, 13 parselde bulunmaktadır (Şekil 3.102-3.103).

Şekil 3.102 : Ahmed Cevad Paşa Türbesi Uydu Görüntüsü (2021) (Url-16)

Şekil 3.103 : Alman Mavileri Ahmed Cevad Paşa Türbesi (1913-1914)

1900 yılında vefat eden Sultan II. Ahmed dönemi sadrazamlarından Ahmed Cevad Paşa, anne ve babasının da kabirlerinin bulunduğu Emir Buhari Camii haziresine defnedilmiştir. 1901 yılında inşası tamamlanan türbe, Sadrazam Ahmet Cevad Paşa'nın eşi tarafından Mimar Kemaleddin'e yaptırılmıştır. (İnal, 1940, s.1473-

1543) Büyük Fatih yangınında yandığı belirtilen yapıda yangının izleri, batı ve güney duvarlarında gözlenmektedir (İnal, 1940, s.1509) (Şekil 3.104).

Şekil 3.104 : Ahmed Cevad Paşa Türbesi Arşiv Fotoğrafı (SALT) (Url-17)

Arşiv fotoğraflarından görüldüğü üzere uzun yıllar harap halde bulunan eserin 2012 yılında restorasyonu yapılmıştır (Şekil 3.105).

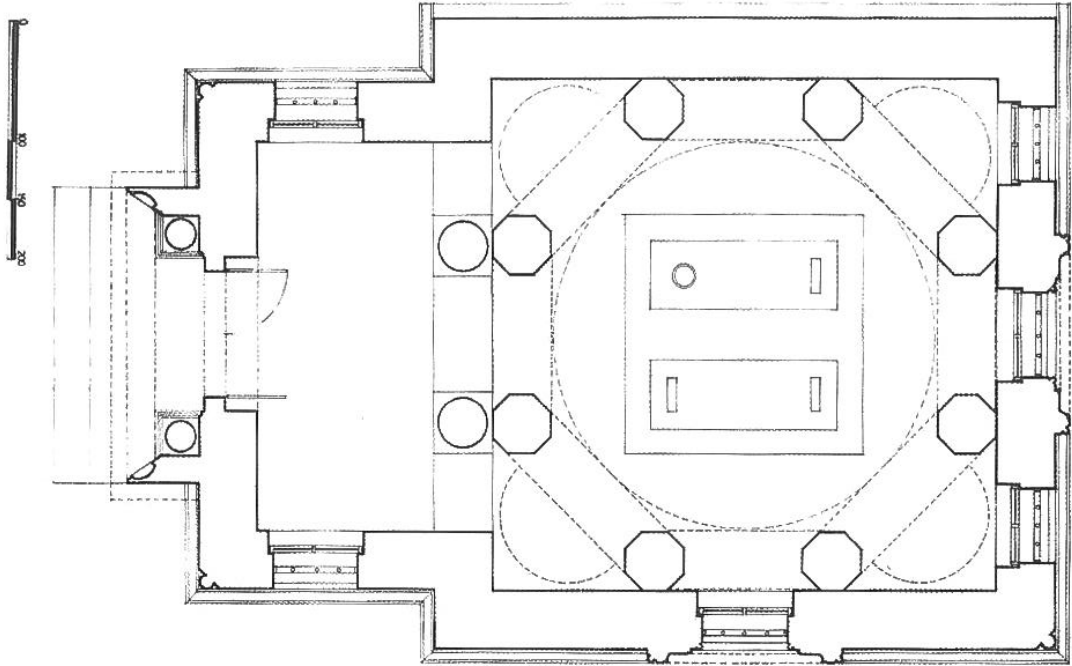
Şekil 3.105 : Restorasyon Sonrası Ahmed Cevad Paşa Türbesi (2012) (Url-18)

3.2.1.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği

Mimarın ilk taş yapılarından biri olan Ahmed Cevad Paşa türbesi yığma küfeki taşı ile yapılmıştır. 5,26x5,26 m ölçülerinde ve kare planlı olan ana türbe odasına 2x4,26 m ölçülerinde dikdörtgen planlı giriş holünden ulaşılmaktadır (Şekil 3.106). Türbe odası, giriş holünden iki basamak yükseltilmiş ve sivri kemerli bir açıklık ile giriş holüne bağlanmıştır. Geçişte iki adet kaideli mermer sütun tarafından taşınan ortadaki kemer, kenarlardaki kemerlerden daha yüksek olacak şekilde düzenlenmiştir (Şekil 3.107).

Türbe odasının üst örtüsü yarım küreden daha sivri bir kubbe olup duvarlarla hemiyüz sekizgen ayaklar üzerindeki sivri kemerlere oturmaktadır. Kubbeye geçiş tropmlar ile sağlanmıştır. Üst örtü malzemesi kurşun kaplama olan türbenin giriş holü ise düz çatılıdır. Kubbenin etrafına dört köşeye sekizgen taş kuleler yerleştirilmiştir.

Giriş holünün aydınlatılması yan duvarlardaki karşılıklı sivri kemerli pencereler ile sağlanmaktadır. Ziyaret mekanı ise güney duvarındaki ortadaki daha yüksek olacak şekilde düzenlenmiş üç sivri kemerli pencere ve doğu duvarındaki bir adet pencere ile aydınlatılmıştır.

Şekil 3.106 : Ahmed Cevad Paşa Türbesi Planı (Yavuz, 2009)

Yapının bir duvarının sağır olması bitişik nizam inşa edildiğini düşündürmektedir. 1918 yılı büyük Fatih yangınında türbe duvarına bitişik evlerin yanmış veya yıkılmış olması muhtemeldir.

Milli Mimarlık Akımı üslubu ile tasarlanan yapıların ortak özelliklerinden biri giriş cephesinin vurgulanmasıdır. Ahmed Cevad Paşa Türbesi'nde de ana giriş taç kapı niteliğinde düzenlenerek bu vurgu sağlanmıştır (Şekil 3.107). Yeşil basık kemerli demir kapı, kaideli ve mukarnas başlıklı bir çift mermer sütun tarafından taşınan sivri kemer içerisine yerleştirilmiştir.

Demir kapı, mermer sivri kemer köşeleri ve kilit taşında Mimar Kemaleddin'in dini eserlerinin hepsinde bulunan gülçe motifi görülmektedir. Sivri kemer üzerinde ve üst kısmın üç kenarında geometrik zencerek motifleri bulunmaktadır. Taç kapının üst kısmında yapının saçak hattını aşan üçgen bir tepelik yerleştirilmiştir. Köşelerinde akroter bulunan tepeliğin orta kısmında bir arma bulunmaktadır ve armanın etrafı rumi motifler ile bezelidir. Taç kapı içbükey bir silme ile çerçevelenmiş olup saçak kısmında geometrik ve stalaktit motifli iki sıra silme yapılmıştır.

Şekil 3.107: Ahmed Cevad Paşa Türbesi Giriş Cephesi (2022)

Kapı üzerindeki yazıtlardan ilki demir kapının hemen üzerinde yer alan isim kitabesidir ve “Sadri Esbak ve Yaveri-i Ekrem Merhum Cevad Paşa’nın Türbesi’dir.” yazmaktadır. Taç kapı kemeri üzerinde iki satır olarak düzenlenmiş sekiz mısralık kitabe ve bu kitabenin üstündeki tek satırlık yazıt bulunmaktadır. Giriş cephesi dışında yapının saçak hattında kabartma zencerek bezemeler bulunmaktadır. Giriş holünün dış köşeleri ve güneybatı duvarının kenarlarında köşeleri yumuşatmak için kum saati motifli sütunceler yerleştirilmiştir. Bu sütuncelerin üstünde yağmur suyunu yapıdan uzaklaştırmak için tasarlanan çörtenler bulunmaktadır. Türbe odası duvarlarının orta hattındaki pencereler duvar hattından dışarı çıkarılmış ve mermer pano içerisinde bulunmaktadır. Bu mermer pano etrafındaki silmeler sivri kemer üzerinde üçgen formda birleşmektedir. Kompozisyon saçak hattının üstüne çıkan üçgen bir tepelik ile tamamlanmıştır. Tepeliklerin bezemeleri taç kapıda olduğu gibi rumi motifler ve skalaktit motifli silmeler ile tasarlanmıştır (Şekil 3.108). Diğer pencereler de sivri kemerli olup kemer kavsaraları üzerinde birer silme ve gülçe motifi bulunmaktadır. Pencerelerin hepsi yeşil demir lokmalı parmaklıklıdır, mermer denizliklerin alt kısımları ise pencereye doğru eğimli düzenlenmiştir (Şekil 3.109).

Şekil 3.108: Ahmed Cevad Paşa Türbesi Güneydoğu Cephesi (2022)

Şekil 3.109: Ahmed Cevad Paşa Türbesi Güneybatı Cephesi (2022)

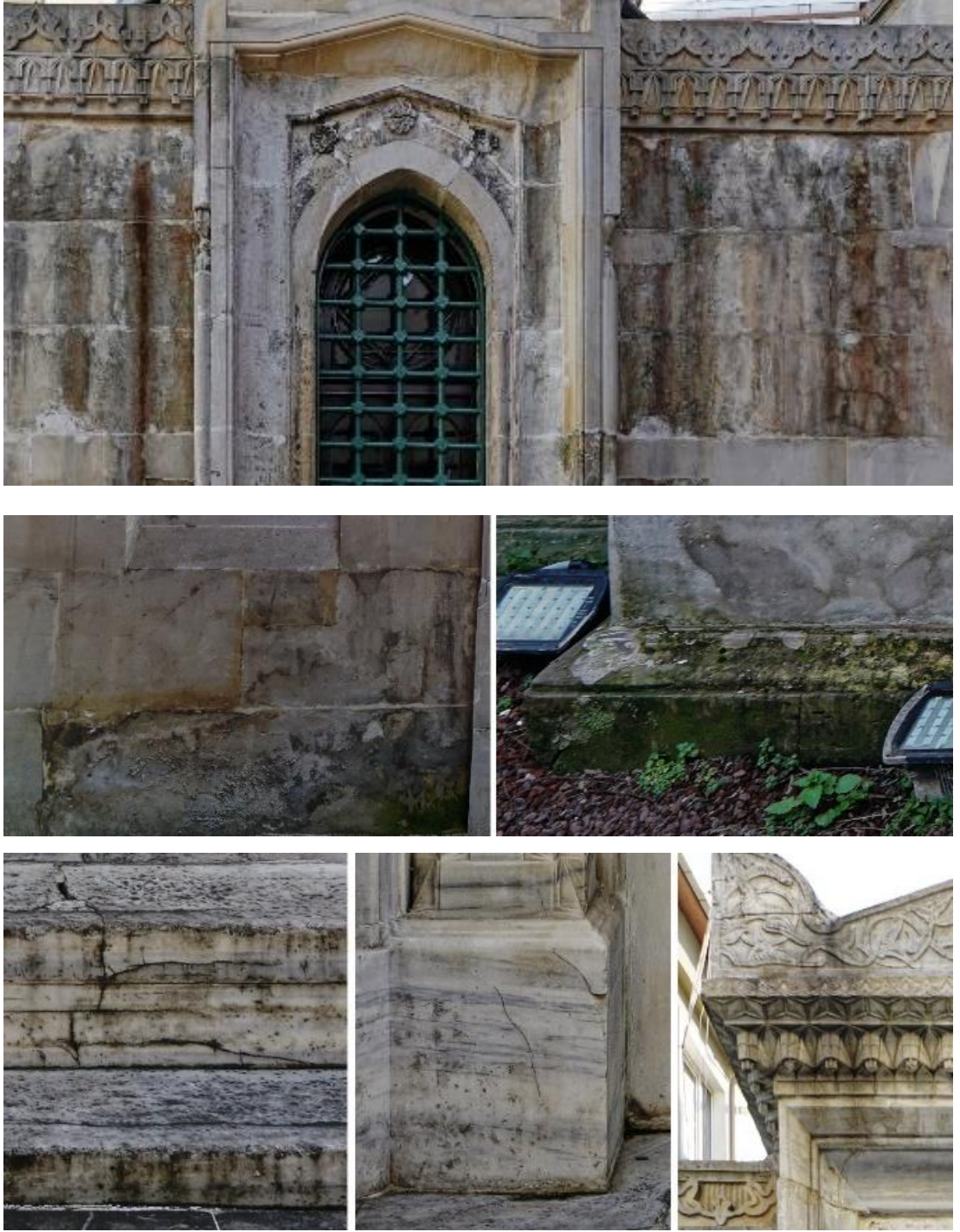
Taş kapının yan yüzeyinde imza niteliğindeki “Eser Mimar Kemaleddin ve Mehmet Fevzi-1319” yazan bir kitabe bulunmaktadır. Mimar Kemaleddin’in yapıları içerisinde bu şekilde adının yazdığı başka bir eser bulunmamaktadır. Mehmet Fevzi adlı kişinin ise yapının inşasından sorumlu kalfa olduğu düşünülmektedir (Yavuz, 2009, s.171).

3.2.1.3 Mevcut Durumu

Ahmed Cevad Paşa Türbesi strüktürel olarak iyi durumdadır.

Giriş cephesinde bulunan mermer yüzeylerde kararmalar ve kılcal çatlaklar bulunmaktadır. Giriş kapısı kemeri üzerindeki gülçe motifi yanlış restorasyon uygulamaları sonucu kaybolmak üzeredir. Taş cephede niteliksiz derz onarımları bulunmaktadır.

Kuzey cephesinde zeminde yosunlanmalar, cephe taşlarında yüzey kayıpları ve bozulmalar bulunmaktadır. Taş cephedeki derz malzemesi yapının özgün harcına uyum sağlamamaktadır (Şekil 3.110).

Şekil 3.110: Ahmed Cevad Paşa Türbesi Cephe Bozulmaları (2022)

3.2.2 Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi

3.2.2.1 Konum ve Tarihçe

İstanbul, Eyüpsultan İlçesi, Merkez Mahallesi, 50 ada, 3 parselde bulunmaktadır. Güneyinde Mimar Kemaleddin eseri eski adı Reşadiye İlkokulu yeni adı Ebussuut İmamhatip Ortaokulu güneydoğusunda Eyüp vapur iskelesi bulunmaktadır (Şekil 3.111-3.112).

Şekil 3.111: Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi Uydu Görüntüsü (2021) (Url-19)

Şekil 3.112: Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi (Alman Mavileri ,1913-1914)

Sultan V.Mehmed Reşad'ın başmabeyincisi hatıratında; Sultan V. Mehmed kendisi için türbe ve bu türbenin yanında bir ilkokul yaptırmak için Mimar

Kemaleddin'i görevlendirmiş, 28 Haziran 1910 günü ise saraya kabul ederek planları incelemiştir (Lütfi Bey, s.149-150). Ön tasarım paftası üzerindeki tarihten de türbe inşasının 1910 yılında başladığı anlaşılmaktadır. Goodwin inşanın bitişini 1918 olarak vermiş (1971, s.11) olsa da türbenin yazıtında tarih belirtilmediğinden bitiş tarihi saptanamamıştır. Hüseyin Cahit Yalçın 1911 yılında ilkokulda eğitim yapıldığını belirtmiştir (1911, s.1). Okulun türbe ile birlikte yapılması istendiği düşünüldüğünde türbenin bitiş tarihinin de bu vakitlerde olmalıdır.

3.2.2.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği

Sekizgen planlı yığma kesme küfeki taşından yapılmış kurşun kubbeli türbenin kapı ve pencereleri beyaz mermerdir ve kubbesi kurşun kaplıdır. Türbe avlusu taş dikmeler arasında bulunan demir parmaklıklıdır ve önde iki adet süs havuzu arkada hazire bulunmaktadır.

Plan ve cephe düzenlemesi giriş aksına göre simetrik düzenlenmiştir. Türbe 1,5 m yüksekliğinde taş korkuluklu merdivenli dikdörtgen bir platformun üzerine oturmaktadır. Sekizgen türbe bu platformun üzerine inşa edilmiştir ve türbe kenarında yürüme alanları oluşmuştur. Bu alanlardaki döşemeler iki renkli geometrik desenli taşlarla yapılmıştır. Merdiven ve yürüme alanı korkulukları bursa kemerlidir (Şekil 3.113).

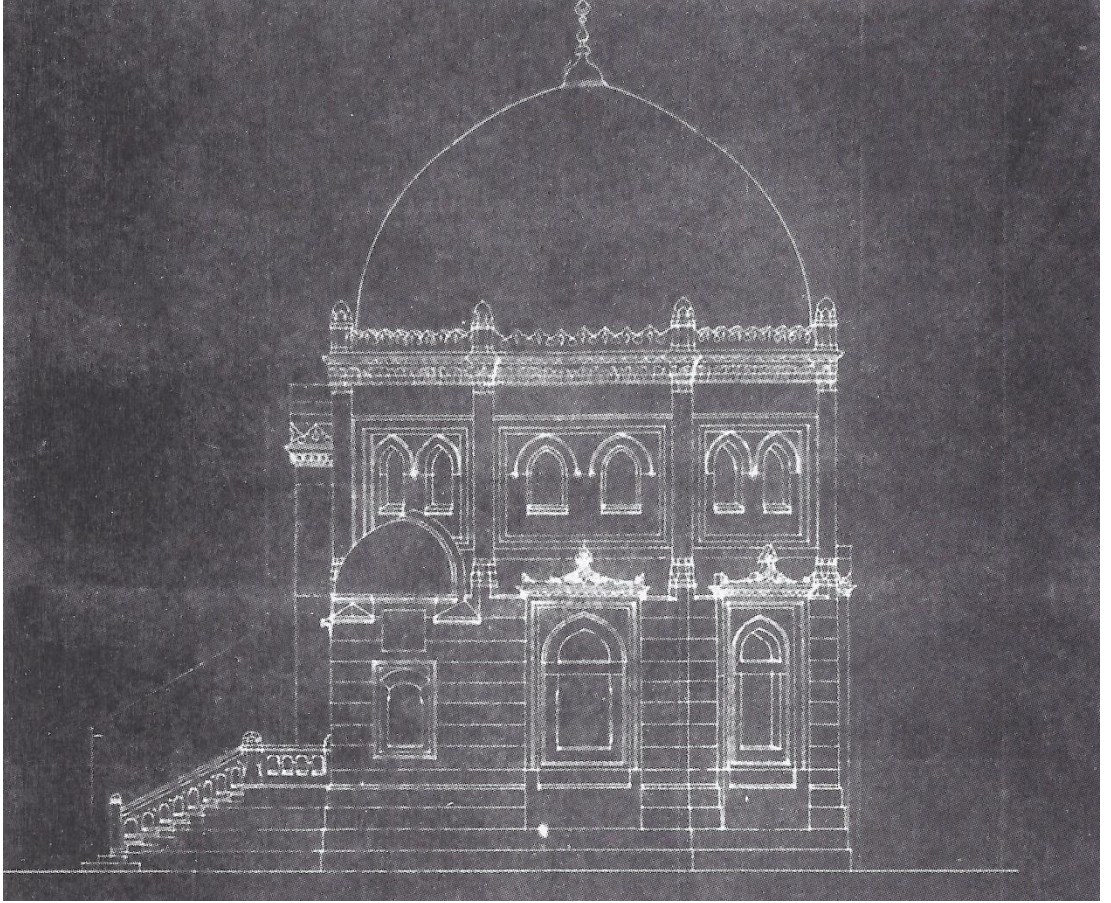

Şekil 3.113: Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi Giriş Merdiveni (2022)

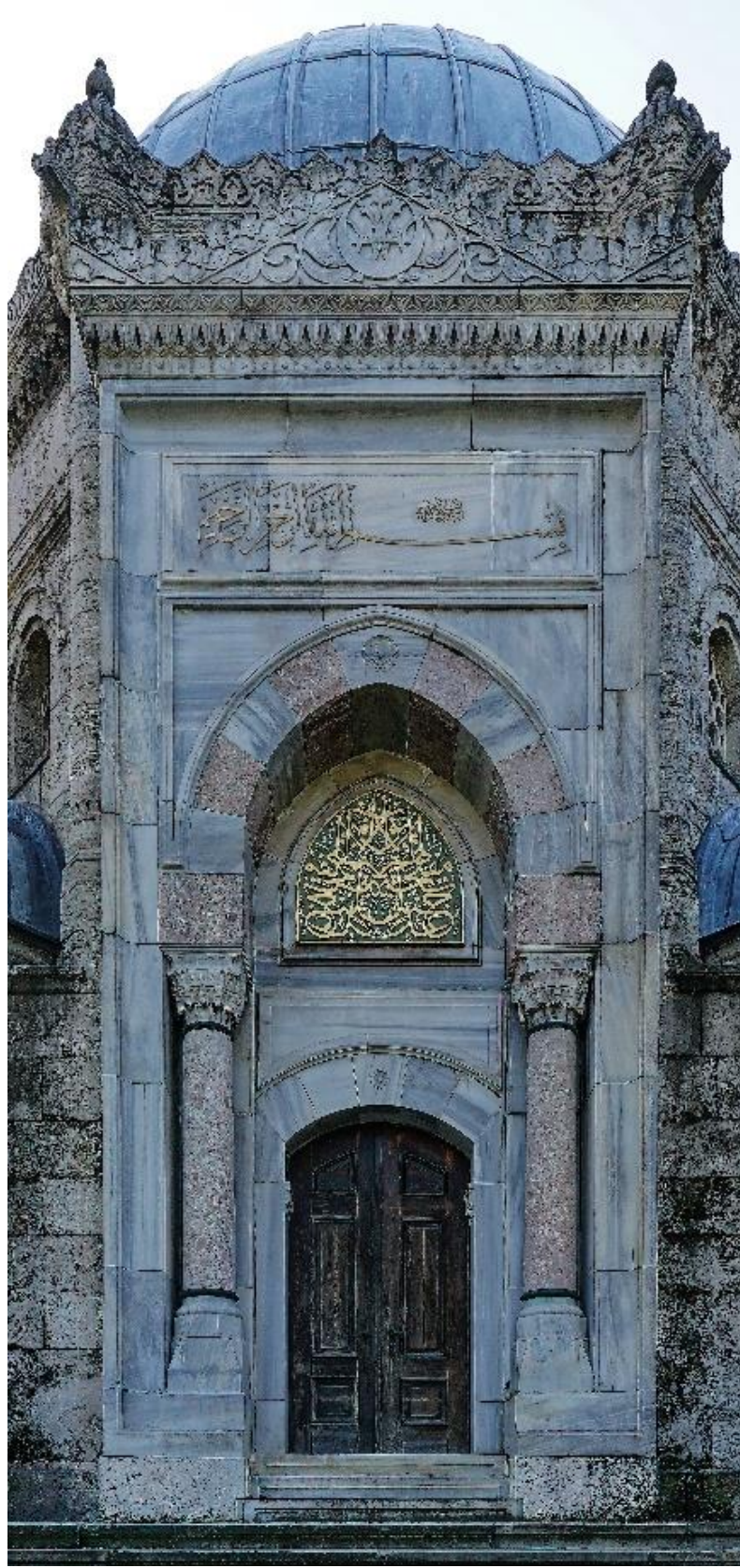
Taş kapı girişi merdiven doğrultusundadır ve cami beden duvarı boyunca yükselir. Rumi desenler kullanılarak yapılan kapı profilli bir silmeyle çevrelenmiştir.

Silme ile üçgen alınlık arasında iki sıra mukarnas bulunmaktadır. Profilli silmenin altında altın varaklı ‘besmele’ yazısı bulunmaktadır. Yazının altında iki sütun üzerine binen iki farklı taştan oluşan sivri kemer yer alır. Sivri kemerin altında altın varaklı Sad Suresi 50. ayet bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin altında basık kemerli 2,75x1,50 m boyutlarında ana giriş kapısı bulunmaktadır (Şekil 3.115). Basık kemerin ve üzerindeki sivri kemerin kilit taşında oyma gülçe yer almaktadır.

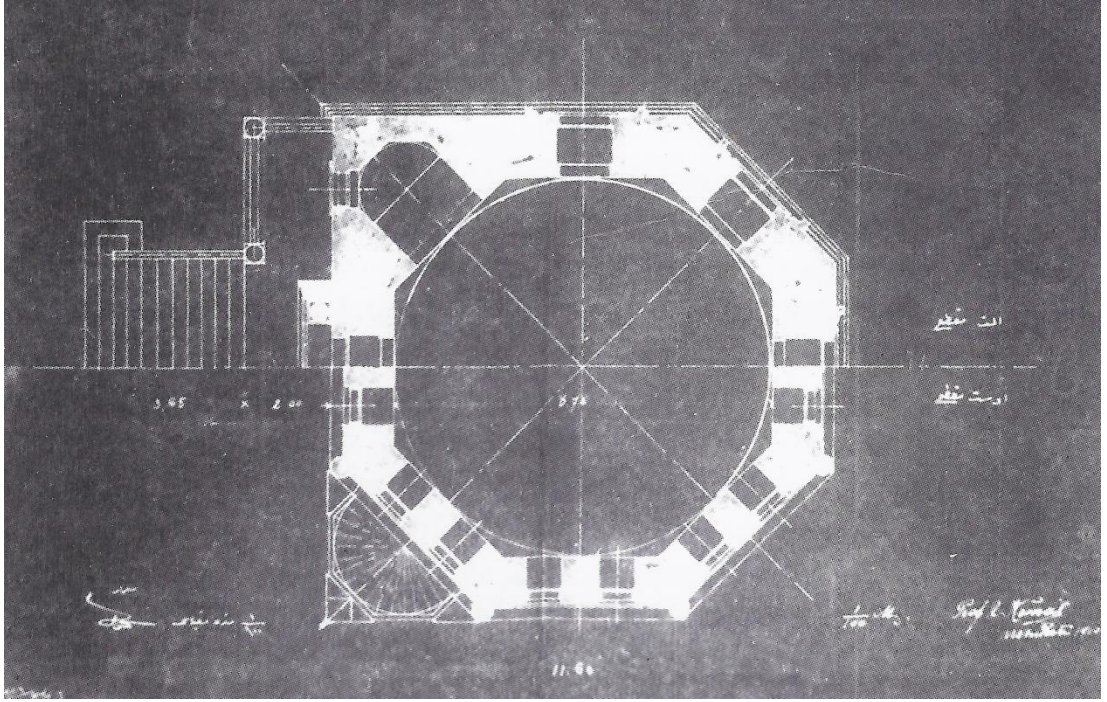
Giriş kapısının iki yanında üçgen planlı iki türbedar odası yer alır. Odalara giriş cephede profilli silmelerle çerçevelenmiş basık kemerli üzerinde dikdörtgen panolar bulunan 0,9x1,5 m boyutlarındaki kapılardandır. Bu panoların kitabe için bırakıldığı düşünülebilir (Şekil 3.114-3.115-3.116).

Şekil 3.114: Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi Kuzey Cephesi (VGM)

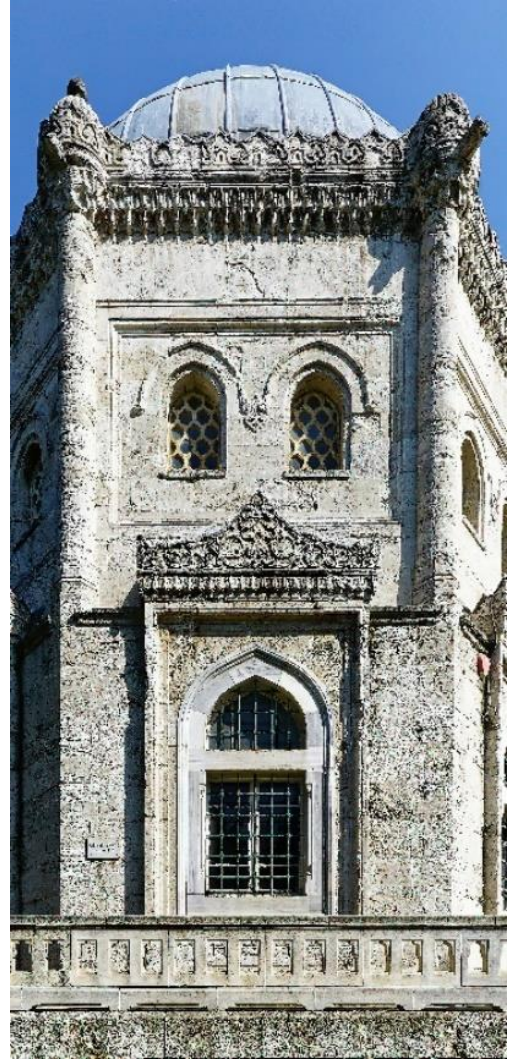
Şekil 3.115: Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi Girişi (2022)

Şekil 3.116: Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi Planı (VGM)

Türbe beden duvarlarında bulunan silme cepheyi alt ve üst sıra olarak ikiye böler ve giriş cephesi hariç tüm cephelerde alt sırada tek üst sırada çift pencere yer alır. Alt sıra pencereleri sivri kemerli ve profili sövelidir. Pencere kemerinin üzengi noktasında bulunan taş lento ile ikiye ayrılır. Kemerin iki yanında gülçe motifi bulunmaktadır. Silmenin üst kısmı mukarnas ile üçgen tepeliğe bağlanmaktadır. Bu üçgen tepelikler rumi motiflerle süslenmişlerdir.

Ahşap doğramalı alt kat pencereleri lokmalı parmaklıklar ile kapatılmıştır. Üst kat pencereleri silmelerle çevrelenmiş dikdörtgen bir yüzeyin içinde bulunmaktadır. Yan yana iki adet sivri kemerli pencerenin üzerinde bulunan silme iki pencere ortasında birleşerek rumi motif oluşturur. Bal peteği motifli alçı şebekelerle kapatılmışlardır. Üst katta sekizgen planın köşelerine sütun şeklinde taş çıkmalar yapılmıştır. Bu sütunların üzerinde yivli taş külahlar ve önünde çörtenler bulunmaktadır. Beden duvarları iki sıra mukarnas ile rumi motifli tepeliğe bağlanıp sonlanmaktadır (Şekil 3.117).

Şekil 3.117: Güneydoğu ve Güneybatı Cepheleri (2022)

Türbe iç mekânı çini, kalem işi ve vitraylar ile bezenmiştir. Kasnak ve kubbede kalem işi bezemeler, beden duvarlarında ise çiniler kullanılmıştır. Padişah türbesi olması dolayısıyla süsleme açısından mimarın diğer türbelerinden açıkça ayrılmaktadır. Sultanın sandukası pirinç şebekelidir ve iki yanında sandukalar yer alır. Sandukalar Haskan'a göre sultanın eşi Kamres Hatun ve oğlu Necmeddin Efendi'ye aittir (1996, s.214-216). Yavuz ise iki sandukanın da şehzadelere ait olduğunu belirtir (2009, s.177).

3.2.2.3 Mevcut Durumu

Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi strüktürel olarak iyi durumdadır. Taş ve mermer yüzeylerde çevresel nedenlerden dolayı kararmalar ve kılcal çatlaklar

mevcuttur. Giriş bölümünde bulunan mermer cephede derz boşalmaları olmuştur. Ahşap giriş kapısı üzerindeki boya katmanı zarar görmüştür. Cephe üzerinde güvenlik amaçlı koyulan alarm sistemi cephe üzerine tespit edilmiştir. Cephe pencereleri üzerinde bulunan profilli taş silmelerde parça kopmaları vardır. Taş cephedeki derz boşluklarında bitkilenmeler bulunmaktadır (Şekil 3.118). İç mekana restorasyon çalışmalarının başlayacak olması sebebiyle girilememiştir.

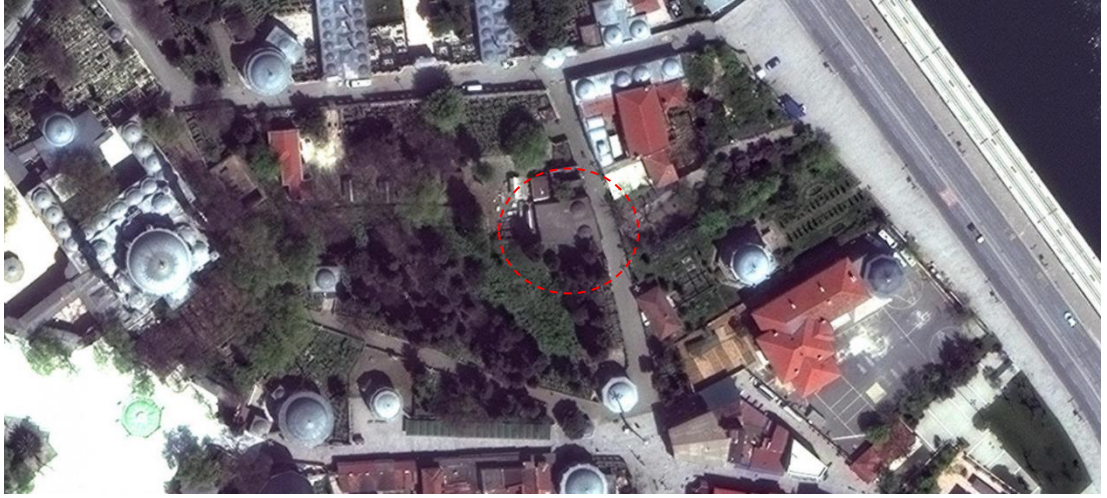

Şekil 3.118: Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi Cephe Bozulmaları (2022)

3.2.3 Hasan Hüsnü Paşa Türbesi

3.2.3.1 Konum ve Tarihçe

İstanbul ili, Eyüp ilçesi, Merkez mahallesi, Beybaba sokak,41 pafta, 48 ada,13 parselde bulunmaktadır. Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'nin kuzeybatısındadır. Türbenin güneyinde Hasan Hüsnü Paşa'nın gelini Hatice Canan Hanım'ın, kuzeyinde ise Posta ve Telgraf Nazırı İzzet Efendi'nin türbeleri bulunmaktadır (3.119-3.120-3.121).

Şekil 3.119 : Hasan Hüsnü Paşa Türbesi Uydu Fotoğrafi (2021) (URL-20)

Şekil 3.120: Hasan Hüsnü Paşa Türbesi (Alman Mavileri, 1913-1914)

Mimar Kemaleddin'in 1900'den önceki yıllarda, ilk meslek yıllarında gerçekleştirdiği bu yapı, Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa için kendisi tarafından, ölümünden evvel tekke ve kütüphane ile birlikte yaptırılmıştır (Yavuz, 2009, s.169).

Şekil 3.121: Hasan Hüsnü Paşa Türbesi Beybaba Sokak'tan Fotoğrafı (2022)

3.2.3.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği

Moloz taş ve tuğla ile inşa edilmiştir. Sadece caddeye bakan batı cephesi damarlı beyaz mermer ile kaplıdır, diğer cepheleri ise sıvalıdır.

Giriş doğrultusuna göre simetrik olarak tasarlanan batı cephede ortada yarım daire kemerli 4,1x1,58 m boyutlarında demir doğramalı giriş kapısı iki yanında aynı tip kemerli 3,25x1,58 m boyutlarında ahşap doğramalı ve demir korkuluklu pencereler bulunmaktadır. Kapı ve pencere kemerlerinin ortasında bezemeli sahte kilit taşları bulunmaktadır. Pencere altlarında mermer silme yatayda giriş kapısına kadar devam eder. Üst kısımda bulunan mermer silme tüm cephede sürekli. Giriş kapısının iki yanında ve cephe köşelerinde pilaster olarak adlandırılan yarım sütunlar bulunur. Bu pilasterler saçak hizasında sütun başlığı ile birleşir. Zeminde ise sütun kaidesine oturmuştur (Şekil 3.122).

Şekil 3.122: Hasan Hüsnü Paşa Türbesi Giriş Cephesi (2022)

Batı cephesinde bulunan kapıdan yapı boyunca devam eden bir koridora girilir ve koridorun iki yanında bulunan kubbeli odalardan birinde paşanın, diğerinde ise eşinin ve çocuklarının sandukaları bulunur. Arka cephede bir tarafta günümüzde mescid olarak kullanılan tevhidhane diğerinde ise kütüphane ve türbedar odası bulunmaktadır (Şekil 3.123). Tanman yapının köşesinde bulunan tevhidhanenin aslında tekke olarak yapıldığını belirtir (1993, s.564). İç mekan duvarlarında ve kubbelerde kalem işi bezemeler bulunmaktadır.

Şekil 3.123: Hasan Hüsnü Paşa Türbesi Arka Cephe Fotoğrafı (Url-21)

3.2.3.3 Mevcut Durumu

Hasan Hüsnü Paşa Türbesi strüktürel olarak iyi durumdadır. Yapının zemin ile birleştiği yerde bulunan taşlarda yosunlanma bulunmaktadır. Mermer kaplı giriş cephesinde kararmalar mevcuttur. Giriş kapısının sağ ve solunda, daha önce bilgilendirme tabelalarının silikon veya yapıştırıcı ile duvara tespit edilmesi sonucu olduğu tahmin edilen lekelenmeler bulunmaktadır. Cephe pencerelerinde bakır alaşımı(bronz/tunç) korkuluklar korozyona uğramıştır ve mermer yüzeyde yeşil lekeler neden olmuştur. Ayrıca mermer yüzeye spreyci boya ile yazılar yazılmıştır. Bazı bölgelerde ise bitkilenme görülmektedir (Şekil 124).

Şekil 3.124: Hasan Hüsnü Paşa Türbesi Cephe Bozulmaları (2022)

3.2.4 Gazi Osman Paşa Türbesi

3.2.4.1 Konum ve Tarihçe

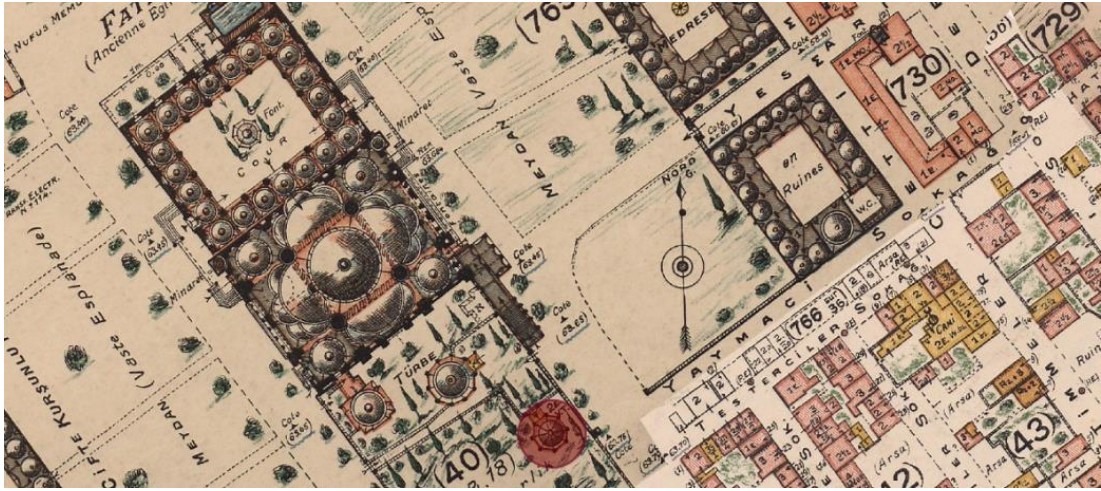
İstanbul ili, Fatih ilçesi, Ali Kuşçu Mahalesinde , 2126 Ada, 24 Parselde bulunan yapı Fatih Camii Haziresi'nin sınırları içindedir (Şekil 3.125-3.126-3.127).

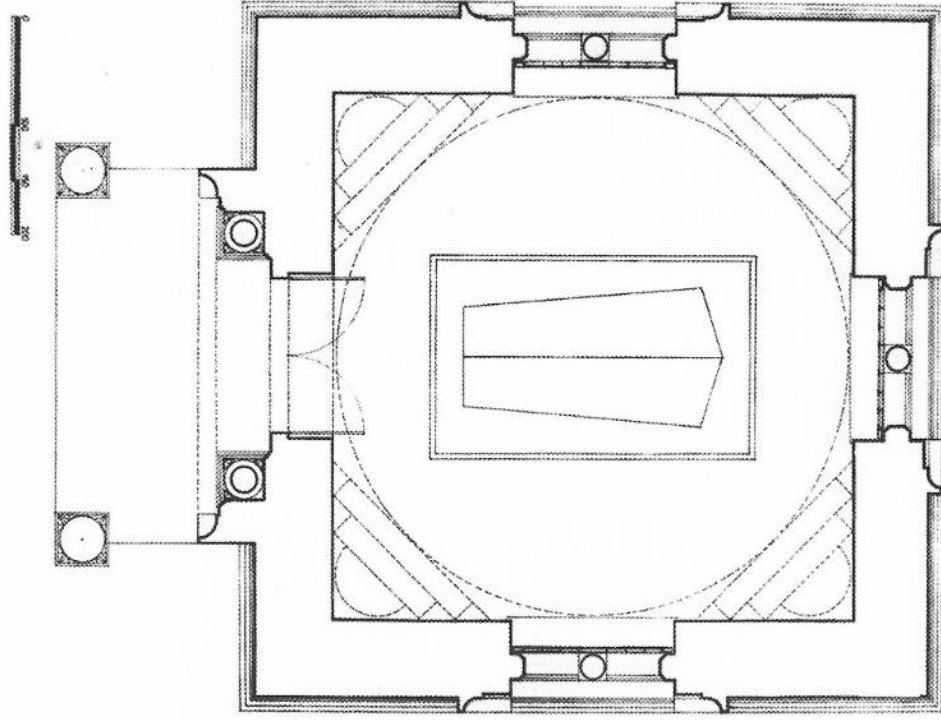

Şekil 3.125: Gazi Osman Paşa Türbesi Uydu Görüntüsü (2021) (URL-22)

Şekil 3.126: Gazi Osman Paşa Türbesi (Alman Mavileri, 1913-1914)

Şekil 3.129: Gazi Osman Paşa Türbesi Planı (Yavuz, 2009)

Üst örtüsü soğan kubbeyi andıran sivri kubbedir ve kalemişi bezemeli dairesel bir kasnak üzerine oturur. Kare plandan tuğla örgülü kubbeye geçiş üç kademeli tromplardır (Şekil 3.130). Kubbe kenarlarında sekizgen kubbeli kuleler bulunmaktadır. Beden duvarları alçaktır ve kubbeyi ön plana çıkarmaktadır.

Şekil 3.130 : Gazi Osman Paşa Türbesi Kubbesi (Yavuz, 2009)

Basamakların uç kısımlarına mermer babalar yerleştirilerek giriş kısmının vurgulanmıştır. Basık kemerli ahşap giriş kapısı, kaideli ve mukarnaslı kaidesinde pirinç bilezikler bulunan iki mermer sütun tarafından taşınmaktadır. Geniş iç bükey bir silme ile çerçevelenen giriş kapısı saçak hattını aşmakta ve üçgen bir tepelik ile son bulmaktadır. Kapı hattı tepelik kısmına gelmeden iki yandan içeri girinti yapmaktadır ve bu noktalara rumi motifli yelpaze panolar yerleştirilmiştir. Tepelik ile silme arası geçişte mukarnas dizisi yer almaktadır. Köşeleri akroterli tepelik rumi motifler ile bezenmiştir (Şekil 3.131).

Türbenin aydınlatılması giriş cephesi dışındaki cephelerde ikiz, sivri kemerli 0,5x1,4 m ölçülerindeki ahşap doğramalı yeşil demir korkuluklu pencereler ile sağlanmaktadır. İkiz pencereler, cepheden dışa çıkıntı yapan dikdörtgen mermer panoların içerisindeki büyük sivri kemerler içindedir. Pencerelerin ortasında bu kemeri ortadan ikiye bölen mukarnaslı kaide ve başlıklı sütunceler bulunmaktadır. Mermer pano iç bükey bir silme ile çerçevelenip saçak hattını aşan bir tepelik ile son bulmaktadır. Tepelikler rumi motifler ile bezeli ve iki yanı akroterlidir (Şekil 3.132).

Şekil 3.131 : Gazi Osman Paşa Türbe Cephesi (2022)

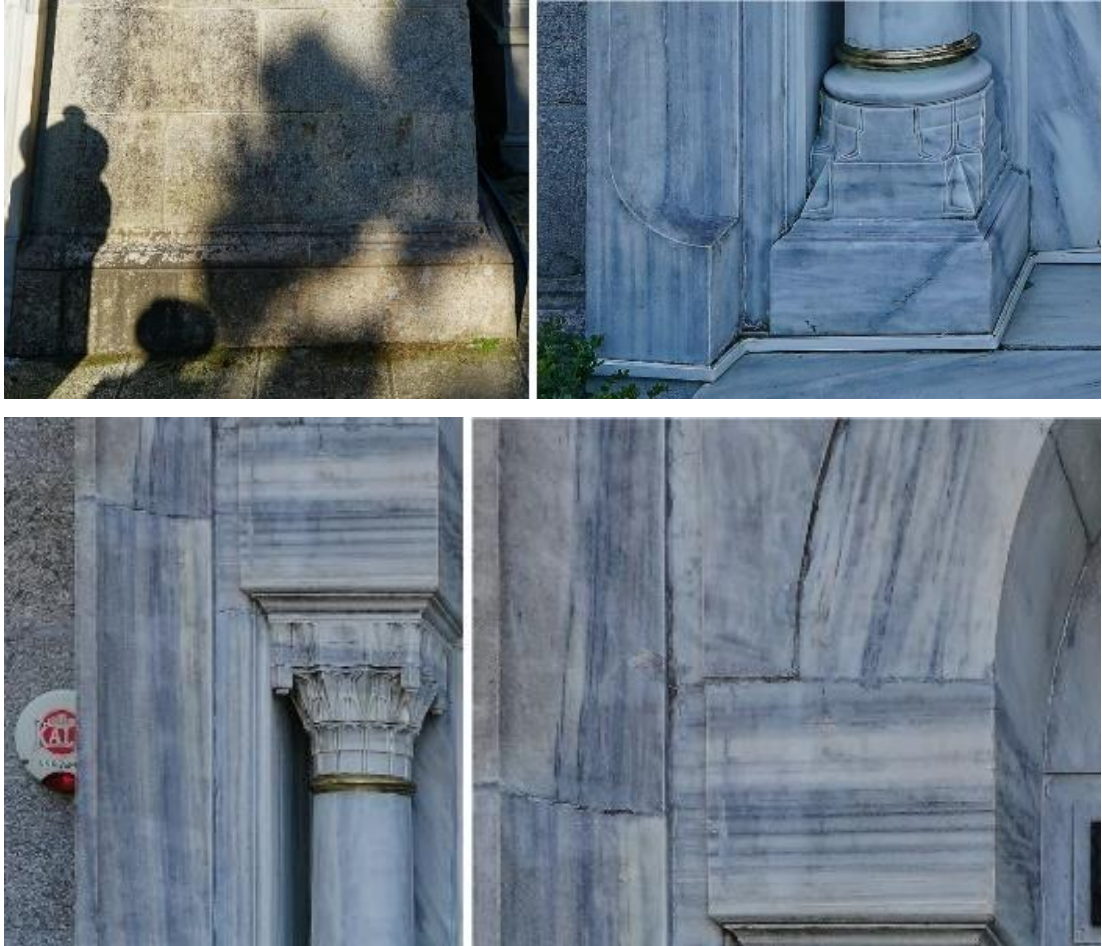

Şekil 3.132 : Gazi Osman Paşa Türbesi Giriş Cephesi (2022)

3.2.4.3 Mevcut Durumu

Gazi Osman Paşa Türbesi ziyarete açıktır. Strüktürel olarak iyi durumdadır.

Dış cephede küfeki taşı ve mermer yüzeylerde siyah kabuk oluşumu, yosunlanmalar ve kılcal çatlaklar görülmektedir (Şekil 3.133). Giriş cephesinde güvenlik alarmı sistemi cephe taşı üzerine tespit edilmiştir. Türbe hazire içinde toprak zeminde yer aldığı için zeminden yapı içine kılcallık etkisi ile su geçişi olmaktadır ve iç mekandaki süpürgeliklerin üzerinde oluşan nemden algılanabilmektedir. Aydınlatma elemanları, ses sistemi elemanları ve elektrik panosu yapı iç mekan beden duvarlarına tespit edilmiştir. Kalem işi bezemeler ve iç mekan sıvası iyi durumdadır. Yalnızca kubbe kasnağında bulunan kalem işi bezemenin bir kısmı sıvanmıştır.

Şekil 3.133 : Gazi Osman Paşa Türbesi Cephe Bozulmaları (2022)

3.2.5 Mahmut Şevket Paşa Türbesi

3.2.5.1 Konum ve Tarihçe

İstanbul ili, Şişli ilçesi, Mecidiyeköy mahallesi, Abide-i Hürriyet Parkı içerisinde, 9775 ada, 1 parselde bulunmaktadır. Güneydoğusunda Hürriyet Abidesi kuzey batısında Çağlayan Adliyesi bulunmaktadır (Şekil 3.134).

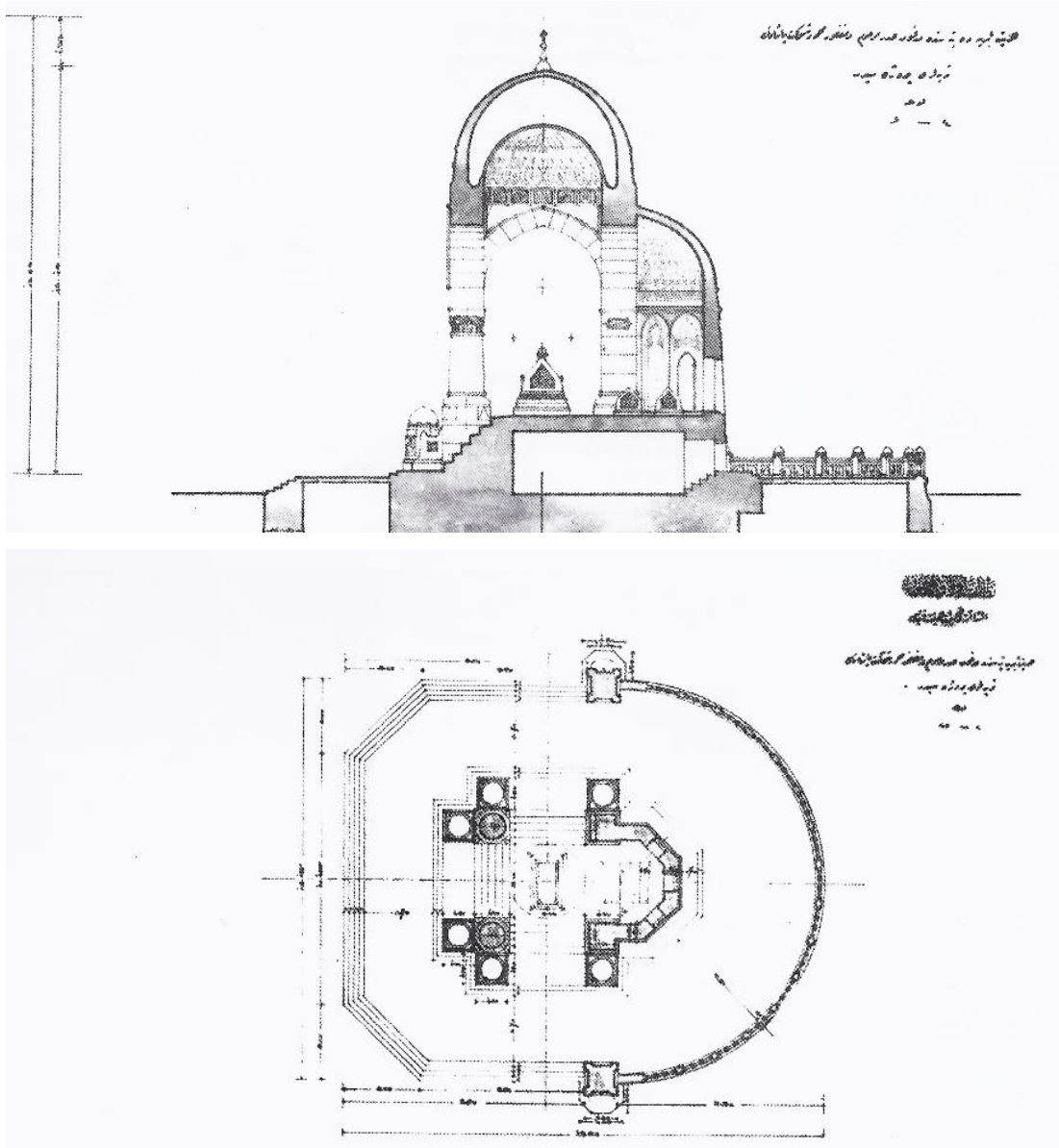

Şekil 3.134 : Mahmut Şevket Paşa Türbesi Uydu Görüntüsü (2021) (Url-23)

Mimar Kemaleddin'in türbe olarak yaptığı son yapıdır (Yavuz, 1994, s.273). Son dönem Osmanlı sadrazamlarından Mahmut Şevket Paşa, yaveri Halil Bey ve uşağı Kazım Efendi için yaptırılmıştır (Yavuz, 2009, s.181). 31 Mart olayları sonucu ölen askerlerin anısına Abide-i Hürriyet'in yapılması kararlaştırılmıştır. Vedat Bey (Tek), Mimar Kemaleddin, Vallaury gibi isimlerin katıldığı yarışma sonucunda Vedat Bey'in öğrencisi Muzaffer Bey yarışmayı kazanmış ve 1909 yılında anıtın yapımına başlanmıştır (Koçu, 1958, s.170). 31 Mart Olaylarını bastırması sonucu kahraman ilan edilen Mahmut Şevket Paşa için Abide-i Hürriyet yakınında yapılması hükümet tarafından kararlaştırılan türbenin tasarımı Evkaf Nezareti tarafından yapılmıştır ve 1913 yılının sonuna doğru türbenin yapımı tamamlanmıştır (Noyan, 1980, s.64).

3.2.5.2 Mimari, Malzeme ve Yapım Tekniği

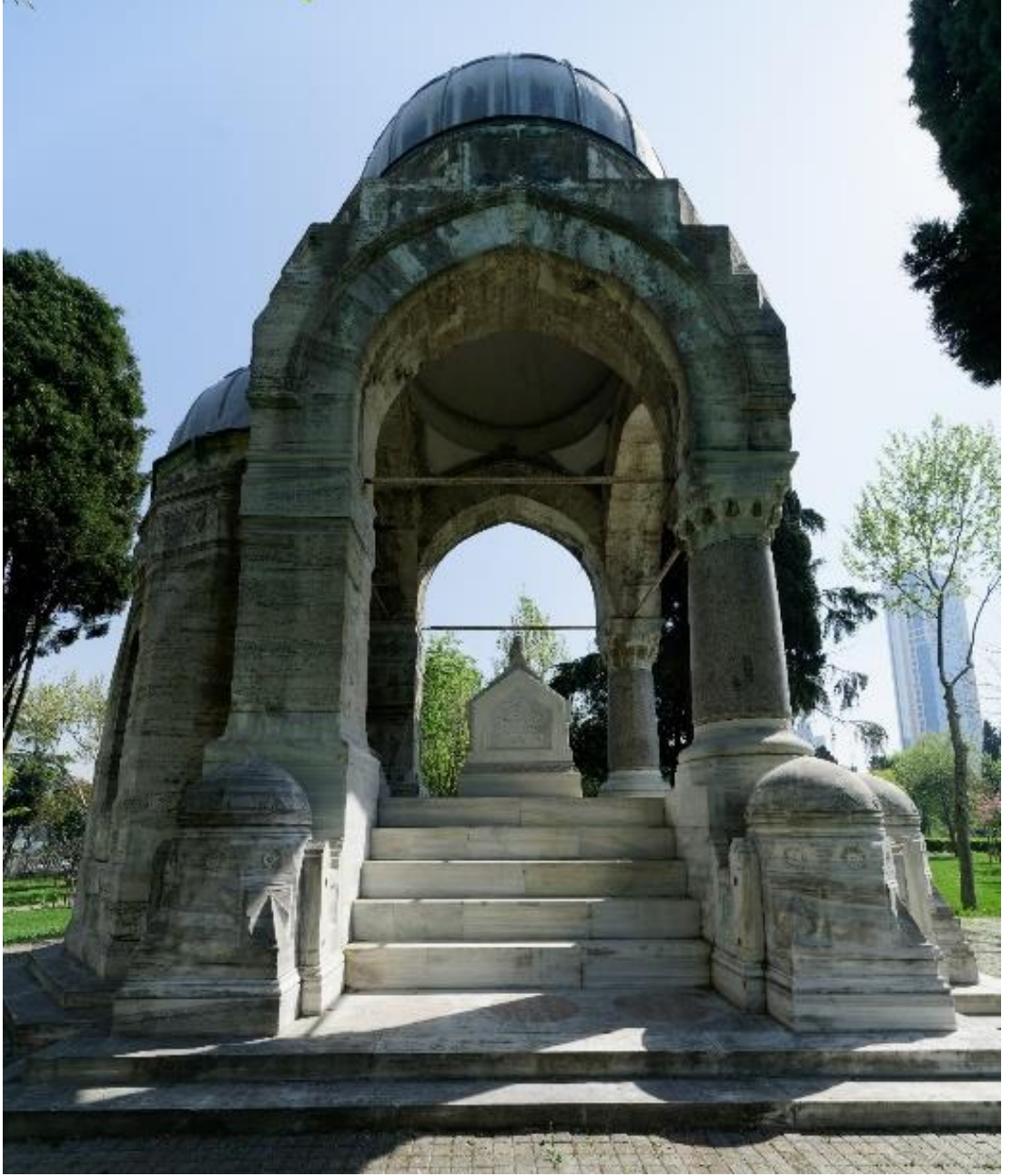
Baldaken² tarzında tasarlanmış olan kare planlı türbe, dört adet sivri kemerle taşınan dairesel kasnak üzerinde çift cidarlı bir kubbe ile örtülüdür. 1,5 m yükseltilmiş bir platform üzerine oturan türbe kesme yığma küfeki taşı, siyah ve beyaz mermerden inşa edilmiştir. Kesitte görülen korkuluklar yapılmamış altı basamaklı olan giriş merdivenleri beş basamaklı olarak inşa edilmiştir (Şekil 3.135).

Şekil 3.135 : Mahmut Şevket Paşa Türbesi Plan ve Kesiti (VGM)

² Birbirlerine kemerlerle bağlanan ayakların oluşturduğu strüktüre kubbe ya da piramit çatının oturtulmasıyla meydana gelen kare, daire veya çokgen planlı açık strüktür (Tuluk, 2006, s.275)

Beş basamaklı merdiven ile sandukaların bulunduğu kota ulaşılmaktadır. Yükseltilmiş olan platformun altında mezar odası bulunmaktadır. Bu ana yapıya bitişik yarım sekizgen planlı bir eyvan bulunmaktadır (Şekil 3.136).

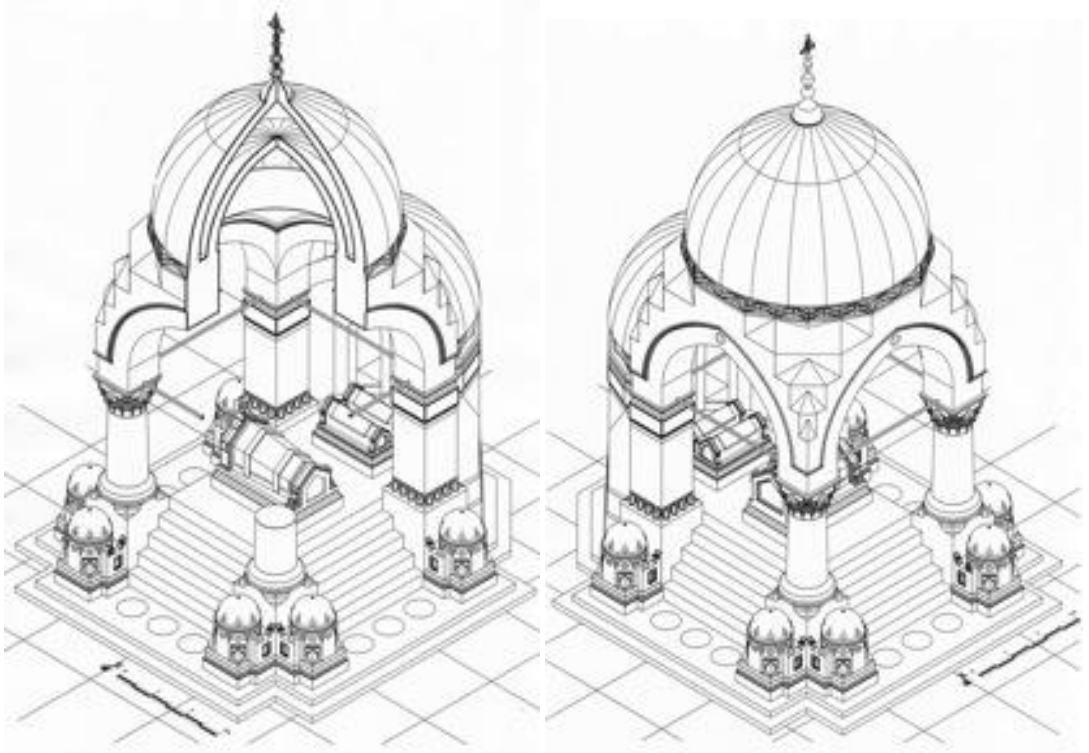

Şekil 3.136 : Mahmut Şevket Paşa Türbesi Güney Cephesi (2022)

Eyvanın üstü yarım kubbe ile örtülüdür ve üç adet sivri kemerli açıklık ile aydınlatılmaktadır. Yavuz bu açıklıkların demir şebekeler ile kapalı olduğunu belirtmektedir (Yavuz, 2009, s.181) fakat günümüzde demir şebekeler

bulunmamaktadır. Mahmut Şevket Paşa ana yapıda yaveri Halil Bey ve uşağı Kazım Efendi yapıya bitişik eyvan içinde metfundur.

Kubbeyi taşıyan sivri kemerler ön cephede kısa ve kalın sütunlara arkada cephede ise taş payeler üzerine oturmaktadır. Paye ve sütunların kaidesi mermer korkuluklar içinde dikdörtgen kaidelere oturmuş sekizgen mermer babalar ile desteklenmiştir. Mermer babalar güneybatı, güneydoğu ve kuzeybatıda olmak üzere 6 adettir. Köşe kısımlarında mukarnaslar bulunur. Her mermer babada 8 adet gülçe bulunmaktadır. İç duvarları sıvalı ve beyaz boyalı türbedeki mermer sandukalar süsleme yönünden zengindir. Mahmut Şevket Paşa'nın sandukası diğer sandukalara nispeten daha çok bezemelidir. Yazılar, bitkisel ve geometrik desenlerle bezeli sandukanın baş kısmında fes bulunmaktadır (Şekil 3.138). Pandantif şeklindeki geçiş öğelerinin dışı üçgen pahlarla kademelendirilerek kubbe geçişleri belirginleştirilmiştir (Şekil 3.137).

Şekil 3.137 : Aksonometrik Kesit ve Görünüş (Bulut, 2013)

Şekil 3.138 : Mahmut Şevket Paşa Türbesi Sanduka Fotoğrafları (2022)

3.5.2.3 Mevcut Durumu

Mehmet Şevket Paşa Türbesi ziyarete açıktır ve strüktürel olarak iyi durumdadır.

Cephede bulunan kesme küfeki taşlarda siyah kabuk oluşumu görülmektedir. Aynı oluşum türbe çevresinde bulunan mermer babalarda da bulunmaktadır. Ayrıca mermer babalarda parça kopmaları ve yüzey çatlakları görülmektedir. Bu çatlakların sebebinin korozyona uğramış demir kenetler olduğu görülmektedir (Şekil 3.139).

Taşıyıcı kolon ve payeleri birbirine bağlayan demir gergilerde pas oluşumu ve çürümeler gözlenmektedir. Korozyona uğrayan gergi demirleri temas ettikleri taşları patlatmıştır. Taşıyıcı sütunların üzerinde bulunan bakır alaşım(bronz/tunç) bileziklerde korozyona bağlı yeşil patinanın yağmur etkisiyle aktığı ve taş üzerinde yeşillenme olduğu görülmektedir. Aynı sorun ana kubbe kasnağında ve yarım kubbe kasnağında da gözlenmektedir (Şekil 3.140).

Eyvan bölümünde bulunan ve yapıyı çevreleyen mermer yazı kuşağında kılcal çatlaklar ve mermerlerin birleşim yerlerinde kopmalar gözlenmektedir (Şekil 3.141).

Şekil 3.139 : Mahmut Şevket Paşa Türbesi Siyah Kabuk Oluşumu (2022)

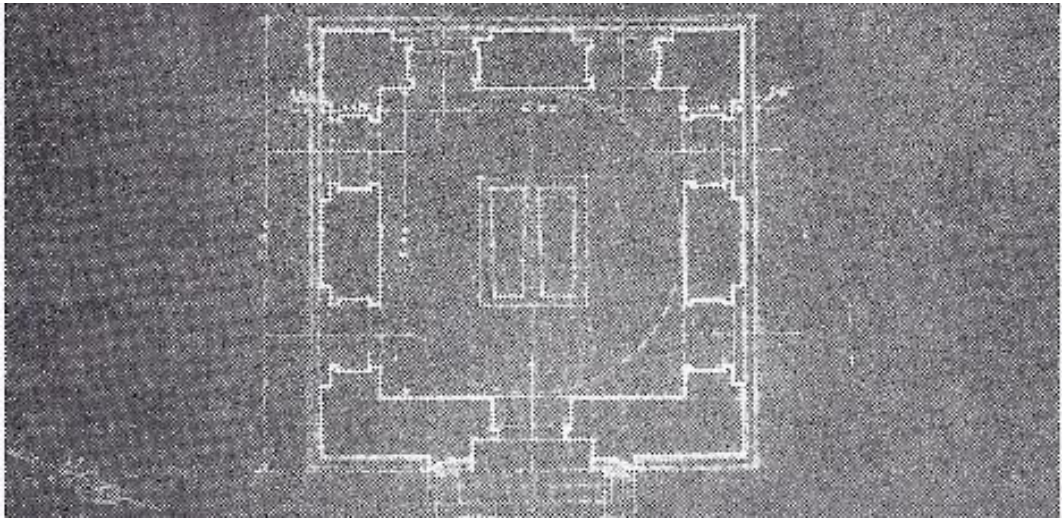
Şekil 3.140 : Mahmut Şevket Paşa Türbesi Siyah Kabuk Oluşumu (2022)

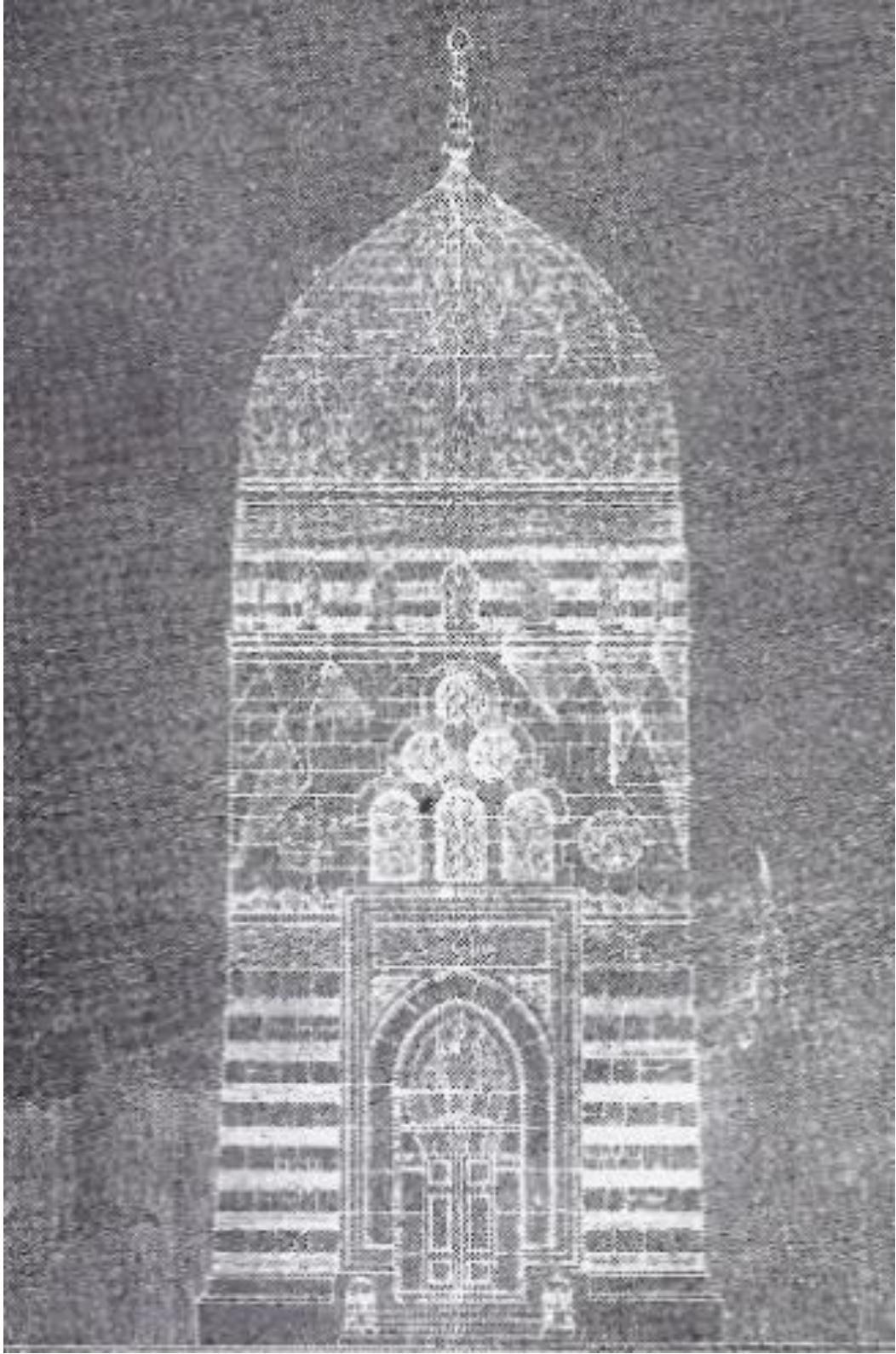
Şekil 3.141 : Mermer Çatlakları, Bakır Oksit ve Korozyon Oluşumu (2022)

3.2.6 Selahaddin Eyyubi Türbesi

Şam El Aziziye Medresesi içindeki Selahaddin Eyyubi türbesinin yerine yapılmasının planlandığı fakat 1918 yılında gerçekleşen Fransız işgali nedeniyle gerçekleştirilemediği düşünülmektedir (Yavuz, 2009, s.184). Zeminden dört basamak yüksekte bir kaide üzerine yapılmıştır. Merdiven yanında Gazi Osman Paşa türbesine benzer iki adet mermer baba görülmektedir. Kaide üzerine taş ve tuğla almaşık ve yukarıya doğru daralan beden duvarları bulunur. Bu beden duvarlarında giriş cephesi hariç her cephede eş ölçülü pencereler bulunmaktadır. Girişte bulunan taç kapı kalın profilli silmelerle çerçevelenmiştir. Bu çerçeve içinde sivri kemer içerisinde basık kemerli giriş kapısı bulunur. Beden duvarını oluşturan son taş sırasının üzerinde yapıyı çevrelediği düşünülen yazı hattı bulunmaktadır. Giriş üzerindeki taç kapı kitabesi de bu yazı düzeyinde bulunmaktadır. Yazı hattı üzerinde devam eden beden duvarları kesme taştan yapılmıştır. Bu beden duvarlarının köşeleri üçgen pahlıdır. Bu bölümde taç kapı üzerinde üçgen kademelenmenin arasında üç sıra pencere bulunur. Üç sıra pencerenin en alt sırası üç adet yarım daire kemerli, orta sırası iki adet yuvarlak , üst sırası ise yuvarlak formdadır ve alçı şebeke ile kapatılmışlardır (Şekil 3.143). Yapının sivri bir kubbesi ve yüksek bir kubbe kasnağı bulunur. Kubbe kasnağında bulunan yarım daire kemer formunda pencere açıklıkları alçı şebeke ile kapatılmışlardır. Sivri kubbe üzeri kabartma olduğu düşünülen motiflerle bezenmiştir. Ayrıca kasnak üzerinde tüm cepheyi çevreleyen yazı hattı bulunur (Şekil 3.142 ve Şekil 3.143).

Şekil 3.142 : Selahaddin Eyyubi Türbesi Planı (Yavuz, 2009, s.185)

Şekil 3.143 : Selahaddin Eyyubi Türbesi Giriş Cephesi (Yavuz, 2009, s.185)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KARŞILAŞTIRMA

4.1 CAMİLERİN KARŞILAŞTIRMASI

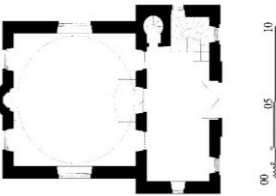
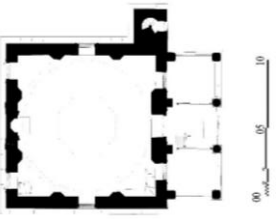
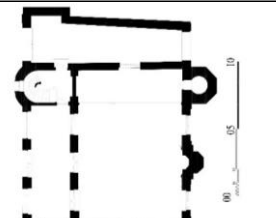
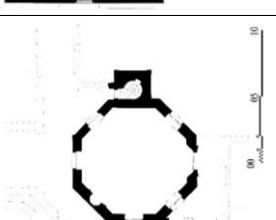
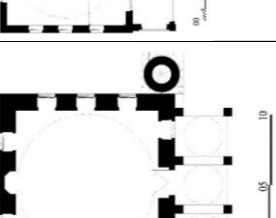
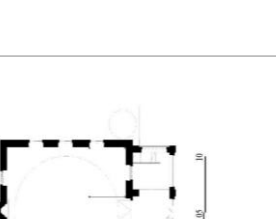
4.1.1 Plan Özellikleri

Anadolu'da beylikler ve erken Osmanlı dönemi cami planları genellikle tek mekânlı ve minarelidir. 16. yy.'da Mimar Sinan ile birlikte cami mimarisi en olgun dönemine ulaşmıştır. Gerileme döneminde barok, rokoko ve ampir gibi farklı bir anlayış görülmektedir. İmparatorluğun yıkılma ve cumhuriyetin kurulma sürecinde geçmişte yapılmış farklı camiler taklit edilerek inşa edilmiştir (Yavuz, 2009, s.45).

Mimar Kemaleddin'in camileri genel olarak kubbeli harim ve son cemaat mahallerinden oluşan, tek minareli yapılardır. Kamer Hatun Camii haricindeki bütün camiler simetrik ve kubbeli olarak tasarlanmıştır. Yenikapı Mevlevihane Mescidi hariç tüm camiler harim ve son cemaat mahalline sahiptir. Yeşilköy Mecidiye Camii, Bostancı Kuloğlu Camii, Bebek Camii, Amine Hatun Camii ve Bandırma Haydar Çavuş Camii kare planlı harime sahiptir ve ölçüleri 16,7x16,7 m ile 10,35x10,35 m arasındadır. Kamer Hatun Camii dikdörtgen planlıdır ve ölçüleri 13,1x9,25 m ölçülerindedir. Son cemaat mahalleri tüm yapılarda farklı dikdörtgen planlıdır ve ölçüleri 16,05x6,05 m ile 9,85x3,60 m arasındadır.

Yapıların en büyüğü 16,7x16,7 m boyutlarındaki Bandırma Haydar Çavuş Camii'dir. En küçüğü bir kenarı 3,9 m sekizgen planlı Yenikapı Mevlevihane Mescidi'dir. Vaziyet planı bağlamında incelendiğinde Kamer Hatun Camii hariç tüm camilerin avlusu bulunmaktadır ve giriş avludan sağlanmaktadır. Yenikapı Mevlevihane Mescidi ise külliye'nin bir parçası olduğu için dolaylı olarak avluya sahiptir (Tablo 3).

Tablo 3: Camilerin Plan Özellikleri Karşılaştırma Tablosu

YIL	1909	1910	1911	1911	1913	1913	1927
YAPI	Yeşilköy Mevdiye Camii	Karatape Amine Hatun Camii	Kamer Hatun Camii	Yenikapı Mevlevhane Mescidi	Bebek Camii	Bostancı Kuloglu Camii	Bandırma Haydar Çavuş Camii
PLAN							
T.Alan(m²)	172	190	210	128	190	200	275
Dış Ölçüleri (m)	10,35 x 10,35	12,10 x 12,10	13,07 x 9,25	SEKİZGEN KENAR 3,9	12,10 x 12,10	12,50 x 12,50	16,52 x 16,7
İç Ölçüleri (m)	8,75 x 8,75	10,40 x 10,40	11,85 x 7,95	SEKİZGEN KENAR 3,33	10,40 x 10,40	9,90 x 9,90	15,65 x 15,83
Son Cemaat Mahalli Dış Ölçüleri (m)	12,35 x 5,30	10,75 x 4,04	9,87 x 3,60		10,75 x 4,04	11,20 x 4,10**	6,05 x 16,02
Son Cemaat Mahalli İç Ölçüleri (m)	10,75 x 4,50	9,50 x 3,40	8,65 x 2,95		9,50 x 3,40	10,55 x 2,80	5,18 x 15,15

4.1.2 Taşıyıcı Sistem

Genellikle cami yapılarının düşey taşıyıcıları yığma duvar, ayak, paye ve sütunlardır. Kamer Hatun Camii'nin kuzey cephesi ve Yenikapı Mevlevihane Mescidi yığma tuğla ile diğer yapılar yığma taş olarak inşa edilmiştir. (Ek A.5- Ek A.6) Duvar kalınlıkları 1,20 m ile 0,60 m arasında değişmektedir. Tekil taşıyıcıları sütun ve payelerdir. Yeşilköy Mecidiye Camii, Kamer Hatun Camii ve Yenikapı Mevlevihane Mescidi hariç tüm camilerde sütun ve paye bulunmaktadır. Sütun ve payelerin ölçüleri 0,5 m ile 0,6 m arasında değişmektedir. Amine Hatun Camii'nde yarım sekizgen kesitli, köşeleri pahlı kare kesitli payeler ve daire kesitli sütunlar vardır. (Ek A.4) Aynı özellikler Bebek Camii için de geçerlidir. Bostancı Kuloğlu Camii'nde ise köşeleri pahlı kare kesitli payeler bulunur (Tablo 4).

Tablo 4: Camilerin Taşıyıcı Sistem Karşılaştırma Tablosu

YIL	YAPI	BÖLÜM	TAŞIYICI		KALINLIK/ ÇAP(M)	BİÇİM	MALZEME	BEZEME (İÇ MEKAN)	KAPLAMA (CEPHE)
			DUVAR	SÜTUN-AYAK					
1909	Yeşilköy Mecidiye Camii	Harim	X	-	0,75	-	Küfeki	Kalemişi	-
		Son Cemaat Yeri	X	-	0,80	-	Küfeki	-	-
		Kadınlar Mahfili	X	-	0,80	-	Küfeki	Kalemişi	-
1910	Kartaltepe Amine Hatun Camii	Harim	X	-	0,80	-	Küfeki	Kalemişi	-
			-	X	0,50 (Kenar)	Yarım Sekizgen	Küfeki	Mukarnas	-
		Son Cemaat Yeri	X	-	0,65	-	Küfeki	-	-
			-	X	0,60	Köşeleri Pahlı Kare	Küfeki	Mukarnas	-
			-	X	0,60	Daire	Küfeki	-	-
		Kadınlar Mahfili	X	-	0,80	-	Küfeki	Kalemişi	-
			-	X	0,50 (Kenar)	Yarım Sekizgen Kesitli	Küfeki	Mukarnas	-
1911	Kamer Hatun Camii	Harim	X	-	0,65-0,60	-	Tuğla-Küfeki	Kalemişi	-
		Son Cemaat Yeri	X	-	0,65	-	Tuğla	-	Sıva
		Kadınlar Mahfili	X	-	0,65-0,60	-	Tuğla	Kalemişi	Sıva
1911	Yenikapı Mevlevihane	Harim	X	-	0,70	-	Küfeki	Kalemişi	Sıva
1913	Bebek Camii	Harim	X	-	0,85	-	Kum taşı	Kalemişi	-
			-	X	0,50 (Kenar)	Yarım Sekizgen	Kum taşı	Mukarnas	-
		Son Cemaat Yeri	X	-	0,65	-	Kum taşı	-	-
			-	X	0,60	Köşeleri Pahlı Kare	Kum taşı	Mukarnas	-
			-	X	0,60	Daire Kesitli	Kum taşı	Mukarnas	-
		Kadınlar Mahfili	X	-	0,85	-	Kum taşı	Kalemişi	-
			-	X	0,50 (Kenar)	Yarım Sekizgen	Kum taşı	Mukarnas	-
1913	Bostancı Kuloğlu Camii	Harim	X	-	1,20	-	Küfeki	Kalemişi	Sıva
		Son Cemaat Yeri	X	-	1,20	-	Küfeki	-	Sıva
			-	X	0,65	Köşeleri Pahlı Kare	Küfeki	Mukarnas	Sıva
		Kadınlar Mahfili	X	-	1,20	-	Küfeki	Kalemişi	Sıva
1927	Bandırma Haydar Çavuş Camii	Harim	X	-	0,87	Kare	-	Kalemişi	Sıva
		Son Cemaat Yeri	X	-	0,87	-	-	-	Ahşap
			-	X	0,87	-	-	-	Ahşap
		Kadınlar Mahfili	X	-	0,87	-	-	Kalemişi	Sıva
			-	X	0,87	Kare	-	Kalemişi	Sıva

4.1.3 Örtü Sistemi

Kartaltepe Amine Hatun Camii son cemaat mahali üst örtüsü beşik çatı, Kamer Hatun Camii'nin üst örtüsü ise kırma çatıdır (Ek A.4 - Ek A.5). Diğer yapıların hepsinin harim ve son cemaat bölümlerinin üst örtüsü kubbedir. Beşik çatı ve diğer tüm yapıların üst örtüsü kurşun ile kaplanmıştır. Harim kubbe yükseklikleri 5,4 m ile 3,55 m arasında değişmektedir. En yüksek kubbe Bostancı Kuloğlu Camii'nde en alçak kubbe ise Yeşilköy Mecidiye Camii'ndedir. Kamer Hatun Camii'nin çatı yüksekliği 2,8 m'dir. Amine Hatun Camii, Bebek Camii ve Bostancı Kuloğlu Camii'nin üst örtüsünde üç adet kubbe kullanılmıştır ve yükseklikleri ortalama 1,4 m'dir. Ana kubbe açıklıkları 8,75 m ile 11,7 m arasındadır. Kartaltepe Amine Hatun ve Bebek Camii'nin kubbe genişlikleri aynıdır. Son cemaat mahalli kubbeleri ise 3,9 m ile 2,73 m arasında değişmektedir. Tüm harim kubbelerinde kalem işi bezeme bulunmaktadır. Yapıların beden duvarlarından kubbeye geçiş elemanları tromp ve pandantiftir. Yeşilköy Mecidiye Camii'nde geçiş elemanı yoktur (Tablo 5).

Tablo 5: Camilerin Üst Örtüsü Karşılaştırma Tablosu

YIL	YAPI	BÖLÜM	ÜST ÖRTÜ	YÜKSEKLİK (M)	AÇIKLIK (M)	GEÇİŞ ÖĞESİ	BEZEME	KAPLAMA
1909	Yeşilköy Mecidiye Camii	Harim	Kubbe	3,55	8,75	-	Kalemişi	Kurşun
		Son Cemaat Yeri	Kırma Çatı	Tespit Edilemedi	12,35 X 5,35		-	Kurşun
1910	Kartaltepe Amine Hatun Camii	Harim	Kubbe	3,9	11,7	Tromp Pandantif	Kalemişi	Kurşun
		Son Cemaat Yeri	Kubbe	1,37	3,9		-	Kurşun
1911	Kamer Hatun Camii	Harim	Beşik Çatı	2,8	15,50 X 14,10	-	-	Kurşun
		Son Cemaat Yeri						Kurşun
1911	Yenikapı Mevlevihane Mescidi	Harim	Kubbe	4,32	9,48	Pandantif	Kalemişi	Kurşun
								Kurşun
1913	Bebek Camii	Harim	Kubbe	4,9	11,7	Tromp Pandantif	Kalemişi	Kurşun
		Son Cemaat Yeri	Kubbe	1,37	3,8			Kurşun
1913	Bostancı Kuloğlu Camii	Harim	Kubbe	5,4	9,7	Pandantif	Kalemişi	Kurşun
		Son Cemaat Yeri	Kubbe	1,4	2,73			Kurşun
1927	Bandırma Haydar Çavuş Camii	Harim	Kubbe	8,21	8,21	-	Kalemişi	Kurşun
		Son Cemaat Yeri	Kubbe	Tespit Edilemedi			Tromp Pandantif	Kalemişi

4.1.4 Pencere ve Kapılar

Birinci Milli Mimarlık Akım'ında cephe biçimlenmesi önem arz etmektedir. Cephe tasarımının en önemli unsurlarından biri de pencere ve kapı açıklıklarıdır. Mimar Kemaleddin camilerinde genel olarak sivri ve penci kemerli açıklık formu kullanmıştır ayrıca at nalı kemerli, basık kemerli ve yarım daire kemerli pencere ve kapı açıklıkları da bulunmaktadır. Pencere açıklıkları harim, mahfil ve kubbe kasnağı seviyesinde görülebilir.

Harim pencereleri sivri kemerli veya düz lentolu dikdörtgen biçimlidir. Yeşilköy Mecidiye Camii ve Yenikapı Mevlevihane Mescidi' nin pencereleri sivri kemerlidir. Yükseklikleri 4,47 m ile 1,2 m genişlikleri ise 2,32 m ile 0,82 m arasında değişmektedir. Bebek Camii, Bostancı Kuloğlu Camii, Kartaltepe Amine Hatun Camii ve Kamer Hatun Camii'nin harim pencereleri dikdörtgen şeklindedir ve yükseklikleri 1,9 m ile 1,95 m arasında, genişlikleri 1,15 m ile 1,4 m arasında değişmektedir. Tümü ahşaptan yapılmıştır. Yeşilköy Mecidiye Camii, Kartaltepe Amine Hatun Camii, Kamer Hatun Camii, Bebek Camii ve Bostancı Kuloğlu Camii'nde harim pencerelerinde lokmalık parmaklık bulunmaktadır.

Mahfil kat pencereleri biçim olarak çok çeşitlidir. Sivri kemer, at nalı kemer, penci kemer, yarım daire kemer ve basık kemer formu mahfil kat pencerelerinde kullanılmıştır. At nalı kemerli pencere sadece Yeşilköy Mecidiye Camii'nde bulunmaktadır. Boyutları 0,85 m ve 1,95 m arasındadır ve demir doğramalıdır. Sivri kemerli pencere Yeşilköy Mecidiye Camii, Kartaltepe Amine Hatun Camii, Kamer Hatun Camii, Bebek Camii'nde kullanılmıştır. Yükseklikleri 1,05 m ile 2,85 m, genişlikleri 0,6 m ile 2,0 m arasında değişmektedir. Bu pencerelerde fil gözü ve bal peteği motifleri kullanılmıştır.

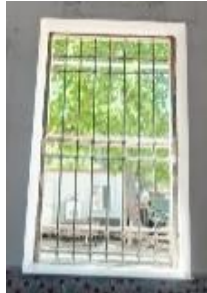
Penci kemer ve yuvarlak kemer Bostancı Kuloğlu Camii'nin pencerelerinde görülmektedir. Penci kemerin boyutları 0,75x1,45 m yuvarlak pencerenin çapı ise 0,75 m'dir. Her ikisinde de iç mekânda vitray pencere dış mekânda ise fil gözü dışlık kullanılmıştır. Kubbe kasnağında bulunan pencereler sivri kemerlidir. Yükseklikleri 1,1 m ve 1,5 m, genişlikleri 0,60 m ve 0,65 m arasındadır. İç mekânda renkli vitray dış mekânda fil gözü dışlıklar kullanılmıştır (Tablo 6-7-8-9-10).

Cami kapıları dikdörtgen ve basık kemerlidir. Kamer Hatun Camii'nin ve Yenikapı Mevlevihane Mescidi' nin kapıları dikdörtgendir. Yükseklikleri 2,95 m ve 3,0 m, genişlikleri 1,3 m ve 2,5 m'dir. Diğer cami kapıları basık kemerlidir. Yükseklikleri 2,5 m ile 2,2 m genişlikleri 1,3 m ile 1,7 m arasında değişmektedir ve hepsi ahşap doğramalıdır. Yalnızca Kamer Hatun Camii'nin kapı kanatlarında ahşap ve cam kullanılmıştır (Tablo 10).

Tablo 6: Yeşilköy Mecidiye Camii Pencerelei

Yeşilköy Mecidiye Camii (1909)			
	Biçim: Sivri Kemer		Biçim: Sivri Kemerli
	Doğrama :Demir		Doğrama: Demir
	Boyutlar(m): 1,05 x 2,1		Boyutlar(m): 0,65 x 1,45
	Biçim: At Nalı Kemer		Biçim:Sivri Kemer
	Doğrama: Demir		Doğrama :Ahşap (Lokma Parmaklıklı)
	Boyutlar(m): 0,85 x 1,95		Boyutlar(m): 1,45 x 3,85
	Biçim: Sivri Kemer		Biçim:Sivri Kemerli
	Doğrama: Demir		Doğrama :Ahşap (Lokma Parmaklıklı)
	Boyutlar(m): 1,55 x 2,3		Boyutlar(m): 2,32 x 4,47

Tablo 7: Amine Hatun, Mevlevihane Mescidi ve Haydar Çavuş Camii Pencereleeri

Kartaltepe Amine Hatun Camii (1910)		Yenikapı Mevlevihane Mescidi (1911)	
	Biçim: Hafifletme Kemerli Dikdörtgen		Biçim: Sivri Kemerli
	Doğrama :Ahşap (Lokma Parmaklıklı)		Doğrama: Ahşap
	Boyutlar(m): 1,15x 1,9		Boyutlar(m): 1,18 x 2,1
	Biçim: Sivri Kemerli		Biçim:Sivri Kemerli
	Doğrama :Alçı		Doğrama :Ahşap
	Boyutlar (m): 1-1,18 x 0,6		Boyutlar(m): 0,82 x 1,70
	Biçim:Sivri Kemerli		Biçim:Sivri Kemerli
	Doğrama :Alçı (Fil Gözü Dışılık)		Doğrama :Ahşap
	Boyutlar(m): 0,65 x 1,15		Boyutlar(m): 0,38 x 1,20
Bandırma Haydar Çavuş Camii (1927)			
	Biçim: Dikdörtgen		Biçim:Sivri Kemerli
	Doğrama: Ahşap (Lokma Parmaklıklı)		Doğrama :Ahşap
	Boyutlar(m): 1,35 x 2,35		Boyutlar(m): 3,0 x 3,2
	Biçim: Y.Daire Kemerli		
	Doğrama :Alçı (Fil Gözü Dışılık)		
	Boyutlar(m): 1,50 x 2,30		

Tablo 8: Kamer Hatun Camii Pencerelemi

Kamer Hatun Camii (1911)			
	Biçim: Dikdörtgen		Biçim: Sivri Kemerli
	Doğrama: Ahşap (Lokma Parmaklıklılı)		Doğrama: Ahşap (Demir Parmaklıklılı)
	Boyutlar(m): 1,4 x 1,9		Boyutlar(m): 1,4 x 1,5
	Biçim: Dikdörtgen		Biçim: Sivri Kemerli
	Doğrama: Ahşap (Lokma Parmaklıklılı)		Doğrama: Ahşap
	Boyutlar(m): 2,10 x 2,25		Boyutlar(m): 1,4 x 2,0
	Biçim: Dikdörtgen		Biçim: Sivri Kemerli
	Doğrama: Ahşap (Lokma Parmaklıklılı)		Doğrama: Ahşap
	Boyutlar(m): 2,0 x 2,7		Boyutlar(m): 0,9 x 1,8
	Biçim: Basık Kemerli		Biçim: Sivri Kemerli
	Doğrama: Ahşap (Lokma Parmaklıklılı)		Doğrama: Ahşap
	Boyutlar(m): 0,55 x 0,90		Boyutlar(m): 0,9 x 2,85
	Biçim: Sivri Kemerli		
	Doğrama: Alçı (Petek Dışılık)		
	Boyutlar(m): 1,4 x 1,5		

Tablo 9: Bebek Camii ve Bostancı Kuloğlu Camii Pencereleeri

Bebek Camii (1913)		Bostancı Kuloğlu Camii (1913)	
	Biçim: Dikdörtgen		Biçim: Dikdörtgen
	Doğrama: Ahşap (Lokma Parmaklıklılı)		Doğrama: Ahşap (Lokma Parmaklıklılı)
	Boyutlar(m): 1,2 x 1,9		Boyutlar(m): 1,15 x 1,95
	Biçim: Sivri Kemerli		Biçim: Pencî Kemerli
	Doğrama: Alçı (Petek Dışılık)		Doğrama: Alçı (Fil Gözü Dışılık)
	Boyutlar(m): 0,60 x 1,60		Boyutlar(m): 0,75 x 1,45
	Biçim: Sivri Kemerli		Biçim: Daire
	Doğrama: Alçı (Petek Dışılık)		Doğrama: Alçı (Fil Gözü Motif Dışılık)
	Boyutlar(m): 0,65 x 1,10		Boyutlar(m): 0,75 x 0,75
	Biçim: Y.Daire Kemerli		Biçim: Pencî Kemerli
	Doğrama : -		Doğrama : Alçı (Fil Gözü Motif Dışılık)
	Boyutlar(m): 0,30 x 0,90		Boyutlar(m): 0,60 x 0,15

Tablo 10: Cami Kapıları Karşılaştırma Tablosu

YIL	YAPI	KAPI	KEMER/LENTO	YÜKSEKLİK (M)	GENİŞLİK (M)	DOĞRAMA	KANAT
1909	Yeşilköy Mecidiye Cami		Lento	3	2,5	Ahşap	Ahşap
1910	Kartaltepe Amine Hatun Cami		Basık Kemer	2,5	1,5	Ahşap	Ahşap
1911	Kamer Hatun Cami		Lento	2,95	1,95	Ahşap	Ahşap
1911	Yenikapı Mevlevihan e Mescidi		Basık Kemer	2,2	1,3	Ahşap	Ahşap
1913	Bebek Cami		Basık Kemer	2,4	1,7	Ahşap	Ahşap
1913	Bostancı Kuloğlu Cami		Basık Kemer	2,56	1,5	-	
1927	Bandırma Haydar Çavuş Cami		Basık Kemer	2,43	1,56	Ahşap	Ahşap

4.1.5 Bezeme Özellikleri

Mimar Kemaleddin, Milli Mimarlık Akımı döneminde bezeme öğelerini ilk kullanan mimardır (Yavuz, 2009, s.119). Yapının her cephesinin değil sokaktan görülen cephesinin daha çok süslenmesi Batı mimarlığının bir etkisi olsa da bezeme öğeleri bağlamında bakıldığında klasik Osmanlı dönemindeki teknikleri uygular ve uyum sağlar niteliktedir.

Cephe düzeni söz konusu olduğunda ilk göze çarpan özellik iki camisinde uyguladığı tepeliklerdir. Yeşilköy Mecidiye Camii'nde girişi vurgulayan, Kamer Hatun Camii'nde sokaktan görünen bezemeli cephede mihrap nişini vurgulayan akroterli mermer tepelikler yerleştirilmiştir. Yüzeyinde rumi motifler kullanılan bu tepeliklerden Yeşilköy Mecidiye Camii'nde profilli silmelerle, Kamer Hatun Camii'nde ise mukarnaslı silme dizisi ile yapıya geçiş yapılmıştır. Ayrıca profilli silmeler mimarın tüm ibadet yapılarında yüzeylerin üst kot bitişlerinde, kat ayrımlarında, pencere ve kemerlerin etrafında sıklıkla kullanılmıştır (Ek A.1-Ek A.2).

Kartaltepe Amine Hatun Camii, Bebek Camii ve Bostancı Kuloğlu Camii son cemaat yerinde sütunlar bulunmaktadır. Bu sütunlar mukarnaslı kaide ve mukarnaslı başlıklara sahiptir. Yine bu üç camide kenarları pahlanmış yüzeyler bulunmaktadır. Keskin hatları yumuşatmak Milli Mimarlık Akımı'nın ilkelerindendir ve Mimar Kemaleddin de bu prensipleri yapılarında uygulamıştır. Bu bağlamda uyguladığı bir diğer yöntem de Yeşilköy Mecidiye Camii ve Kamer Hatun Camii'nde gördüğümüz köşe sütunceleri kullanmaktır (Ek A.4 – Ek A.3 – Ek A.2).

Mimarın taş yüzeyler üzerinde en çok tercih ettiği bezeme öğesi gülçelerdir. Yenikapı Mevlevihane Mescidi ve Yeşilköy Mecidiye Camii hariç tüm camilerinde özellikle kemerlerin etrafında gülçe kullanmıştır (Ek A.1).

Cephe yüzeyinde çini kullanılan camiler Kamer Hatun Camii ve Bostancı Kuloğlu Camii'dir. Kamer Hatun Camii'nde pencere etrafında yoğun pano şeklinde olan çinilere Bostancı Kuloğlu Camii'nde minare ve ağırlık kulelerinde az miktarda yer verilmiştir (Ek A.2 – Ek A.5).

Tablo 11: Camilerin Bezeme Özellikleri Karşılaştırma Tablosu

YIL	YAPI	TEPELİK	SİLMELER		SÜTUN SÜTUN BAŞLIKLARI	KÖŞE SÜTUNCELERİ		BEZEMELER		
			PROFİLLİ	MOTİFLİ MUKARNASLI		PAHLI KÖŞE	SÜTUNCE	KABARA	GÜLÇE	ÇİNİ
1909	Yeşilköy Mecidiye Camii	X	X				X			
1910	Kartaltepe Amine Hatun Camii		X		X	X			X	
1911	Kamer Hatun Camii	X	X	X			X		X	X
1911	Yenikapı Mevlevihane Mescidi		X							
1913	Bebek Humayunu Abad Camii		X		X	X			X	
1913	Bostancı Kuloğlu Camii		X		X	X			X	X
1927	Bandırma Haydar Çavuş Camii		X				X			

4.2 TÜRBELERİN KARŞILAŞTIRMASI

4.2.1 Plan Özellikleri

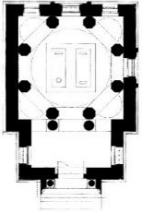
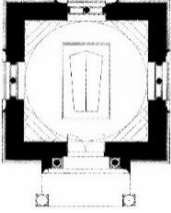
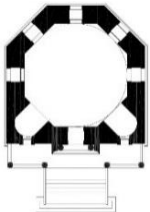
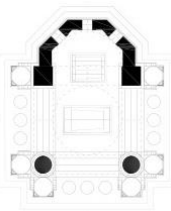
Osmanlı dönemi mimarisinde en az camiler kadar özen gösterilen bir diğer yapı türü de türbelerdir. Selçuklular döneminden 16.yüzyıl sonlarına kadar plan tipi olarak kare, dikdörtgen, altıgen ve sekizgen planlar uygulanmıştır. Osmanlı sonlarına doğru iç kenar sayısı ile dış kenar sayısı farklı olan çokgen planlı türbeler görülse de kare planlı türbe yapımına devam edilmiştir (Sözen, 1975, s.264-265).

Mimar Kemaleddin'in tasarladığı türbelerden beş tanesi inşa edilmiştir. Hepsisi İstanbul'da bulunmaktadır. Türbelerin plan biçimlenişi Osmanlı türbe mimarisi geleneğini takip eder niteliktedir. Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi dikdörtgen, Gazi Osman Paşa Türbesi kare, Hasan Hüsnü Paşa Türbesi planı ise düzgün olmayan dörtgen biçimindedir. Çokgen planlı türbelerinden Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'nin planı biçimi düzgün sekizgen formdan dönüştürülmüş çokgendir. Aynı şekilde Mahmut Şevket Paşa Türbesi'nin planı da kare biçimli ana mekâna eklenen yarım sekizgen eyvan ile çokgene dönüştürülmüştür.

Tek mekânlı türbeler Gazi Osman Paşa Türbesi ve Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'dir. Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'nin giriş cephesinin köşelerindeki odacıklara dışarıdan ayrı kapı bulunmasına rağmen türbe odasına dahil mekanlardır. Memluk türbelerini andıran Mahmut Şevket Paşa Türbesi ise baldaken tarzındadır. Taban alanları ile 186 m² arasında değişen türbelerden en büyük olanı çok mekânlı plan şemasıyla Hasan Hüsnü Paşa Türbesi'dir. İki adet türbe odası, türbedar odası,

kütüphane ve sirkülasyonu sağlayan koridor bulunmaktadır. En küçük oturma alanına sahip olan Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi, türbe odası ve giriş holünden oluşan çift mekânlı plan şemasına sahiptir. Plan biçimi, dış ölçü ve iç ölçüleri bakımından birbirinden oldukça farklı olan türbelerden Hasan Hüsnü Paşa türbesi hariç tutulduğunda, padişah türbesi olan Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'nin diğer paşa türbelerinden nispeten daha büyük tasarlandığı görülmektedir (Tablo 12).

Tablo 12: Türbe Planları Karşılaştırma Tablosu

YIL	YAPI	PLAN ÇİZİMİ	PLAN TİPİ	TABAN ALAN(M ²)	BÖLÜM	DIŞ ÖLÇÜLER(M)	İÇ ÖLÇÜLER(M)
1901	Sadrazam Ahmet Cevad Paşa Türbesi		Çift Mekanlı	38	Türbe Odası	5,26 x 5,26	4,26 x 4,26
					Giriş Alanı	2 x 4,26	1,5 x 3,26
1901	Gazi Osman Paşa Türbesi		Tek Mekanlı	44	Türbe Odası	6,5 x 6,5	4,8 x 4,8
1904	Hasan Hüsnü Paşa Türbesi	—	Çok Mekanlı	186	—	12,6 X 16,65 15 X 10,5	—
1911	Sultan Reşad Türbesi		Tek Mekanlı	126	Türbe Odası	11,55 x 11,65	8,65 x 8,65 Sekizgen Kenar:3,6
1911	Mahmud Şevket Paşa Türbesi		Eyvanlı Açık Türbe	48	Türbe Alanı	8,0 x 5,75	6,25 x 3,5

4.2.2 Taşıyıcı Sistem

Mimar Kemaleddin'in incelenen türbe yapılarının doğrusal taşıyıcıları yığma duvarlardır. Hasan Hüsnü Paşa Türbesi'nin yapım malzemesi moloz taş ve tuğla

(Yavuz, 2009, s.169), diğer tüm türbelerin yapım malzemesi kesme küfeki taşıdır. Duvar kalınlıkları 0,5 m ile 1,5 m arasında değişmektedir. Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi'nin duvar kalınlığı 0,5 m iken dış ölçüleri Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi'ne yakın olan Gazi Osman Paşa Türbesi'nin duvar kalınlığı 0,73 m'dir. Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'nin duvar kalınlıkları zeminde 1,5 m'den üst noktalarda 1,2 m'ye düşmektedir. Bu durum Osmanlı türbelerinde sık rastlanan yapısal bir özellik değildir. Türbelerde bulunan bir diğer taşıyıcı eleman ise sütunlardır. Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi, Gazi Osman Paşa Türbesi ve Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'nde taç kapı kemerini taşıyan mermer sütunların çapları 0,25 m ile 0,45 m aralığındadır. Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi'nde kapıdakilerin haricinde giriş ile türbe odasının geçişinde iki adet 0,4 m çapında iki adet mermer sütun, türbe odasında ise taşıyıcı duvarlara bitişik sekiz adet 0,5 m çapında sekizgen sütunlar bulunmaktadır. Mahmut Şevket Paşa Türbesi'nde kemerleri taşıyan iki adet daire kesitli 0,82 m çapında mermer sütun ve iki adet 0,96 m eninde kare kesitli küfeki taşından ayak bulunmaktadır. Bahsi geçen tüm mermer sütunlar bir kaide üzerine oturmuştur ve mukarnas başlıklıdır.

Hasan Hüsnü Paşa türbesine ait çizili yahut yazılı bir belge bulunmamaktadır. Yapı özel bir vakfın kullanımındadır ve giriş izni alınamamıştır. Bu sebeple yapıya ait bazı özellikler tespit edilememiştir (Tablo 13).

Tablo 13: Türbe Taşıyıcı Sistem Karşılaştırma Tablosu

YIL	YAPI	TAŞIYICI		KALINLIK (M)	FORM	MALZEME	BEZEME
		DUVAR	SÜTUN-PAYE				
1901	Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi	X		0,5	—	Küfeki	—
			X	0,5	Sekizgen	Küfeki	Mukarnas
			X	0,4	Daire	Mermer	Mukarnas
			X	0,25	Daire	Mermer	Mukarnas
1901	Gazi Osman Paşa Türbesi	X		0,73	—	Küfeki	—
			X	0,25	Daire	Mermer	Mukarnas
1904	Hasan Hüsnü Paşa Türbesi	Tespit Edilemedi				Moloz Taş-Tuğla	—
1911	Sultan V. Reşad Türbesi	X		1,50-1,20	—	Küfeki	—
			X	0,45	Daire	Mermer	Mukarnas
1911	Mahmud Şevket Paşa Türbesi	X		0,5	—	Küfeki	—
			X	0,96	Kare	Küfeki	—
			X	0,82	Daire	Mermer	Mukarnas

4.2.3 Örtü Sistemi

Mimar Kemaleddin bütün türbe tasarımlarında üst örtü olarak kubbe tercih etmiştir. Bu kubbeler klasik Osmanlı döneminde uygulanmış yarım küre formundaki kubbelerden biçim olarak farklılaşmıştır. Soğan kubbeyi andıran, balonumsu daha yüksek kubbeler Asya ve Avrupa mimarlığından izler taşımaktadır. Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi ve Gazi Osman Paşa Türbesi’nde kubbeye geçiş elemanı tromp iken, Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi ve Mahmut Şevket Paşa Türbesi’nde pandantifler kullanılmıştır. Yükseklikleri 2,75 m ile 6,2 m, genişlikleri 4,06 m ile 10,5 m arasında değişen kubbelerden en büyüğü Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi’ne aittir. Hasan Hüsnü Paşa Türbesi’nde üst örtü diğer türbelerden farklı olarak iki adet kubbeden ve kırma çatıdan meydana gelir. Mahmut Şevket Paşa Türbesi’nde ise kare plandan kubbeye üçgen pahlarla kademeler yaparak geçilmiştir. Bu tarz geçişlere daha çok Arap mimarisinde rastlanmaktadır. Kubbe çift cidarlı olarak tercih edilmesi ile incelenen diğer kubbeler arasında en farklısıdır. Üst örtü kaplaması olarak yapıların hepsinde kurşun tercih edilmiştir. Hasan Hüsnü Paşa türbesinin mevcut durumunda kurşun sökülmüş yerine çimento esaslı sıva yapılmıştır. Statik açıdan gereksinim olmamasına rağmen Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi ve Gazi Osman Paşa Türbesi’nde ağırlık kulelerine yer verilmiştir. Yapılarda kubbe içleri çoğunlukla sade tutulmuş, sıvanmıştır. Gazi Osman Paşa Türbesi’nde kasnakta kalem işi yazı kuşağı bulunmaktadır. Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi ise kalem işi bezemelerin yoğun olduğu tek türbedir (Tablo 14).

Tablo 14: Türbe Üst Örtüsü Karşılaştırma Tablosu

YIL	YAPI	ÜST ÖRTÜ	YÜKSEKLİK(M)	GENİŞLİK(M)	GEÇİŞ ÖĞESİ	BEZEME	KAPLAMA
1901	Sadrazam Ahmet Cevad Paşa Türbesi	Kubbe	2,75 (Dıştan) 2,45 (İçten)	4,06 (Dıştan) 3,26(İçten)	Tromp	Tespit edilemedi.	Kurşun
1901	Gazi Osman Paşa Türbesi	Kubbe	4,2(Dıştan) 3,9 (İçten)	4,75(İçten)	Tromp	Kalemişi (Kasnak)	Kurşun
1904	Hasan Hüsnü Paşa Türbesi	Kubbe-Tek Yöne Eğimli Çatı	Tespit Edilemedi				Çimento Esaslı Sıva
1911	Sultan V. Reşad Türbesi	Kubbe	6,2(Dıştan) 5,9(İçten)	10,5(Dıştan) 8,65(İçten)	Pendantif	Kalemişi	Kurşun
1911	Mahmut Şevket Paşa Türbesi	Kubbe (Çift Cidarlı)	3,15 (Dıştan) 1,8 (İçten)	5,35(Dıştan) 3,6(İçten)	Pendantif	–	Kurşun

4.2.4 Pencere ve Kapılar

Mimar Kemaleddin'in tasarım ilkelerinin bir sonucu olarak türbelerindeki pencere ve kapılar, ölçüleri değişse de çoğunlukla biçimsel olarak benzerlik göstermektedir. Yapıların pencere açıklıklarında Hasan Hüsnü Paşa Türbesi hariç sivri kemer formu tercih edilmiştir. Mimarın ilk mimarlık yıllarında tasarladığı bu yapıda ön cephedeki pencere ve kapıda tek merkezli yarım daire kemerler görülmektedir.

Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi'nin pencere boyutları 0,75x2,1 m, 0,75x2,75 m, Gazi Osman Paşa Türbesi'nin ise 0,5x2,36 m ebatlarındadır. Pencereler, oranları bağlamında değerlendirildiğinde dar ve yüksek yapıları, sivri kemerleriyle Gotik mimari oranlarından etkilenmiştir. Benzer şekilde Gazi Osman Paşa Türbesi'ndeki ortası sütunlu ikiz kemerli tek pencere düzenine Osmanlı dönemi eserlerinde sık rastlanmamaktadır. Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'nde ise daha klasik döneme yakın oranlar tercih edilmiştir. Cephede alt kotlarda 1,2x2,75 m ölçülerinde tek pencere, üzerinde ise iki adet 0,7x1,3 m ölçülerinde sivri kemerli pencere düzeni bulunmaktadır. Bu özelliği bakımından Osmanlı türbelerinden ayrılmaktadır. Yapıda kat adedi arttıkça pencere sayılarının da artması Mimar Kemaleddin'in dini yapıları dışındaki yapılarında da rastlanan bir özelliktir. Mahmut Şevket Paşa Türbesi'nde eyvan duvarlarında bulunan mazgal tarzı pencerelerin boyutları 0,5x1,8 m olup yine sivri kemer tercih edilmiştir. Yapıların pencere doğramaları çoğunlukla ahşap olup yapı bittikten sonra eklendiği bilinen Gazi Osman Paşa Türbesi'nde demir doğramadır. Hasan Hüsnü Paşa Türbesi'nde motifli demir parmaklık tercih edilirken diğer türbelerin hepsinde lokmalık parmaklık kullanılmıştır. Sadece Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'nin üst pencerelerinde alçı içlik ve dışlık mevcuttur. Dışlık fil gözü motiflidir, içlikte ise vitray kullanılmıştır (Şekil 4.13).

Türbe girişleri taç kapı niteliğinde düzenlenen Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi, Gazi Osman Paşa Türbesi ve Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'nde sivri kemer içerisinde basık kemerli kapılar tercih edilmiştir. Boyutları birbirine çok yakın olan bu kapıların hepsi iki kanatlı ahşap doğramalıdır. Sadece Ahmed Cevad Paşa Türbesi'nde kapı kanadının üst bölümünde cam tercih edilmiştir. Hasan Hüsnü Paşa Türbesi'nde bu yapılardan farklı olarak yarım daire kemerli demir doğramalı bir kapı tercih edilmiştir. Bu kapı 1,58x4,1 m ölçülerinde olup nispetçe diğer türbelerin

kapılarından çok daha yüksektir. Tüm türbe yapılarının eşik malzemesi mermer tercih edilmiştir (Tablo 15-16).

Tablo 15: Türbe Kapıları Karşılaştırma Tablosu

YIL	YAPI	KAPI	FORM	UZUNLUK (M)	GENİŞLİK (M)	DOĞRAMA	KANAT	EŞİK
1901	Sadrazam Ahmet Cevad Paşa Türbesi		Basık Kemer	2,15	1,05	Ahşap	Ahşap-Cam	Mermer
1901	Gazi Osman Paşa Türbesi		Basık Kemer	2,3	1,4	Ahşap	Ahşap	Mermer
1904	Hasan Hüsnü Paşa Türbesi		Y.Daire Kemer	4,1	1,58	Demir	Demir-Cam	Mermer
1911	Sultan V. Reşad Türbesi		Basık Kemer	2,75	1,5	Ahşap	Ahşap	Mermer

Tablo 16: Türbe Pencereleeri Karşılaştırma Tablosu

YIL	YAPI	PENCERE		FORM	UZUNLUK (M)	GENİŞLİK (M)	MALZEME	PENCERE ELEMANLARI		
								İÇLİK	DIŞLIK	PARMAKLİK
1901	Sadrazam Ahmet Cevad Paşa Türbesi		P1	Sivri Kemer	2,1	0,75	Ahşap	–	–	Lokma Parmaklık
			P2	Sivri Kemer	2,75	0,75	Ahşap	–	–	Lokma Parmaklık
			P3	Sivri Kemer	1,55	0,65	Ahşap	–	–	Lokma Parmaklık
1901	Gazi Osman Paşa Türbesi		P1	Sivri Kemer	2,36	0,5	Demir	–	–	–
1904	Hasan Hüsnü Paşa Türbesi		P1	Y.Daire Kemer	3,25	1,58	Ahşap	–	–	Demir Parmaklık
1911	Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi		P1	Sivri Kemer	2,75	1,2	Ahşap	–	–	Lokma Parmaklık
			P2	Sivri Kemer	1,3	0,7	Alçı	Vitray	Fil Gözü Motif	–
1911	Mahmud Şevket Paşa Türbesi		P1	Sivri Kemer	1,8	0,5	Açıklık	–	–	–

4.2.5 Bezeme Özellikleri

Mimar Kemaleddin'in türbe yapılarında birbirine benzer bezeme öğeleri kullanılmış, özellikle giriş cepheleri vurgulanmıştır. Bu bağlamda beden duvarını aşan taç kapı düzenleri ile Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi ve Gazi Osman Paşa Türbesi Osmanlı dönemi türbe yapılarında benzeri görülmemesi açısından önemlidir. Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi, Gazi Osman Paşa Türbesi ve Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'nde pencere ve taç kapı düzenlerinde akroterli, rumi motifli tepelikler bulunmaktadır (Ek A.9-Ek A.10-Ek A.12). Bu tepelikler mukarnaslı bir silme dizisi ile bağlanmıştır. Türbe yapılarının hepsinde profilli silmeleri görmek mümkündür. Sadece Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi ve Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'nde beden duvarının sonunda mukarnaslı bir dizi silme üzerinde rumi motifli silme bulunmaktadır. Türbelerin çoğunda mermer sütunlara ve mukarnaslı sütun başlıklarına yer verilmiştir. Bu sütunlar taşıyıcı niteliğinden çok keskin hatları yumuşatmak için tercih edilmiştir. Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi ve Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'nde bulunan köşe sütunceleri de bu nedenle tercih edilmiştir. Gülçeler, Hasan Hüsnü Paşa Türbesi ve Gazi Osman Paşa Türbesi hariç tüm yapılarda bulunmaktadır. Mahmut Şevket Paşa Türbesi gülce çeşidi ve sayısı bakımından en zengin türbedir. (Ek A.13) Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'nde gülçelere ek olarak kabara kullanılmıştır. Mimarın dini yapıları içerisinde kabara kullanılan tek yapıdır. Hasan Hüsnü Paşa Türbesi ise tamamen mermer kaplı cephesiyle, kapı yanlarındaki plasterleri ve korent başlıklarıyla, sahte kilit taşı uygulamalarıyla bezeme türleri bakımından diğer yapılardan ayrılmaktadır (Ek A.11) (Tablo 17).

Tablo 17: Türbe Bezemeleri Karşılaştırma Tablosu

YIL	YAPI	TEPELİK	SİLMELER		SÜTUN SÜTUN BAŞLIKLARI	KÖŞE SÜTUNCELERİ		BEZEMELER		
			PROFİLLİ	MOTİFLİ MUKARNASLI		PAHLI KÖŞE	SÜTUNCE	KABARA	GÜLÇE	ÇİNİ
1901	Sadrazam Ahmet Cevad Paşa Türbesi	x	x	x	x		x		x	
1901	Gazi Osman Paşa Türbesi	x	x	x	x					
1904	Hasan Hüsnü Paşa Türbesi		x							
1911	Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi	x	x	x	x		x	x	x	
1911	Mahmud Şevket Paşa Türbesi		x		x				x	

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KORUMA SORUNLARI VE ÖNERİLER

Mimar Kemaleddin'in tez kapsamında incelenen on iki adet inşa edilmiş cami ve türbe yapısı genel anlamda strüktürel olarak iyi durumdadır. Yedi adet camiden Bebek Humayun-u Abad Camii'nin restorasyon uygulaması yeni tamamlanmış, Bandırma Haydar Çavuş Camii ise restorasyon sürecindedir. Yenikapı Mevlihane Mescidi'nin restorasyon uygulaması 2011 yılında tamamlanmış olup diğer camiler yakın zamanda restore edilmemiştir.

Beş adet türbeden Ahmet Cevdet Paşa Türbesi'nin restorasyon uygulaması devam etmektedir. Gazi Osman Paşa Türbesi 2013 yılında restore edilmiştir. Müzeler Genel Müdürlüğü'nden alınan bilgiye göre Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'nde 2023 yılında restorasyon çalışmalarının başlaması planlanmaktadır.

Bu bölümde Mimar Kemaleddin'in cami ve türbelerinde görülen koruma sorunları ve önerileri çeşitli başlıklar altında incelenmiştir.

5.1 MUHDES NİTELİKSİZ EKLER

Genel olarak cami kullanıcıları tarafından, zamanla kalabalıklaşan nüfusa hizmet edebilmek adına camilerin son cemaat mahalleri çeşitli malzemelerden oluşan doğramalar ile kapatılmış ve önüne rüzgarlık eklenmiştir. Kamer Hatun Camii, Yeşilköy Mecidiye Camii, Bostancı Kuloğlu Camii, Amine Hatun Camii'nde son cemaat yeri önüne niteliksiz yapılar yapılmıştır.

Kamer Hatun Camii son cemaat yeri önüne camlı, demir doğramalı üzeri sandviç panel kaplı bir rüzgarlık eklenmiştir. Yeşilköy Mecidiye Cami son cemaat mahali önüne ise alüminyum doğramalı ve üzeri shingle kaplı bir rüzgarlık yapılmıştır. Amine Hatun Camii son cemaat mahalli önüne ahşap görünümlü PVC doğramalı ve shingle kaplı bir rüzgarlık eklenmiştir. Bostancı Kuloğlu Camii son cemaat mahalli önüne son cemaat mahallini tamamen kapatacak şekilde betonarme strüktürlü, taş kaplamalı kubbeli üst örtüye sahip yeni bir ilave yapı eklenmiştir. Bu ilave yapının

önüne PVC doğramalı kapıları olan betonarme strüktürlü taş kaplı bir rüzgarlık da eklenmiştir.

Adı geçen camilerdeki bu niteliksiz rüzgarlık bölümleri ve özellikle Bostancı Kuloğlu Camii önüne inşa edilen betonarme strüktürlü ilave yapı özgün bölümlere zarar vermeden hassas bir şekilde kaldırılmalıdır. İhtiyaç duyulan mekanlar cami daha iyi ve saygılı bir ilişki kuracak şekilde yapılmalıdır.

Venedik Tüzüğü 13. Maddesi'nde 'Eklemelere ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağlantısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir.' denilmiştir. İhtiyaç duyulabilecek eklerde çağdaş koruma ilkelerine riayet edilmelidir.

5.2 TESİSAT SORUNLARI

Tüm cami ve türbelerde elektrik, mekanik, doğalgaz tesisatı boruları ve kabloları, iklimlendirme sistemleri, alarm ve kamera sistemleri gibi donanımlar bulunmaktadır. Bu donanımlar estetik açıdan uygunsuz bir şekilde yerleştirilmiştir.

Elektrik panoları duvar yüzeylerine veya nişlere tespit edilmişlerdir. Elektrik priz ve anahtarları taş veya tuğla duvarlar oyularak içlerine yerleştirilmişlerdir. Güvenlik amaçlı alarm ve kamera sistemleri direkt olarak cephelerde bulunan taş veya tuğla yüzeylere tespit edilmişlerdir. Klima üniteleri ve doğalgaz tesisat boruları yapı beden duvarları delinerek yapı dışına çıkartılmış ancak görünür haldedir. Ayrıca duvarlara ve zemine tespit edilen radyatör vb. ısıtma elemanları bulunmaktadır.

Tüm bu ekler, her ne kadar yapıda konforu sağlamaya yönelik olsa da, yapının estetik görünüşünü, özgün eleman ve malzemelerini zedelemektedir. Tarihi eser niteliğindeki binalarda bu tarz müdahaleler yapılırken iyi bir planlama yapılmalı ve tesisat yerleşim projeleri koruma kurulunca onaylandıktan sonra uygulanmalıdır ve yapının estetik görünüşü ile özgünlüğüne zarar vermeden uygulamalar gerçekleştirilmelidir.

5.3 BİLİNÇSİZ KULLANIM VE MÜDAHALELER

Bilinçsiz kullanım ve müdahaleler genel olarak kullanıcıları tarafından oluşturulmaktadır. Özellikle camilerin son cemaat mahalli zamanla kalabalıklaşan

nüfusa hizmet edebilmek adına revak açıklıklarının PVC, demir veya ahşap doğramalarla kapalı mekana dönüştürülmesi söz konusudur. Bu uygulamalarla birlikte mekanlara uygun olmayan mobilyalar, aydınlatma elemanları, döşeme kaplamaları yerleştirilmiştir. Ayrıca bu mekanlarda hava sirkülasyonu da olmadığı için genellikle çok miktarda rutubet gözlenmektedir. Öncelikle son cemaat mahalli revaklarını kapatan nitelsiz doğramalardan temizlenmesi, aslında uygun olarak açık bırakılarak kullanılması esas tutulmalıdır. Eğer kapatma için güçlü gerekçe ve ihtiyaç varsa çağdaş malzemelerle özgün yapıdan ayırt edilebilir ve yapıya zarar vermemesi gerekmektedir.

Kamer Hatun Camii güney cephesi demir parmaklıklar ile kapatılmıştır. Cephe görünümüne zarar veren bu parmaklıklar kaldırılmalıdır. Kapatılan alandaki ayakkabılık, halı ve bölücü paravan herhangi bir estetik kaygı gözetilmeksizin yerleştirilmiştir. Tasarım, boyut ve renkleri yapı ile uyumsuzdur. Bunlar yerine yapının tarihi eser özelliği göz önüne alınarak daha çağdaş ve sade tasarımlar gereklidir.

Yeşilköy Mecidiye Camii harimi doğu ve batı cephelerinde bulunan pencere nişlerinde ahşap kitaplıklar bulunmaktadır. İç mekanın özgün görsel bütünlüğünü bozan ve ışık girişini engelleyen bu kitaplıklar pencere nişlerinden kaldırılmalıdır. Müezzin mahfilini belirtmek için zemine korkuluklar monte edilmiştir. Bu korkuluklar kaldırılmalıdır. Amine Hatun Camii'nin hariminde duvarlarda özgün olmayan ahşap kaplamalar bulunmaktadır. Bu ahşap kaplama kaldırılarak duvar özgün durumuna döndürülmelidir.

Cami ve türbelerin bazılarında aplik ve avizeler bazılarında ise floresan ve led armatür kullanılmaktadır. Tarihi camilere klasik benzeri avizeler ve aplikler koyulması yerine, içerideki ideal ışığı sağlayan yalın aydınlatma elemanları kullanılması daha uygundur.

Cami ve türbe yapılarında döşeme malzemesinin değiştirildiği ve üzerinin kaplandığı görülmektedir. Özgün olmayan döşemelerde özgün döşemeye dönülmesi, halı kaplanacak döşemelerde ise yapıya uygun renk ve desenlerde, yapının önüne geçmeyecek tasarımlar kullanılması uygun olacaktır.

Hasan Hüsnü Paşa türbesinde dış cephede bulunan mermer levhaların üzerine grafiti uygulanmıştır. Ayrıca bu yapıda kapı girişine daha önce bilgilendirme amaçlı levhaların tespit edilmesiyle oluştuğu tahmin edilen silikon lekeleri bulunmaktadır. Mermer levhalara mikro kumlama veya AB57 çözeltisiyle temizleme yapılabilir.

5.4 NİTELİKSİZ ONARIMLAR

Yeşilköy Mecidiye Camii, Bostancı Kuloğlu Camii, Kamer Hatun Camii, Amine Hatun Camii'nde genellikle kadınlar mahfili ahşap taşıyıcılarında ve bazı muhtelif yerlerde bulunan ahşap malzemelerin yüzeyinde yağlı boya uygulaması görülmektedir. Ahşap üzerindeki yağlı boya ahşabın doğallığını kaybetmesine ve zamanla çürümesine neden olmaktadır. Isı tabancası yardımıyla yağlı boya tabakası alınıp yerine su bazlı nefes alabilen boya uygulamaları yapılabilir. Amine Hatun Camii, Kamer Hatun Camii ve Ahmed Cevad Paşa Türbesi'nin cephelerinde çimento esaslı sıva malzemesi ile onarımlar yapılmıştır. Çimento esaslı sıvalar raspa yapıp yerine göre çürütme yapıp hidrolik kireç esaslı sıva malzemesi ile onarılabilir. Bostancı Kuloğlu Camii, Kamer Hatun Camii'nde cephe yağmur iniş borularının özgün halinde çinko olduğu fakat sonradan PVC esaslı borularla eklemeler yapıldığı görülmektedir. Bu PVC borular hem görsel hem işlevsel olarak tarihi yapılara uygun değildir. Tüm yağmur derelerinin ve yağmur iniş borularının çinko malzemeden yapılması önerilmektedir.

5.5 MALZEME BOZULMALARI

Kesme taş ile yapılmış ve mermer kullanılmış tüm cami ve türbe cephelerinde siyah kabuk oluşumu görülmektedir. Siyah kabuk katmanı mikro kumlama veya küçük el aletleri yardımıyla temizlenmelidir. Kamer Hatun Camii'nde görülen bezemeli taşlarda görülen parça kaybı ve çinilerin kayıpları durumlarında özgün malzeme ve yapım tekniği kullanılarak özgün doku ve renklerde bütünlemeler yapılmalıdır. Kamer Hatun Camii kuzey cephesinde ahşap saçakta parça kopmaları ve çürümeler bulunmaktadır. Tüm saçığın durumu kontrol edilip çürüyen ahşap parçaların aynı tür ahşap ile değiştirilmesi gerekmektedir. Bebek Camii son cemaat mahali kumtaşı kaidelerde erozyon gözlenmektedir.

Mahmut Şevket Paşa Türbesi'nde paye ve sütunları birbirine bağlayan demir gergilerde korozyon bulunmaktadır. Korozyona uğramış bu gergiler temas ettikleri taşa zarar vermiş ve hasara sebep olmuştur. Korozyona uğramış gergilerin mekanik yöntemle temizlenmesi ve antipas sürülerek tekrar korozyona uğraması engellenmelidir. Ayrıca bronz bileziklerde korozyon ile birlikte yeşil patina oluşmuş yağmur suyu ile birlikte taş yüzeyler yeşil renge boyanmıştır. Korozyona uğrayan tunç malzemeler üzerine koyucu cila sürülüp korozyon oluşması engellenmelidir (Ahunbay, 2019, s.120).

5.6 TAŞIYICI SİSTEM SORUNLARI

Tüm cami ve türbeler taşıyıcı sistem olarak iyi durumdadır. Genel anlamda yapı dengesini bozacak hasarlar bulunmamaktadır. Bununla birlikte Amine Hatun Camii, Kamer Hatun Cami, Bostancı Kuloğlu Camii, Yeşilköy Mecidiye Camii'nde iç mekanda sıva çatlakları, dış mekanda ise kılcal çatlaklar gözlenmektedir. İç mekanda hasarlı sıvalar raspa edilip tekrar sıvanmalıdır.

5.6.7 RUTUBET VE NEM SORUNLARI

Tüm cami ve türbelerde yapı zemininde yosunlanma ve bitkilenme görülmektedir. Bu durum cephedeki doğal taşlara zarar vermektedir. Yapı çevresi daha iyi drene edilerek bu sorunun önüne geçilebilir. Yapılardaki diğer bir ortak sorun ise iç mekandaki rutubet sorunudur. Kalem işi bezemelerin dökülmesine ve sıvada bozulmalara neden olan rutubetin önüne geçebilmek drenaj önlemlerine ek olarak iyi havalandırma yapılması gerekmektedir (Tablo 18).

Tablo 18: Camilerin Plan Özellikleri Karşılaştırma Tablosu

YIL-YAPI		1901	1901	1904	1909	1910	1911	1911	1911	1911	1913	1913	1913
KORUMA SORUNLARI		Sadrâzam Ahmet Cevad Paşa Türbesi	Gazi Osman Paşa Türbesi	Hasan Hüsnü Paşa Türbesi	Yeşilköy Mecidiye Camii	Kartaltepe Amine Hatun Camii	Kamer Hatun Camii	Yeni Kapı Mevlevihane Mescidi	Sultan V. Resad Türbesi	Mahmud Şevket Paşa Türbesi	Bebek Camii	Bostancı Kuloğlu Camii	Bandırma Haydar Çavuş Camii
YAPISAL BOZULMA	Plan Şemasında Bozulma	-	-	Restorasyon süreci devam etmektedir.	+	+	+	-	-	-	-	+	-
	Taşıyıcı Sistemde Bozulma	-	-		-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Mekan Kurgusunda Bozulma	-	-		+	-	-	-	-	-	-	-	-
	Döşeme	-	+		-	-	-	-	+	-	-	-	-
YAPI ELEMANLARINDA BOZULMA	Tavan	Restorasyon süreci devam etmektedir.	+	-	+	+	-	+	Tespit edilemedi.	+	-	+	Restorasyon süreci devam etmektedir.
	Düvar		-	+	+	+	+	+		+			
	Pencere		-	+	+	+	+	+		+			
	Kapı		-	+	+	+	+	+		+			
CEPHEDE MALZEME BOZULMALARI	Yüzey Kirliliği	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+
	Bitkilendirme-Yosunlanma	+	+	+	+	+	+	-	+	+	-	+	+
	Rutubet	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+
	Yüzey Kaybı	+	-	-	+	+	+	-	+	+	+	+	+
	Kılcal Çatlak	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+
	Klima Dış Ünitesi	-	-	-	+	+	+	-	-	-	+	+	-
CEPHEDE NİTELİKSİZ UYGULAMALAR	Tesisat Kablo Ve Boruları	-	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	-
	Pano-Tabela	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	+	-
	Hoparlör-Kamera	-	-	-	+	+	+	+	-	-	-	+	-
	Aydınlatma-Alarm	+	+	-	+	+	-	+	+	-	-	+	+
	Yağmur İniş Boruları	-	-	+	-	+	+	-	-	-	-	+	-
	Mühdes Ek	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	+	-

SONUÇ

Tez kapsamında Mimar Kemaleddin'in inşa edilmiş yedi adet cami beş adet türbe ve inşa edilememiş altı cami ve bir adet türbesi araştırılmıştır. İnşa edilen yapılar farklı bağlamlarda birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Araştırmalar ve karşılaştırmalar sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

- Camiler kare veya dikdörtgen planlıdır ve Yenikapı Mevlevihane Mescidi hariç tüm camiler son cemaat mahalline sahiptir. Yenikapı Mevlevihane Mescidi diğerlerinden farklı olarak sekizgen planlıdır. Yenikapı Mevlevihane Mescidi, külliye'nin bir parçası olduğu için oturma alanı diğerlerine göre küçüktür. Diğer camilerin taban alanları birbirlerine yakındır. Haydar Çavuş Camii, Kuloğlu Camii, Bebek Camii, Amine Hatun Camii ve Kamer Hatun Cami plan ve mekan çözümleri olarak benzerdir.

- Kamer Hatun Camii, Yenikapı Mevlevihane Mescidi yığma tuğla, Bandırma Haydar Çavuş Camii kaba yonu taş, diğer yapılar ise kesme taş olarak inşa edilmiştir.

- Bostancı Kuloğlu Camii, Kamer Hatun Camii, Bandırma Haydar Çavuş ve Yenikapı Mevlevihane Mescidi'nin cepheleri sıvalıdır. Diğer cami cepheleri kesme taş örgüdür.

- Camilerde genel olarak iki sıra pencere düzeni bulunmaktadır. Alt sıra pencereleri dikdörtgen, üst kat pencereleri sivri kemerlidir. Yeşilköy Mecidiye Camii'nin üst kat pencereleri at nalı kemerlidir. Kuloğlu Camii'nde ise diğer camilerden farklı olarak alçı revzenli yuvarlak pencereler bulunmaktadır. Alt sırada bulunan pencerelerin ölçüleri birbirine yakın fakat üst kat pencerelerin ölçüsü birbirinden oldukça farklıdır. Genel olarak taş söve kullanılmıştır.

-Kamer Hatun Camii ve Yeşilköy Mecidiye Camii kapıları dikdörtgen diğer camilerin kapıları ise basık kemerlidir. Tümü ahşaptır ve boyutları değişiklik göstermektedir.

- Kamer Hatun Camii'nin örtü sistemi kırma çatı diğer camilerin örtü sistemi kubbedir. Bebek Camii, Amine Hatun Camii ve Kuloğlu Camii'nin son cemaat mahalli kubbeli, Yeşilköy Mecidiye Camii'nin kırma çatılıdır. Kamer Hatun Camii'nin son cemaat mahalli ise tek üst örtü olan kırma çatı altında kalmaktadır. Tüm yapılardaki örtü sistemi kurşunla kaplanmıştır.

- Tüm camilerin taşıyıcı sistemi iyi durumdadır.

- Genellikle camilerde bilinçsiz kişiler tarafından kontrolsüzce eklenen ekler ve yapıdaki mekan kurgusunu bozan ek mekanlar camilerin özgünlüğüne zarar vermektedir.

- Cami cephelerinde doğal taş yüzeylerde siyah kabuk oluşumu, parça kayıpları, yosunlaşma ve niteliksiz onarımlar bulunmaktadır. Sıvalı cami cephelerinde kılcal sıva çatlakları gözlenmektedir.

- Cami iç mekanlarında nem kaynaklı sıva bozulmaları, niteliksiz ekler ve niteliksiz onarımlar bulunmaktadır.

- Türbeler camilerden farklı olarak belirli bir plan biçimine sahip değildir. Tek veya çift mekanlı olarak inşa edilmişlerdir. Yalnızca Hasan Hüsnü Paşa Türbesi çok mekanlı plana sahiptir. Kare, dikdörtgen ve çokgen planlı olarak tasarlanmışlardır. Hasan Hüsnü Paşa Türbesi kompleks olarak inşa edildiği için oturma alanı diğer yapılardan büyüktür. Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi'nin ise padişah türbesi olması nedeniyle paşa türbelerinden büyük olduğu gözlenmektedir.

- Türbelerin doğrusal taşıyıcıları yığma küfeki taşı ile yapılmış duvarlar, noktasal taşıyıcıları sekizgen veya daire kesitli taş ve mermer sütunlardır.

- Tüm türbelerin örtü sistemi kurşun kaplamalı kubbedir. Yalnızca Hasan Hüsnü Paşa Türbesi'nin örtü sistemi çimentolu harç ile sıvanmış kubbe ve tek yöne eğimli çatıdır.

- Pencere formu tüm türbelerde sivri kemerdur ve ölçüleri değişkenlik göstermektedir. Yalnızca Hasan Hüsnü Paşa Türbesi'nin pencereleri yarım daire kemerli olarak tasarlanmıştır ve mermerdir. Türbelerin pencere malzemesi genel olarak ahşaptır. Alçı ve demir malzeme de kullanılmıştır.

-Kapılar basık kemerlidir, ahşaptan yapılmıştır ve ölçüleri değişkenlik göstermektedir.

- Türbelerin taşıyıcı sistemi genel olarak iyi durumdadır.

- Tüm türbelerde bilinçsiz onarım, cepheye müdahale ve yapının ziyarete kapatılarak kullanılamaması gibi koruma sorunları bulunmaktadır.

- Cepheelerde doğal taş yüzeylerde siyah kabuk oluşumu ve yosunlaşma gözlenmiştir ve taş yüzeylere muhdes ekler tespit edilmiştir.

- Mahmut Şevket Paşa ve Hasan Hüsnü Paşa türbelerinde bakır(bronz/tunç) alaşımlı elemanlarda korozyon oluşumu görülmektedir.

- Türbe iç mekanlarında sıva ve malzeme bozulmaları ayrıca niteliksiz onarımlar gözlenmektedir.

- Cami ve türbe yapıları genel olarak bezemeli olarak tasarlanmışlardır. Silmeler, tepelikler, sütun başlıkları, sütunçeler, kabaralar, gülçeler ve çini panolar bezeme unsuru olarak kullanılmışlardır.

- Mimar Kemaleddin genel olarak döneminde ortaya çıkan çelik ve betonarme gibi karakteristik inşaat teknolojilerini yapılarında kullanmıştır. Fakat cami ve türbelerinde sadece Yeşilköy Mecidiye Camii son cemaat mahallinin üst örtüsü betonarmedir. Ayrıca Aydın'da yapılması planlanan Aydın Milli Bankası ve Camii projesinin üst örtüsü uzay çelik kafes olarak tasarlanmış fakat gerçekleştirilememiştir. Diğer tüm cami ve türbeleri kagir olarak inşa edilmiştir ve koruma sorunları bağlamında kagir olarak inşa edilen yapılardaki koruma sorunları gözlenmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Z.** (2019). Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri. YEM Yayın. İstanbul
- Ali, M.** (1927) Merhum Mimar Kemalettin'in Tercüme-i Hal'ine Dair, İkdam Gazetesi s.3
- Anonim.** (1927). 'Kemaleddin Bey'in Cenazesi İstanbul'a Getirildi', Cumhuriyet Gazetesi s.1
- Anonim.** (1927). Mimar Kemaleddin Merhumun Tercüme-i Hali. Hakimiyet-i Milliye Gazetesi s.3
- Anonim.** (1908). Osmanlı Mimar ve Mühendisler Cemiyeti. Tanin Gazetesi s.4
- Arlı, H.** (1994). Bostancı Camii, İstanbul Ansiklopedisi c.2 s.304. Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Arseven, C. E.** (1970). Türk Sanatı. Cem Yayınevi. İstanbul
- Aslanapa, O.** (1986). Osmanlı Devri Mimarisi. İstanbul
- Aydın İl Yıllığı.** (1973). İzmir
- Ayvansarayi, H.** (H.1281, M.1864). Hadikat- l Cevami c.2 s.8. Matbaa-i Amire. İstanbul
- Ayverdi, E. H.** (1985). Makaleler. İstanbul
- Ayyıldız, H. R.** (1960). Bakırköy, İstanbul Ansiklopedisi c.4 s.1892-1897
- Batur, A.** (2015). Selamlık Bölümünün I.Ulusal Mimarlık Akımı Kapsamında Değerlendirilmesi, Meşk-i İstanbul Yenikapı Mevlevihanesi Restorasyonu. Müessese İletişim Yayıncılık. İstanbul
- Batur, A.** (2009). Mimar Kemaleddin Proje Kataloğu. TMMOB – Vakıflar Genel M d rl ğu. Ankara
- Bulut, M.** (2013).  l m n n 100. Yılında Mahmut Şevket Paşa'nın Türbesi

- Çal, H.** (Belirsiz). Gazi Osman Paşa Türbesi. Çekül Vakfı Kütüphane Kataloğu. İstanbul
- Çetintaş, S.** (1944). Mimar Kemalettin Mesleği ve Sanat Ülküsü. Güzel Sanatlar Dergisi, sayı 5, s.160-161
- Erşan, H. G.** (1998). Mimar Kemaleddin'in Dini Eserleri / Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul
- Ekim, Z. E.** (2018). Eski Fotoğraflarıyla ve Belgelerle Haydar Çavuş Cami Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu Tam Metin Bildiriler Kitabı 1: Tarih, Arkeoloji, Göç Hareketleri, Önemli Şahsiyetler, Kültür ve Folklor, Edebiyat ve Eğitim. Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Yayınları. Balıkesir
- Germiyanoglu, C.** (1960). Bebek, İstanbul Ansiklopedisi c.5 s.2326-2329
- Goodwin, G.** (1977). A History of Ottoman Architecture. Thames and Dudson. London
- Göktürk, H.** (1963). Bostancı, İstanbul Ansiklopedisi c.4 s.2996
- Gövsal, İ. A.** (1964). Türk Meşhurlar Ansiklopedisi. İstanbul
- Gövsal, İ. A.** (1949) Resimli Yeni Lügat ve Ansiklopedi. İskit Yayınevi. İstanbul
- Gülser, Z. A.** (2000). Kamer Hatun Camii ve Çevresi Koruma ve Değerlendirme Önerisi. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi. İstanbul
- Haskan, M. N.** (1996). Eyüp Sultan Tarihi. İstanbul
- İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi** (1952). Milli Aydın Bankası c.7 s.263
- Karal, E. Z.** (1942). İslam Ansiklopedisi c.2 s.55-56
- Kemal, (İnal), M.** (1940). Osmanlı Devleti'nde Son Sadrazamlar c.3. Maarif Yayınevi. İstanbul
- Kemalettin, A.** (1912). Harem-i Şerif ve Sahretullah-ül Müşerrefe. Genç Mühendis Dergisi c.4 s.51,52 Nisan-Mayıs 1328
- Koçu, R. E.** (1958). Abide-i Hürriyet, İstanbul Ansiklopedisi c.3. İstanbul
- Kurmuş, O.** (1975). Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi. Bilim Yayınları. İstanbul

- Semavi, L.** (2006). Osmanlı Sarayının Son Günleri. Hürriyet Yayınları
- Mesih, M.** (1927). Mimar Kemaleddin Merhumun Tercüme-i Hali. Milli Mecmua Gazetesi c.4 s. 91 s.1475-1476
- Noyan, B. S.** (1980). İstanbul'da Bulunan Askeri Anıtlar, Hayat Tarih Gazetesi, sy.6. İstanbul
- Olgun, N.** (2015). Restorasyon Süreci, Meşk-i İstanbul Yenikapı Mevlevihanesi Restorasyonu. Müessese İletişim Yayıncılık. İstanbul
- Oransay, G.** (1969). Osmanlı Devleti'nde Kim Kimdi? Ankara
- Öz, T.** (1962). İstanbul Camileri. Ankara
- Parmaksızoğlu, İ.** (1977). Osman Nuri Paşa, Türk Ansiklopedisi c.26. Ankara
- Silier, O.** (1975). 1920'lerde Türkiye'de Milli Bankacılığın Genel Görünümü. Türkiye İktisat Tarihi Semineri 8-10 Haziran 1973. Ankara
- Sözen, M.** (1975). Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan. İş Bankası Yayınları. İstanbul
- Tanman, M. B.** (1994). Hasan Hüsnü Paşa Tekkesi, Kütüphanesi ve Türbesi, İstanbul Ansiklopedisi c.3 s.563-564. İstanbul
- Tanman, M. B.** (2015). Mevlevihanenin Tarihçesi, Meşk-i İstanbul Yenikapı Mevlevihanesi Restorasyonu. Müessese İletişim Yayıncılık. İstanbul
- Tuluk, Ö. İ.** (2006). Osmanlı Camilerinde Mekân Kurgusu Açısından Kare Tabanlı Baldaken Varyasyonları (15.-17. yy.), Gazi Ü. Mim. ve Müh. Fak. Dergisi Cilt 21, No 2, s. 275. Ankara
- Ünsal, B.** (1982). İstanbul Türbeleri Üzerinde Stil Araştırması, Varlık Dergisi, sy.16. İstanbul
- Yalçın, H. C.** (1971). Başyazı, Tanin Gazetesi s.1. 29 Teşrinevvel 1326
- Yavuz, M.** (2004). Mimar Jasmund Hakkında Bilmediklerimiz, Sanat Tarihi Dergisi c.13 s.1. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İzmir
- Yavuz, Y.** (1994). Mahmut Şevket Paşa Türbesi, İstanbul Ansiklopedisi c.3. İstanbul

Yavuz, Y. (2009). İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemalettin 1870-1927.

TMMOB-Vakıflar Genel Müdürlüğü. Ankara

İNTERNET KAYNAKLARI

Url-1: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>

Url-2: https://www.old-istanbul.com/post_view.php?post_id=414&district_id=2

Url-3: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>

Url-4: <http://www.eskiistanbul.net/tag/bostanc%C4%B1-camii/>

Url-5: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>

Url-6: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>

Url-7: <http://www.ottomaninscriptions.com>

Url-8: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>

Url-9: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>

Url-10: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/102305>

Url-11: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>

Url-12: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>

Url-13: <https://earth.google.com/web>

Url-14: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/balikesir/gezilecekyer/zagnos-pasa-camisi-pasa-camisi-ve-kulliyesi>

Url-15: https://kulturenvanteri.com/yer/milli-aydin-bankasi-binasi/20210209_152613/

Url-16: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>

Url-17: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/205733>

Url-18: <http://www.kardesinsaat.com.tr/sadrazma-ahmed-cevat-pasa.php>, erişimtarihi 01.01.2022.

Url-19: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>

Url-20: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>

Url-21: <https://kulturenvanteri.com/yer/hasan-husnu-pasa-turbesi/>

Url-22: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>

Url-23: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>

EKLER

EK. A: Fotoğraf Albümü

Ek A.1: Yeşilköy Mecidiye Camii

Ek A.2: Bostancı Kuloğlu Camii

Ek A.3: Bebek Hümayûn-u Âbad Cami

Ek A.4: Kartaltepe Amine Hatun Camii

Ek A.5: Kamer Hatun Camii

Ek A.6: Yenikapı Mevlevihane Mescidi

Ek A.7: Yenikapı Mevlevihane Mescidi (2005-Gürsoy Grup Arşivi)

Ek A.8: Bandırma Haydar Çavuş Camii

Ek A.9: Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi

Ek A.10: Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi

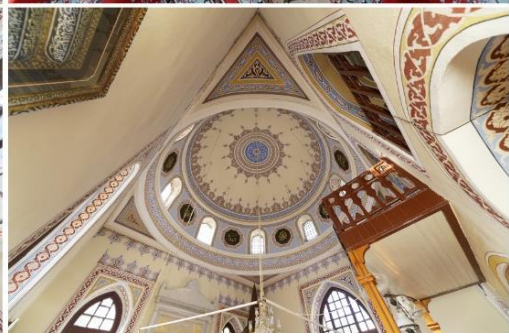
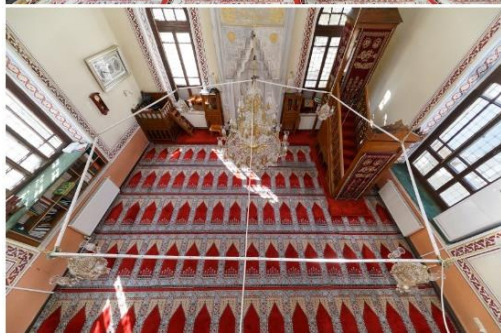
Ek A.11: Hasan Hüsnü Paşa Türbesi

Ek A.12: Gazi Osman Paşa Türbesi

Ek A.13: Mahmut Şevket Paşa Türbesi

Ek A.1: Yeşilköy Mecidiye Camii

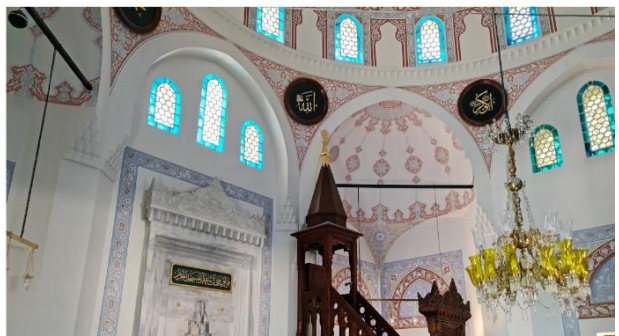
Ek A.2: Bostancı Kuloğlu Camii

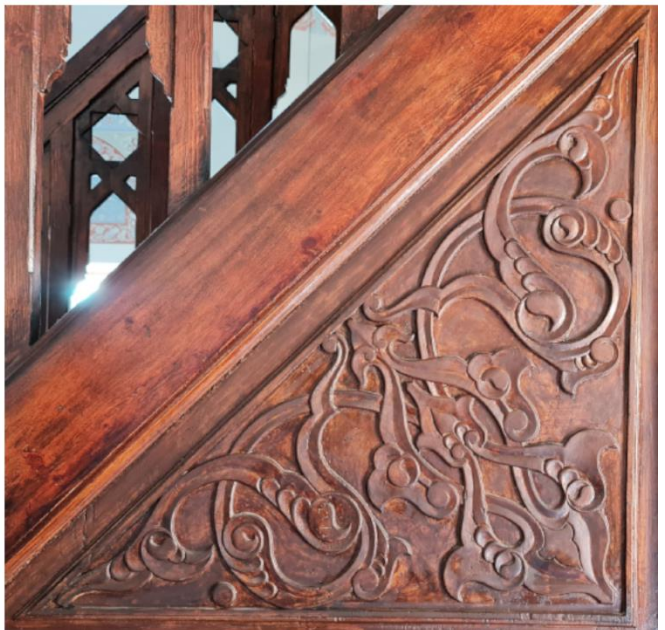

Ek A.3: Bebek Hümâyûn-u Âbad Cami

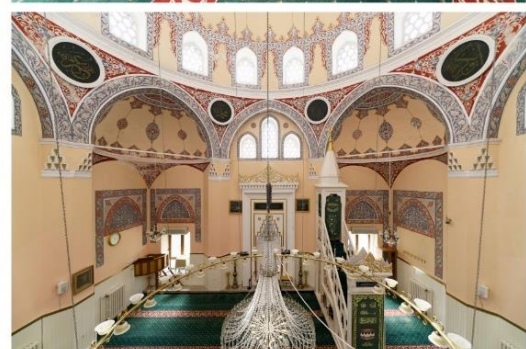
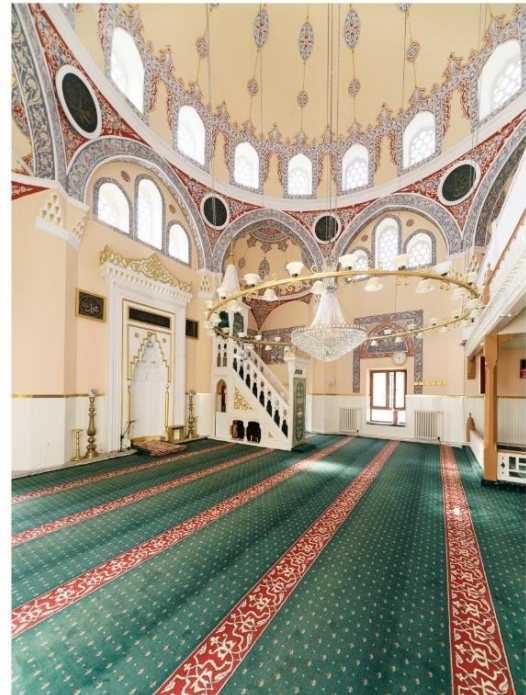

Ek A.4: Kartaltepe Amine Hatun Camii

Ek A.5: Kamer Hatun Camii

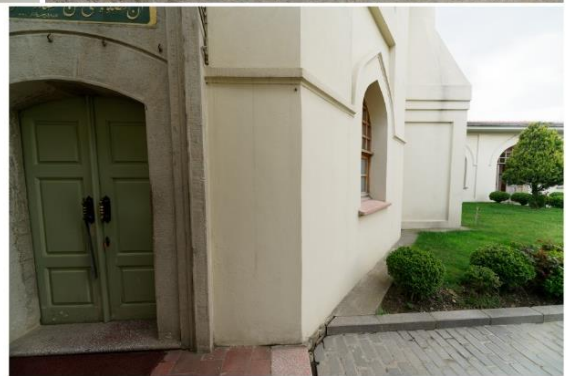

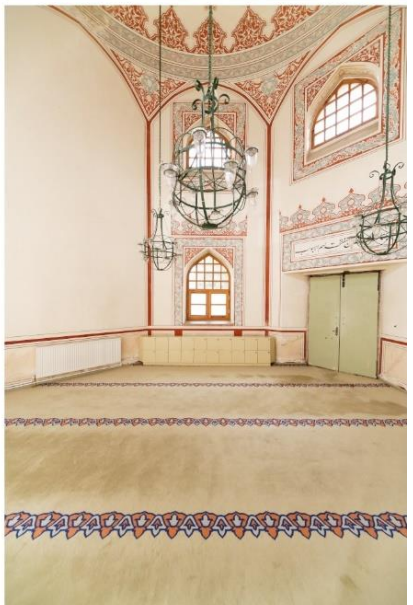
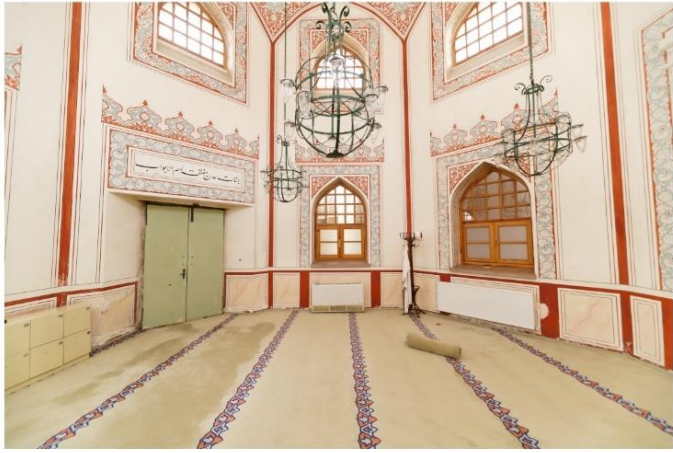
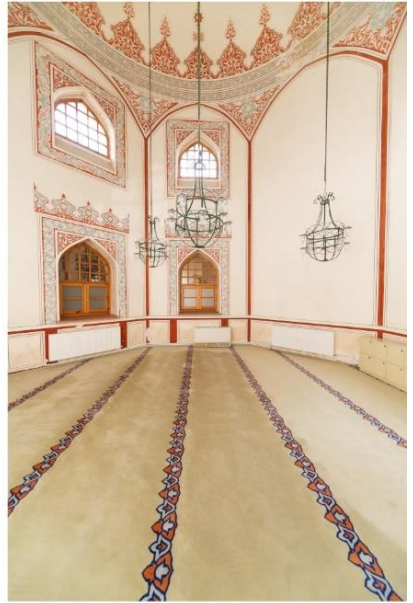

Ek A.6: Yenikapı Mevlevihane Mescidi

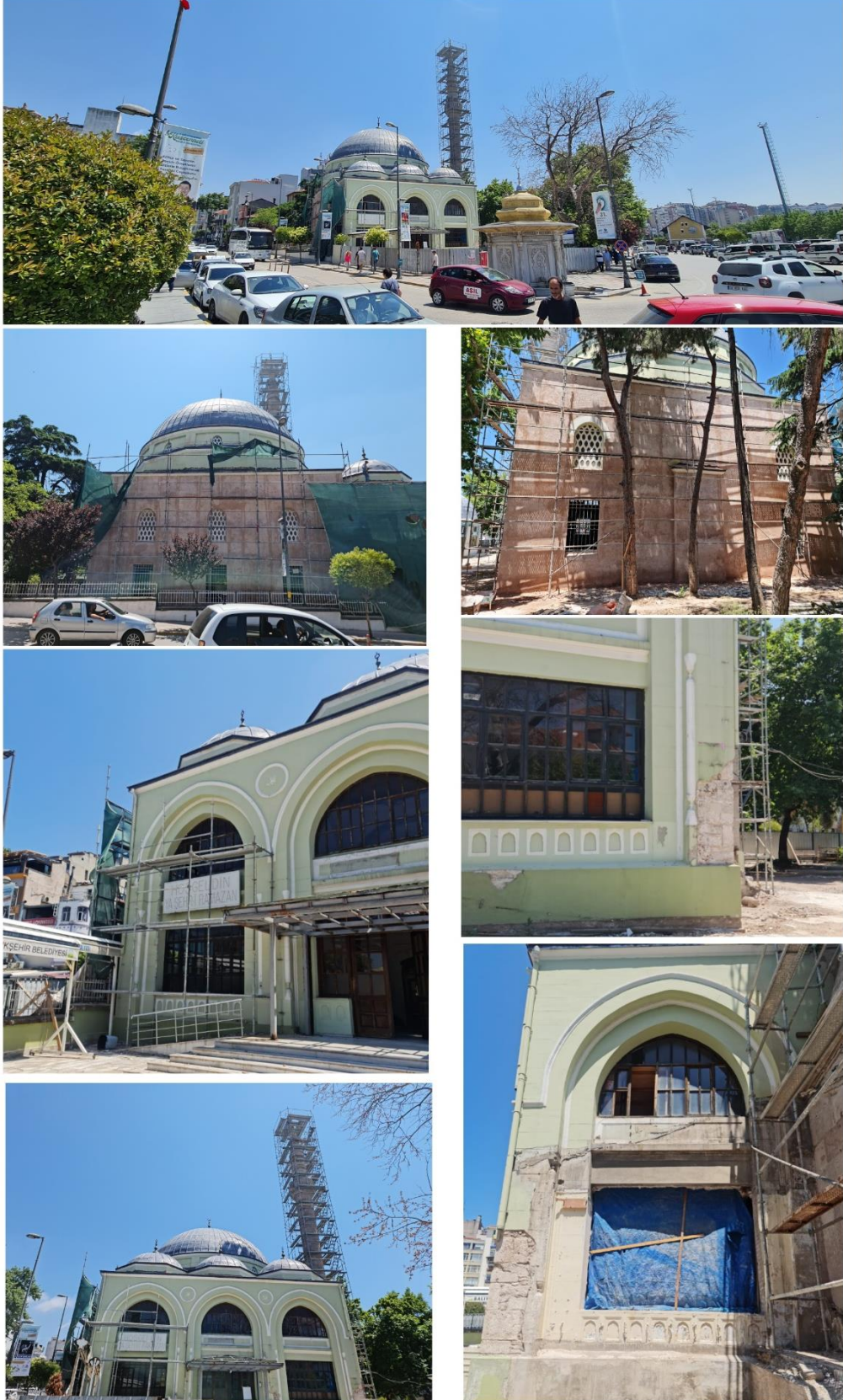

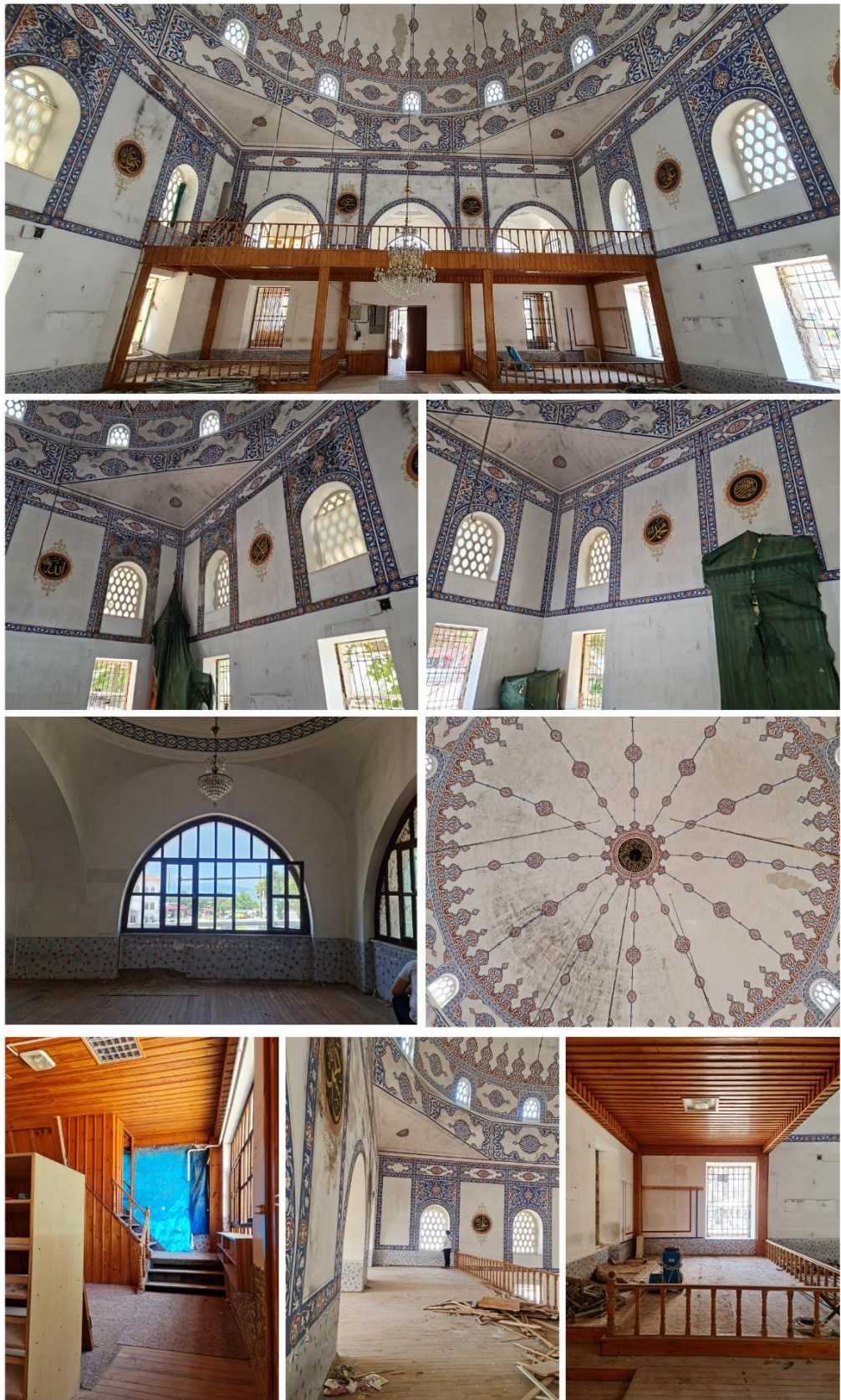

Ek A.7: Yenikapı Mevlevihane Mescidi (2005-Gürsoy Grup Arşivi)

Ek A.8: Bandırma Haydar Çavuş Camii

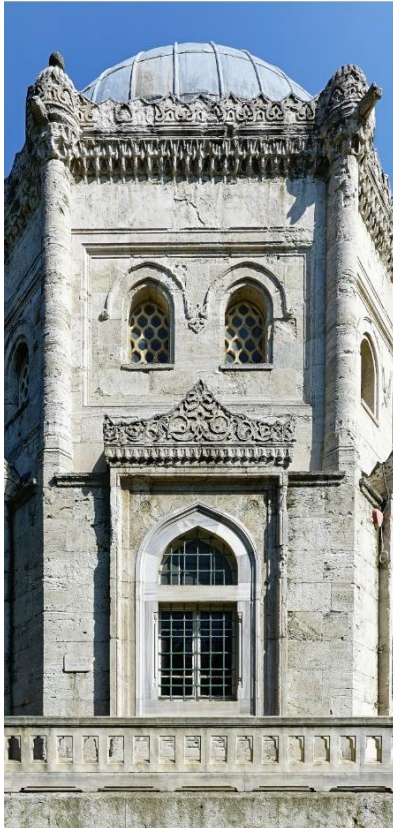
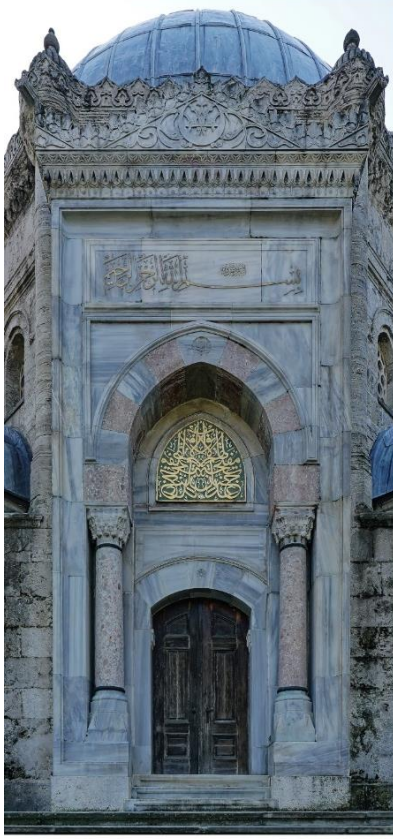

Ek A.9: Sadrazam Ahmed Cevad Paşa Türbesi

Ek A.10: Sultan V. Mehmed Reşad Türbesi

Ek A.11: Hasan Hüsnü Paşa Türbesi

Ek A.12: Gazi Osman Paşa Türbesi

Ek A.13: Mahmut Şevket Paşa Türbesi

